میتۆدۆلۆژیای ڕیزبەندی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان و دیاریکردنی پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

مەریوان محمد صالح

بەشی مێژوو، کۆلیجی پەروەردە، زانکۆی گەرمیان، هەرێمی کوردستان، عێراق

پوختە

بابەتی ڕیزبەندی زانکۆکان بووەتە بوارێکی گرنگ وخوازراو بۆ خوێندن ولێکۆڵینەوە و گفتوگۆ وەک یەکێک لە چەمکە ئەکادیمییەکان کە لە ڕێگەی میتۆدۆلۆژیا و میکانیزمی زانکۆکان بەرجەستە دەکرێن، باشترکردن و پەرەپێدانی وێنەی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا دەبێتە هۆی ئەوەی لە ئاستی نێودەوڵەتی وناوخۆییدا شوێنێکی سەرنجڕاکێش بن جێگای پەسەندکردنی خوێندکاران و مامۆستایان و توێژەران بن، لە ژێر ڕۆشنایی ئابورییەکی پتەو و بەهێزدا کە لەسەر بنەمای زانست و مەعریفە و کرانەوەی کێبڕکێی نێودوڵەتیدا، ئەم دامەزراوانە کەوتوونەتە ژێر پرۆسەی بەراوردکردن و هەڵسەنگاندنی جۆراوجۆرەوە، کە بە ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان ناسراوە. لەم چوارچێوەیەدا، ئەم توێژینەوەیە ئامانجی ئەوەیە ڕۆشنایی بخاتە سەر گرنگترین میکانیزمەکان بۆ باشترکردنی توانای کارکردنی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان، هەروەها یارمەتی کاربەدەستانی زانکۆکان بدات بۆ ئەوەی هەنگاوی پێویست بنێن بۆ باشترکردنی ئەدای کارکردنیان و بەشداریکردنی کاریگەر لە توانای کێبڕکێی جیهانیدا لە ڕێگەی ئاشنابوون وناساندنی پێوەرەکانی ڕیزبەندیە جیهانیەکان، هەروەها خستنەڕوی ڕوانگەی (IREG) بنەماکانی بەرلین بۆ ڕیزبەندی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا لەلایەن گروپی پسپۆڕانی ڕیزبەندی نێودەوڵەتیەوە International Ranking Expert Group خراونەتە ڕو.سەبارەت بە پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە نێو ئەم پۆلێنکردنانەدا، توێژینەوەکە باس لە دۆخی زانکۆکان لە ژێر ڕۆشنایی ستانداردە نێودەوڵەتییەکانی ڕیزبەندی بۆ زانکۆکان بە خستنە ڕوی ڕوانگەیەکی شیکاری دەکات ، توێژینەوەکە سنوردارە بە لێکۆڵینەوە لە (١٥) بەناوبانگترین ڕیزبەندی زانکۆکان لە جیهاندا، ئەو ڕیزبەندیانە بریتین لە ڕیزبەندی (کیو ئێس ، تایمز، شەنگەهای، وێبۆمێتریکس، 4ICU، Scimago، ئەلپەر- دۆگەر AD، CWUR، لایدن Leiden، NTU، RUR، UI Green Metric، URAP، U.S. News & World Report، ئیندێکسی نەیچەر Nature Index). لێکۆڵینەوەکە، لە ڕێگەی پێڕەوکردنی میتۆدی شیکاریی ئەنجام دراوە، کۆمەڵێک ڕاسپاردە وپێشنیاز بۆ چۆنییەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم پۆلێنکردنانە خستۆتە ڕو بە مەبەستی سودوەرگرتن وباشترکردنی بارودۆخی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە پۆلێنەبەندییە جیهانییەکاندا.

وشە سەرەکییەکان: پۆلێنبەندی زانکۆکان، زانکۆکانی هەرێمی کوردستان، زانکۆکانی عێراق، ڕیزبەندی زانکۆکان، پێوەرەکانی ڕیزبەندی

١. پێشەکی

گرنگیدان بە کوالیتی بەرهەمەکانی دەزگا پەروەردەییەکان و زانستیەکان، بە تایبەت خوێندنی باڵا، پایەیەکی سەرەکییە بۆ بەدەستهێنانی گەشەسەندنی ئابوری وکۆمەڵایەتی لە هەر وڵاتێکدا، جا وڵاتێکی گەشەسەندو بێت یان پێشکەوتو، دامەزراوە ئەکادیمیەکان بەگشتی، جا چ زانکۆ بێت یان پەیمانگا، ئامانجیان ئەوەیە ئەو بەرنامە پەروەردەییانەی کە دەیگرنەبەر بۆ زانیارییەکانیان بەکاربهێنن بە پشتبەستن بە باشترین شێوازە زانستییەکان بۆ گەرەنتیکردن و بەدەستهێنانی بەرهەمی هەرسکراوی بەرنامەکە کە لە بنەڕەتدا ئامادەکاریە بە مەبەستی چوونە ناو بازاڕی کارەوە، لە ژێر ڕۆشنایی ئەمەشدا، دامەزراوە زانستیەکان بەگشتی کەوتونەتە ژێر ڕیزبەندی جۆراوجۆری نێودەوڵەتییەوە بە شێوازێکی زنجیرەیی ڕیزبەندکراو ڕێکدەخرێن لەسەر بنەمای نیشاندەرەی پەسەندکراوەکان (بخیت، ٢٠١١: ٧-٤٦).

زانکۆکان لە وڵاتە جیاجیاکانی جیهان هەوڵدەدەن بۆ بەدیهێنانی پێویستەکانی پابەندبوون بەم ستانداردانە لە پێناو: باشترکردنی ئەدای پەروەردەیی و وانەوتنەوە، باشترکردنی دەرئەنجامەکانی خوێندن، بەدەستهێنانی کارامەیی بۆ خوێندکاران کە بتوانن لە بوارەکانی کارکردندا سەرکەوتوبن، هەروەها باشترکردنی ئەدای ئەندامانی فاکەڵتی، هاندانیان بۆ بەشداریکردنی کاریگەر لە توێژینەوەی زانستی، وانەوتنەوە،

گۆڤاری زانکۆی کۆیە بۆ زانستە مرۆڤایەتی و کۆمەڵایەتییەکان، بەرگی ٧، ژمارە ١ (٢٠٢٤)
ڕێککەوتی: وەرگرتن ٣ ئاب ٢٠٢٣؛ پەسەندکردن: ٧ کانوونی دووەم ٢٠٢٤
توێژینەوەی ڕێکخراو: لە ١٩ حوزەیران ٢٠٢٤ بڵاوکراوەتەوە.
ئیمەیڵی توێژەر: mariwan135@garmian.edu.krd
مافی چاپ و بڵاوکردنەوە © ٢٠٢٤ مەریوان محمد صالح
گەیشتن بەم توێژینەوەیە کراوەیە لە ژێر ڕەزامەندی - CC BY-NC-ND 4.٠

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

خزمەتکردنی کۆمەڵایەتی، بڵاوکردنەوەی بڵاوکراوەی زانستی نێودەوڵەتی، بەدەستهێنانی خەڵاتی نێودەوڵەتی، کارکردنی بەردەوام بۆ بەرزکردنەوەی ناوبانگی چەندین ڕێزبەندی نێودەوڵەتی هەن بۆ زانکۆکان، کە لەلایەن دامەزراوە جۆراوجۆرەکان پەسەند دەکرێن پێوەری هەڵسەنگاندن بە پێی ڕێزبەندیەکان دەگۆڕێن، هەندێکیان گرنگی بە دەرئەنجامەکانی پەروەردە و تایبەتمەندی دەرچووان وپێداویستییەکانی بازاڕی کار دەدەن یان گرنگی بە توێژینەوەی زانستی و بڵاوکردنەوەی نێودەوڵەتی دەدەن هەندێکی تریان گرنگی بە بەدەستهێنانی خەڵاتی نێودەوڵەتی بۆ زانکۆکان دەدەن یان گرنگی بە جۆریی (کوالیتی) وانەوتنەوە وفێربوون دەدەن یان گرنگی بە هەمەچەشنیی لە فاکەڵتی و خوێندکارانی زانکۆکەدا دەدەن هەندێکی تریان گرنگی بە ماڵپەڕی زانکۆ و ناوەڕۆکەی دەدەن. هەر یەک لەم پۆلێنکردنانە کار لەسەر هەڵسەنگاندنی زانکۆکان دەکەن بەپێی ئەم ستانداردانەی کە لەلایەن داهێنەری پۆلێنەکە خۆیان پەسەندکراون، هەروەها ئامانجیان یارمەتیدانی زانکۆکانە بۆ ئەوەی هەنگاوی پێویست بنێن بۆ باشترکردنی ئەدای کارکردنیان و بەشداریکردنی کاریگەریان لە توانای کێبڕکێی جیهانیدا (قاسمي وسليماني، ٢٠١٦).

ڕاگەیاندنی ئەنجامی ڕیزبەندی زانکۆ وناوەندەکانی خوێندنی باڵا لە سەرانسەری جیهان، بە پشتبەستن بە کوالیتی زانستی و پەروەردەیی خۆیان، هەموو ساڵێک ڕادەگەیەنرێ ئەم پلە و پێگەیەی کە زانکۆکان لە ڕیزبەندیەکان بە دەستیان هێناوە تا ڕادەیەکی زۆر ڕەنگدانەوەی ئاستی پێشکەوتنی زانستیی وڵاتەکانیانن، ئەم گرنگی پێدانە چیتر تەنیا لەو وڵاتە پێشکەوتووانەدا قەتیس نییە کە زانکۆی گەورە وبەناوبانگیان تێدایە یان زانکۆی بەناو (زانکۆی نوخبەی نێودەوڵەتی)، بەڵکو هەندێک لە وڵاتانی تازەپێگەیشتووی جیهان دەستیان کردووە بە بەدواداچوون بۆ دەرئەنجامی ئەم پۆلێنکردنانە، بە تایبەت ئەو وڵاتانەی کە خەرجیەکی زۆر لە بودجەی وڵات تەرخان دەکەن بۆ کەرتی خوێندنی باڵا، پێشبینی دەکەن ئەم خەرجییە ڕەنگدانەوەی لەسەر دۆخی زانکۆکانیان هەبێت بە بەدەستهێنان و ناساندنی زانکۆکان بە جیهان، بە مەبەستی بەرزکردنەوەی جۆری بەرهەمە زانستییەکانیان. پەرەسەندنی گرنگیدان بە ڕیزبەندی زانکۆکان ڕەنگدانەوەی ئەو دانپێدانانە گشتیەیە کە زانیین و زانست و مەعریفە بزوێنەری گەشەی ئابوری و توانای کێبڕکێی جیهانە کە زانکۆکان هۆکاری کارا و سەرەکین لەمبوارەدا، بە تایبەت بۆ ئەو زانکۆیانە کە خاوەنی توێژینەوەی کاریگەرن، کە لە سەدەی بیست و یەکەمدا بوون بە یەکێک لە دامەزراوە سەرەکییەکانی ئابوری زانست و مەعریفە. (الصديقي، ٢٠١٤: ٨-٤٧).

لەم دواییانەدا چەندین ڕیزبەندی باشترین زانکۆکانی جیهان دەرچوون، هیچ زانکۆیەکی هەرێمی کوردستانی تێدا تۆمار نەکرابوو تەنانەت زانکۆکانی عێراق و وڵاتە عەرەبیەکانیشی تێدانییە، ئەمەش بووەتە هۆی دروستبوونی چەند پرسیارێک لە بازنەی ئەکادیمی و زانستیدا، گرنگترینیان: بۆچی ئەم پۆلێنکردنانە هیچ زانکۆیەکی هەرێمی کوردستان وعێراقی نەگرتۆتەوە؟ کێشە وگرفتەکان چین لە کوێدایە کە بونەتە هۆی ئەوەی زانکۆکانمان لە دەرەوەی ئەم پۆلێنبەندیانەدا بن؟ لێرەدا بە پێویستی ئەکادیمی زانکۆکە و ڕاکێشانی گەورەترین ژمارەی خوێندکاری ناوخۆیی و بیانی بۆ خوێندن وفێربوون (الضغير، ٢٠٢١).

دەزانم زانکۆکان هەرێمی کوردستان لە ڕێگەی (بەڕێوەبەرایەتی دڵنیایی جۆری زانکۆ) هەوڵی زانینی ستانداردەکان سیستەمی پۆلێنکردنی جیهانی، نیشاندەرەکان، پێوەرەکان وکیشی ڕێژەی بۆ پێوەرەکان، هەوڵدان بۆ کارکردن لە چوارچێوەی ئەو پێوەر استاندارده جیهانیە دیاریکردنی تەواو گرفت وکەموکوڕیەکانی زانکۆ وبەرزکردنەوەی بۆ لایەنی پەوەندیدار بە مەبەستی چارەسەرکردن وگەیشتن بەو پێشنیازانەی کە بەشدارن لە باشترکردنی ڕیزبەندی زانکۆکان.

ئەرکە بنەڕەتییەکانی زانکۆ و دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا بریتین لە وانەوتنەوە، توێژینەوەی زانستی وخزمەتکردنی گشتی بە کۆمەڵگا لە ڕێگەی کارلێکی ڕاستەقینە لەگەڵیدا، لە چوارچێوەی زانستەکانی وانەوتنەوە بە پلەی جیاوازی ئەکادیمی، زانیاری دەگوازێتەوە بۆ ئەو خوێندکارانەی کە تازە لە زانکۆکان وەرگیراون پاشان شارەزایی ولێهاتویی زانستی و تەکنیکی بۆ کۆمەڵگە دەبەخشێت، جگە لە توێژینەوە زانستی و ئەزمونە مەیدانییەکانی، هەروەها دابینکردنی ڕاوێژکاریە خزمەتگوزارییەکان، خولی ڕاهێنان و پەرەپێدان، تەواوکردنی هەندێک پڕۆژەی پەیوەست بە گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی، هەموو دامودەزگاکانی خوێندنی باڵا لە وڵاتانی تازەپێگەیشتو ئامانجیان ئامادەکردنی سەرچاوە مرۆییە تایبەتمەندییەکانی بواری بەرهەمهێنانی فیکر و ئامادەکردنی توێژەر لە هەموو بەشە زانستی و مرۆییەکان کە پێشەنگ بن لە بوارەکانی کار وبەرهەمهێناندا (المكتب الإقليمي للدول العربية وبرنامج الأمم المتحدة الألماني، ٢٠٠٣).

ئەم توێژینەوەیە بەشدار لە زیادکردنی تیۆرێکی تایبەت لە بواری پۆلێنکردنی زانکۆکاندا، یارمەتیدەر دەبێت لە ڕونکردنەوەی هەندێک چەمک و ڕەوتی فیکری بۆ پۆلێنکردنی زانکۆکان، پێویستە چاکسازی ڕاستەقینە لە سیستەمی زانکۆکاندا بکرێت، بەتایبەتی لەگەڵ بڵاوبونەوەی چەمکەکانی ئابوری لەسەر بنەمای مەعریفە و زانیاری، زانکۆکان بە ئاراستەی کێبڕکێی جیهانی ببات، گرنگی ئەم توێژینەوە پێدانی هەندێک میکانیزم وپێشنیازە بە سەرۆکی زانکۆکان بۆ ناسینی پێوەرەکانی ڕێزبەندییە جیهانییەکان.

چەمکی ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان

پۆلێنکردن لە ڕوی زانستییەوە وەک میتۆدێک بۆ ڕێکخستنی کۆمەڵە ڕەگەزێکی دیاریکراو کە هەڵسەنگێندراون لە ڕێگەی پێوەرە جیاوازەکانەوە دۆخێکی گشتگیر دەرەخسێنێت بۆ هەموو ڕەگەزەکان لە پێناو ڕێکخستیان وڕیزبەندیکردنیان لە باشەوە بۆ خراپ (صالح وأخرون، ٢٠١٠).

پێوەر لێرەدا بە واتای ئەو تایبەتمەندیانە دێت کە پێویستن بۆ خوێندنێکی باشی زانکۆ، کە دەتوانرێت قبوڵ بکرێت بە گەرەنتی کوالیتیەکەی، کاریگەرییەکەی، و توانای ڕکابەریکردنی لە گۆڕەپانی پەروەردە لە جیهاندا پێناسە بکرێت.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

پێناسەی پۆلێنکردن لە چوارچێوەی خوێندنی زانکۆدا وەک شێوازێک بۆ کۆکردنەوەی زانیاری بە مەبەستی هەڵسەنگاندنی زانکۆکان، بەرنامەکان، توێژینەوە و چالاکییە زانستییەکان هەروەها پێشکەشکردنی ڕێنمایی بەو گروپە دیاریکراوانەی کە بڕیارە هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێ، وەک ئەو خوێندکارانەی کە خوێندنی قوتابخانەیان تەواو کردووە و دەیانەوێت بچنە زانکۆ، یان ئەو خوێندکارانەی کە دەیانەوێت پسپۆڕیەکانیان یان زانکۆکانیان بگۆڕن، یان ستافی بەڕێوەبردنی زانکۆکان کە ئەوان دەیانەوێت خاڵە بەهێز ولاوازەکانیان بزانن بۆ ئەوەی لە کێبڕکێدا بێیننەوە (عیسی، ٢٠١٥: ٣٧٦-٣٨٤).

کێشەی توێژینەوە:

ڕیزبەندی جیهانی زانکۆکان لە گرنگترین نیشاندەرەکانن کە دەتوانرێت لەسەر کوالیتی ئەدای ئەم زانکۆیانە و ڕادەی گەشەکردنیان پێوانە بکرێ، زۆربەی زانکۆکانی جیهان هەوڵی باشترکردنی دەدەن وێنە و ناوبانگی ئەکادیمییەکەی بەرز ڕابگرن، لە ڕێگەی وەرگرتنی ستانداردەکانی ڕیزبەندی پێوەری زانکۆ نێودەوڵەتییەکان، ئەم پۆلێنکردنانە ڕەنگدانەوەی واقیعی کوالیتی ونایابی وسودی کێبڕکێ لە بوارە جیاوازەکانی زانستی و مەعریفی و ئەکادیمی لە زانکۆکاندا، ئەم پۆلێنبەندی وجیاکارییە زانکۆ دەخاتە شوێنی شایستەی خۆی لەنێو زانکۆ جۆراوجۆرەکاندا، هەم لە ئاستی ناوخۆیی، و ناوچەیی و جیهانیدا، بۆیە بەدەستهێنانی پێگەیەکی دیاریکراو لە ڕیزبەندی نێودەوڵەتی زانکۆکاندا بۆتە ئامانج و هەموو زانکۆکانی جیهان بەوپەڕی پەرۆشییەوە چاوەڕێی ڕاگەیاندنی ئەنجامەکان دەکەن، چونکە یەکێکە لە بەڵگە گرنگەکانی کوالیتی ئەدای کارکردن کە دەبێتە ناوبانگێکی بەرزی ئەکادیمی بۆ ئەم زانکۆیانە،

زانکۆ حکومییەکانی هەرێمی کوردستان هەوڵدەدەن لە ڕیزبەندی نێودەوڵەتی زانکۆکاندا پلەیەکی پێشکەوتو بەدەستبهێنن، بە گرنگیدان بەو پێوەرانەی کە لە پۆلێنکردنە نێودەوڵەتیەکاندا پەسەندکراون، کە پەیوەندی بە بواری ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و وانەوتنەوە و ناوبانگی ئەکادیمی و داهێنانی زانستی و کوالیتی ئەدای کارکردنەوە هەیە.

پرسیاری توێژینەوە:

١- گرنگترین ڕیزبەندی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان کامانەن؟

١- ڕوانگەی IREG گروپی پسپۆڕانی ڕیزبەندی نێودەوڵەتی بنەماکانی بەرلین بۆ ڕیزبەندی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا ؟

٢- پێوەر و ستانداردە پەسەندکراوەکان چۆن داڕێژراون؟

٣- پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە کوێی ئەو پۆلێنبەندیانە دان ؟

٤- چۆنێتی ناساندنی چەمکی ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان؟

ئامانجی توێژینەوە:

ئەم توێژینەوەیە ئامانجی یەکخستنی بەرهەمە زانستییەکانی زانکۆکانی هەرێمی کوردستانە لە ڕێگەی خستنەڕوی گرنگترین ڕیزبەندییە بەرزەکانەوە (سەرچاوە، کە بسەلمێنێت ئەم پێوەرانە ئاست بەرزن)، ئەمەش بۆ ئەوەیە کە وێنەیەکی گشتی لە دۆخی ئێستای زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە بواری زانستی و مەعریفی وئەکادیمی پێکبهێنرێت، هەروەها هەندێک تایبەتمەندی پلانی کارکردن بۆ پەرەپێدانی توانای زانکۆکانی کوردستان بخرێتەڕو، توێژینەوەکە کۆمەڵێک ئامانج بەدەست دەهێنێت لەوانە:

١. ناساندنی پۆلێنکردنی زانکۆکان لە ڕوی چەمک و بنەچە و پاساودان، گرنگیدان بە ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان.

٢. ئاشنا کردنی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان بە گرنگترین ڕیزبەندی نێودەوڵەتی زانکۆکان.

٣. ئاشنا کردنی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان بەو پێوارانەی کە هەر پۆلێنکردنێك پەسەندی دەکات.

٤. دیاریکردنی پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە پۆلێنکردنی نێودەوڵەتی زانکۆکانی جیهاندا.

گرنگی توێژینەوە:

گرنگی ئەم توێژینەوەیە دەگەڕێتەوە بۆ ئەم خاڵانەی لای خوارەوە:

١. توێژینەوەکە گرنگی خۆی لە گرنگی بابەتی ڕیزبەندی نێودەوڵەتی زانکۆکان دەدۆزێتەوە، کە ئێستا لەلایەن بەرپرسانی کەرتی خوێندنی باڵا و زانکۆکان گرنگیەکی زۆری لە سەرانسەری جیهان پێدەدرێ.

٢. توێژینەوەکە و ڕونکردنەوەیەك لەبارەی پێوەرەکانی پۆلێنکردنی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان لە ژێر ڕۆشنایی ئامانجەکانی سەرهەڵدانی پۆلێنکردنەکەدا دەخاتە ڕو.

٣. توێژینەوەکە ڕوانگەیەکی شیکاری دەخاتە ڕو سەبارەت بە دیاریکردنی پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە نێو زانکۆ جیهانیەکاندا.

٤. توێژینەوەکە شرۆڤە و شیکاری پێوەرەکان دەکات بە زمانی ژمارە کێشی ڕێژەیی بۆ هەموو پێوەرەکان دەخاتەڕو.

ڕێبازی توێژینەوە:

توێژەر ڕێبازی شیکاری وەسفگەرایی وەک شێوازێکی گونجاو بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان پێڕەوکردووە، کە تێیدا کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر گرنگترین ستانداردە نێودەوڵەتییەکان بۆ ڕیزبەندی زانکۆکان باس کردووە، وەسف و شیکارکردنی بۆ ئەو پێوەرانە کردووە لە ژێر ڕۆشنایی واقیعی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان ئامانجە سەرەکییەکان کە بۆتە هۆی سەرهەڵدانی ئەم پۆلێنکردنانە.

سنوری توێژینەوە:

ئەم توێژینەوەیە سنورداره بە لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی (١٥) ڕیزبەندی نێودەوڵەتی هەروەها توێژینەوەکە شیکاری بۆ پێوەرەکانی ئەم پۆلێنکردنانە دەکات، هەروەها لێکۆڵینەوە وشیکردنەوەی ڕیزبەندی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان لە لیستەکانی ڕیزبەندی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

چەمکەکانی توێژینەوە:

ڕیزبەندی زانکۆکان بە کۆمەڵێک لیستی زانکۆ پێناسە دەکرێت کە لەسەر بنەمای کۆمەڵێک نیشانەر دامەزراوە کە هەندێکیان پەیوەندییان بە لێکۆڵینەوە و بڵاوکردنەوەی توێژینەوەی زانستییەوە هەیە وهەندێکی دیکەشیان وابەستەن بە ڕێککاری ڕوپێویکردن وەرگرتنی ڕای پسپۆڕان هەندێکی تری تایبەتە بە ماڵپەڕی زانکۆکانەوە لەسەر ئەنجامدانی ڕاپرسییەکان

پێناسەی ڕیزبەندی جیهانی زانکۆکان لە ڕوی ڕێککارەوە، بریتییە لە: کۆمەڵێک ستاندارد و پێوەر کە لەلایەن یەکێک لە دەزگا یان ناوەندە زانستییەکانەوە پەسەندکراوە، پەیوەندی بە کاروباری زانکۆکانەوە هەیە، کە بەپێی ئەو پێوەرانە زانکۆکان هەڵدەسەنگێندرێن، بە تەواوی ڕەنگدانەوەی ڕێکخستن و پێگەی ئەو زانکۆیە بەراورد دەکرێت بە زانکۆکانی دیکەی جیهان.

ڕوانگەی IREG گروپی پسپۆڕانی ڕیزبەندی نێودەوڵەتی:

ڕوانگەی IREG بۆ ڕیزبەندی ونایابی ئەکادیی (بە کورتی: ڕوانگەی IREG) دامەزراوەیەکی نێودەوڵەتیی قازانج نەویستە لە ڕیزبەندی زانکۆکان و ئۆرگانە زانستی و ئەکادیمیەکان دەکۆڵێتەوە (سەرچاوە)، مەبەست لێی بەهێزکردنی هۆشیاری گشتی و تێگەیشتنە لە کۆمەڵێک پرس کە پەیوەندییان بە ڕیزبەندی زانکۆکان دەزگا ئەکادیمیەکانەوە هەیە، ئەو ئەزمون و پسپۆڕیەی کە کۆمەڵێک پۆلێنکار و شیکارکار بە دەستیانهێناوە بۆ یەکەمجار لە ساڵی ٢٠٠٢ کۆبونەوە، بووە هۆی دروستکردنی گروپێکی پسپۆڕی ڕیزبەندی نێودەوڵەتی بە ناوی International Ranking Expert Group (IREG). لە ساڵی ٢٠٠٩ ئەم گروپە نافەرمییە وەک ڕێکخراوێکی قازانج نەویست گۆڕدرا بۆ ڕوانگەی IREG، لە بڕۆکسلی پایتەختی بەلجیکا تۆمارکراوە وسکرتاریەتەکەی لە وارشۆی پایتەختی پۆڵەندایە ، لە ساڵی ٢٠٠٤ لەلایەن سەنتەری ئەوروپی یونسکۆ بۆ خوێندنی باڵا لە بوخارێست (UNESCO-CEPES)وپەیمانگای سیاسەتی خوێندنی باڵا لە واشنتۆن دامەزرا، لە ئەنجامی ئەم دەستپێشخەرییەدا، دووەمین کۆبونەوەی گروپی پسپۆڕان لە بەرلین بەڕێوەچوو (١٨-٢٠ی ئایاری ٢٠٠٦) بۆ ڕەچاوکردنی کۆمەڵێک ستانداردی کوالیتی و باشترین پراکتیک لە پۆلێنکردنی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵادا، کە بە بنەماکانی بەرلین ناسراون بۆ پۆلێنکردنی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا،

بنەماکانی بەرلین بۆ ڕیزبەندی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا بریتین لە:

یەکەم: ئامانج ومەبەستی پۆلێنکردنەکان.

١. پۆلێنکردنەکە دەبێت یەکێک بێت لە کۆمەڵێک ڕێگەی جیاوازی هەڵسەنگاندنی زانیاری بە پێی سیستەمی (Input – Process - Output) کە پەیوەست بێت بە خوێندنی باڵاوە، ڕیزبەندی دەتوانێت زانیاری دروست بدات کە توانای بەراوردکردنی نێوان دامەزراوەیەک وهاوتەمەنەکانی بکات تێگەیشتن لە خوێندنی باڵا باشتر بکات، ڕیزبەندی نابێت ئامرازی سەرەکی هەڵسەنگاندنی خوێندنی باڵا بێت. پۆلێنکردنەکە دیدگایەک بخاتە ڕو لەسەر بنەمای پێداویستییەکانی بازاڕی کاربۆ تەواوکردنی کاری حکومەت و دەزگا سەربەخۆکانی هەڵسەنگاندن.

٢. شەفافیەتی ئامانجەکانی پۆلێنکردن: پۆلێنکردنەکان دەبێ بە شێوەیەک دابنرێن کە لەگەڵ مەبەستەکان بگونجێت، ئەو نیشاندەرانەی کە بۆ گەیشتن بە ئامانجێکی دیاریکراو داڕێژراون، لەوانەیە بۆ ئامانجە جیاوازەکان تر بەس نەبێت یان گونجاو نەبن.

٣. لەبەرچاوگرتنی هەمەجۆریی دامەزراوە ئەکادیمییەکان: لەبەرچاوگرتنی جیاوازی مەبەست و پەیام و دیدگا و ئامانجی دامەزراوە جۆراجۆرەکان بۆ نمونە، ستانداردی کوالیتی ئەو دامەزراوانەی کە ئاراستەکراون بەرەو ئەنجامدانی توێژینەوەی زانستی و ئەکادیمی، دەبێت بە تەواوی جیاوازین لەگەڵ ئەو دامەزراوانەی کە بنکەیەکی پەروەردەییە لە کۆمەڵگا هەژارەکاندا، پێویستە بە بەردەوامی ڕاوێژ بە دامەزراوەکان بکرێ لە لایەن پسپۆڕانی هەڵسەنگاندنەوە.

٤. بە ڕونی ئەو سەرچاوە زانیاریانە ئاشکرا بکرێت کە دامەزراوەکە لەسەریان پۆلێنکراوە، گرنگی ئەنجامی پۆلێنکردنەکە بەندە بە وەرگرانی زانیارییەکان ڕاست و سەرچاوەی دروست (بۆ نمونە داتابەیسەکان، خوێندکاران، مامۆستایان، پرۆفیسۆرەکان و خاوەنکارەکان). باشترین پراکتیزە ئەوەیە کە دیدگا جیاوازەکان کە لەلایەن ئەم سەرچاوانە پێشکەش دەکرێن تێکەڵ بکرێت بە مەبەستی بەدەستهێنانی دیدێکی یەکگرتوو.

٥. دەستنیشانکردن و ڕێزگرتن لە زەمینەی زمانەوانی و کەلتوری وئابووری و مێژوویی ئەو سیستەمە پەروەردەییانەی کە بڕیارە پۆلێن بکرێن، هەڵسەنگاندنە نێودەوڵەتییەکان دەبێ بە تەواوی ئاگاداری ئەگەری لایەنگری ئەنجامەکان بن لە مەبەستەکاندا وردبن، هەموو گەلان و سیستەمە پەروەردەیەکان هاوبەش نین لە بەها و چەمک و زاراوەی (کوالیتی) لە دامەزراوەکانی خوێندنی باڵادا، نابێت سیستەمی هەڵسەنگاندن ئەو جۆرە بەراوردکاریانە بسەپێنێت.

دووەم: دیزاین وقورسایی نیشاندەری پێوانەکردن.

١. شەفافیەتی ڕەها سەبارەت بەو میتۆدۆلۆژیایەی کە بۆ ڕیزبەندی نێودەوڵەتی بەکارهاتووە، ئەو ڕێککار وشێوازانە کە بۆ ڕیزبەندی بەکاردەهێنرێن پێویستە ڕون و ئاشکرا بن، ئەم شەفافییەتە دەبێتە هۆی دیاریکردنی قەبارەی نیشاندەرەکان هەروەها سەرچاوەیەکە بۆ هەموو داتا و زانیاریەکان.

٢. هەڵبژاردنی ئاماژە و نیشاندەرەکان بە گوێرەی گرنگی و دروستییان: هەڵبژاردنی داتاکان دەبێت لەسەر بنەمای توانای هەر پێوەرێک بێت بۆ پێوانەکردنی هێز و کوالیتی ئەکادیمی دامەزراوەکان، نەک لەسەر بنەمای ئاسانی بەدەستهێنانی داتاکان، پێویستە ڕونکردنەوە بدرێ سەبارەت بە هۆکارەکانی خستنەڕوی ئەو زانیاریانە لە پۆلێنکردنەکەدا هاتوون.

٣. پێوانەکردنی دەرچەکان Output بە بەراورد لەگەڵ داکردنەکان Input هەرکاتێک پێویستیکرد، ئەو زانیاریانەی کە داخڵ دەکرێن دەبێت پەیوەندیدار بن بە دامەزراوەکانەوە، چونکە ڕەنگدانەوەی بارودۆخی گشتی دامەزراوەیەکی دیاریکراو ئاشکرا دەکات، پێوانەکردنی دەرەنجامەکان (المخرجات) هەڵسەنگاندنێکی

وردتر بۆ پێگە یان کوالیتی دامەزراوەکان دابیندەکات، پێوستە لە سەر هەڵسەنگێنەران دڵنیابن لەوەی کە هاوسەنگی گونجاو بەرپا دەکەن.

٤. جێگیرکردنی ئەو قورساییانەی کە بۆ نیشاندەری جۆراوجۆر دیاریکراون، گۆڕانکاری لە قورساییەکانی نیشاندەرەکاندا وا دەکات کە نەتوانرێ بە ئاسانی جیاوازی بکرێ لە ڕیزبەندی ڕێکخراوەکاندا بەهۆی جیاوازییەکی بنەڕەتییەوە یان بەهۆی گۆڕانکاری لە خودی میتۆدۆلۆژیای هەڵسەنگاندنەکەدا.

سێیەم: کۆکردنەوە وپرۆسێسکردنی زانیارییەکان.

٥. گرنگیدان بە ستاندارە ئەخلاقییەکان و ڕاسپاردەی پراکتیزە باشەکان، لە پەرەپێدانی بنەماکانی پۆلێنکردنە بۆ ئەوەی متمانەی هەر هەڵسەنگاندنێک مسۆگەر بکرێت، پێویستە لەسەر بەرپرسان لە کاتی کۆکردنەوە و بەکارهێنانی زانیارییەکان بەتایبەت ئەوانەی سەردانی شوێنی دامەزراوە پەروەردەییەکان دەکەن، پێویستە تا دەتوانرێت بابەتی و بێلایەن بن.

٦. دەبێت تا بتوانرێت داتای وردبینیکراو و پشتڕاستکراو بەکاربهێنرێت: ئەم داتایانە چەندین سودی هەیە، لەوانە جەختکردنەوە لەوەی ئەو داتایانە لەلایەن ڕێکخراوەکانەوە پشتڕاستکراوەتەوە لە سەرانسەری ڕێکخراوە جیاوازەکاندا بەراورد دەکرێت و گونجاوە.

٧. گرتنەبەری ڕێککاری گونجاو بۆ کۆکردنەوەی داتا زانستیەکان: ئەو زانیاریانەی لە لایەن کۆمەڵێک خوێندکار و مامۆستا، یان لەلایەنی سێیەم لە دەرەوەی دامەزراوەکە کۆکراونەتەوە، لەوانەیە نوێنەرایەتی تەواوی دامەزراوەکە یان پرۆگرامەکە نەکات ئەوە پێویستە لە پۆلێنکردنەکە دور بخرێنەوە.

٨. جێبەجێکردنی ڕێوشوێنی پێویست بۆ دڵنیابوون لە کوالیتی خودی پرۆسەکانی پۆلێنکردن: ئەم پرۆسانە پێویستی بە ئەزمون و پسپۆڕییە بۆ هەڵسەنگاندنی دامەزراوەکان، ئەم زانیاریانە بۆ هەڵسەنگاندنی خودی هەڵسەنگاندنەکە بەکاربهێنن، پۆلێنکردنەکان دەبێ بەردەوام بێت بە شێوازی سیستەمی فێربوون لە پێناو سودوەرگرتن لەم ئەزمونە بۆ پەرەپێدانی میتۆدۆلۆژیای پۆلێنکردن.

٩. جێبەجێکردنی ڕێوشوێنی ڕێکخراوەیی تۆکمە کە متمانەی پۆلێنکردنەکە بەرز دەکاتەوە، ئەم ڕێوشوێنانە دەزگای ڕاوێژکاری و چاودێری لەخۆ بگرن، باشترە هەندێک بەشداری نێودەوڵەتییان هەبێت.

چوارەم: پەخش وبڵاوکردنەوەی ئەنجامی پۆلێنکردن.

١. پێدانی ڕونکردنەوەیەکی ڕون و پێویست بەو کەسانەی کە پەیوەندییان بە کارەکتەرە بەکارهێنراوەکان لە داڕشتنی پۆلێنەکە: دابینکردنی بژاردە بۆ چۆنێتی پێشکەشکردن و بڵاوکردنەوەی ئەنجامەکانی پۆلێنکردنە کە، بەمشێوەیە بەکارهێنەرانی ڕیزبەندییەکان باشتر لەو نیشاندەرانە تێدەگەن کە بۆ ڕیزبەندی دامەزراوەکان بەکاردەهێنرێن، جگە لەوەش دەرفەتیان پێدەدات بڕیاری خۆیان بدەن سەبارەت بەوەی کە چۆن نیشاندەرەکان سەنگ وپێوانە بکرێن.

٢.کۆکردنەوەی ئەنجامەکان بە شێوەیەك کە هەڵەکان کەمبکاتەوە لە داتا بنەڕەتیەکاندا: ڕێکخستن و بڵاوکردنەوەی ئەنجامەکان بە شێوەیەك کە ئەگەر هەڵە و کەموکوڕی ڕویدا چاك بکرێتەوە. پێویستە دامەزراوەکان ورای گشتی ئاگادار بکرێتەوە لە هەڵەکان (ireg, 2022).

ستاندادەکان بۆ ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان.

ستاندادەکانی پۆلێنکردن بۆ ڕیزبەندی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان بەپێی ئامانجەکانیان، گشتگیربوونیان، پێوەرەکانیان، و سنورەکانیان، و ناوبانگی جیهانییان جیاوازن، لەم توێژینەوەیەدا گرنگی بە گرنگترین پازدە (١٥) بەناوبانگترین ڕیزبەندییە نێودەوڵەتییەکان دەدرێت، بەمشێوەیە:

١. پۆلێنبەندی کیو ئێس QS World University Ranking
٢. پۆلێنبەندی تایمز Times Higher Education World University Rankings
٣. پۆلێنبەندی زانکۆی جیاو تونگ شەنگهای چینی Shanghai Jiao Tong University
٤. پۆلێنبەندی ویبۆمیتریکس Webometrics ئیسپانی
٥. پۆلێنبەندی UniRank 4ICU ئوستورالی
٦. پۆلێنبەندی Scimago ئیسپانی
٧. پۆلێنبەندی ئەلپەر دۆگەر ئیندێکسی زانستی AD Scientific Index (Alper-Doger Scientific Index)
٨. پۆلێنبەندی سەنتەری ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان لە ئیماراتی عەرەبی The Center for World University Rankings CWUR
٩.پۆلێنبەندی لایدن CWTS Leiden Ranking
١٠. پۆلێنبەندی ئەدای توێژینەوە زانستیەکان بۆ زانکۆکانی جیهان Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities NTU
١١. پۆلێنبەندی زانکۆی دەوری ڕیزبەندی زانکۆ پێشەنگەکانی جیهانە RUR Round University Ranking is a ranking of leading world universities
١٢. پۆلێنبەندی گرین مەتریکی ئەندەنوسی UI GreenMetric World University Rankings
١٣. پۆلێنبەندی URAP ڕیزبەندی زانکۆ بەپێی ئەدای ئەکادیمی University Ranking by Academic Performance
١٤. پۆلێنبەندی یوو ئێس نیوز و ڕاپۆرتی جیهانی U.S. News & World Report
١٥. پۆلێنبەندی ئیندێکسی نەیچەر Nature Index.

یەکەم: پۆلێنبەندی کیو ئێسی QS World University Ranking

ڕیزبەندی زانکۆی جیهانی QS بڵاوکراوەیەکی ساڵانەی ڕیزبەندی زانکۆکانە کە لەلایەن کۆمپانیای کواکارێلی سایمۆندز Quacquarelli Symonds (QS)

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

بڵاودەکرێتەوە، پێشتر بە تایمز خوێندنی باڵا QS ڕیزبەندی زانکۆی جیهانی ناسرابوو ،Times Higher Education–QS World University Rankings هاوکاری نێوان QS وگۆڤاری Times Higher Education (THE) بۆ بڵاوکردنەوەی خشتەی خولە نێودەوڵەتییەکانی زانکۆکان لە ساڵی ٢٠٠٤ تا ٢٠٠٩ پێش ئەوەی هەردووکیان دەست بکەن بە ڕاگەیاندنی بلاوکراوە سەربەخۆکانیان، پاشان QS بەردەوام دەبێت لە هەڵبژاردن و بەکارهێنانی میتۆدۆلۆژیای پێشو، بەڵام تایمز Times Higher Education میتۆدۆلۆژیایەکی نوێی بۆ دروستکردنی ڕیزبەندی گرتەبەر.

ڕیزبەندی QS بۆ زانکۆکانی جیهان بۆ ساڵی 2023 زیاتر لە ١٤٠٠ زانکۆ لە سەرانسەری جیهانەوە بەشدارن، دامەزراوەکان لە شەش پۆل (نیشاندەر) هەڵدەسەنگێندرێن بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی کاریگەر توانای زانکۆ پێوانە بکرێ لەوانە (ناوبانگی ئەکادیمی و بازاڕی کار، ڕێژەی مامۆستایان بەرامبەر بە خوێندکار و سایتەیشنی توێژینەوە، ژمارەی مامۆستا و خوێندکاری بیانی) (المجلة الأكاديمة للبحوث والراسات، ٢٠٢٢).

١. ناوبانگی ئەکادیمی: ناوبانگی ئەکادیمی دامەزراوەکە کە زۆرترین قورسایی پێدەدرێت بە ڕێژەی (٤٠٪) بە پشت بەستن بە ڕاپرسی ئەکادیمی QS، ڕای پسپۆڕی زیاتر لە 130.000 هەزار کەس لە بواری خوێندنی باڵا سەبارەت بە کوالیتی فێرکردن وانەوتنەوە وتوێژینەوە لە زانکۆکانی جیهان کۆدەکاتەوە، بۆ ئەم مەبەستە ڕاپرسیەکە گەشەی کردووە بووە بە گەورەترین ڕاپرسی ئەکادیمی لە جیهاندا لە ڕوی قەبارە و پانتاییەوە ئامرازێکی بێهاوتایە بۆ پێوانەکردنی بۆچوونەکان لە کۆمەڵگەی ئەکادیمیدا.

٢. ڕێژەی ستافی فاکەڵتی بەرامبەر بە خوێندکار (٢٠٪): زۆرجار خوێندکاران پلەبەندی زانکۆ بەکاردەهێنن بۆ ستایشکردنی کوالیتی پەروەردە وەک پێوەرێک کە گرنگییەکی سەرەکی بۆیان هەیە لەکاتی بەراوردکردنی ئەو دامەزراوانەی کە لە ڕیزبەندییەکەدان، پێوانەکردنی کوالیتی پەروەردە کارێکی ئەستەمە، بۆیە پێوانەکردنی ڕێژەی ئەندامانی فاکەڵتی بەرامبەر بە ژمارەی خوێندکاران دیاریکرا، وەک کاریگەرترین پێوەرێکی نزیک بۆ کوالیتی پەروەردە دادەنرێت، توانای دامەزراوەکان هەڵدەسەنگێنێت بۆ دابینکردنی دەستڕاگەیشتنێکی مانادار بۆ خوێندکاران بە وانەبێژ و مامۆستایان.

١- ژمارەی سایتەیشن (٢٠٪): کوالیتی توێژینەوەی زانکۆ بە پێوەرێک بۆ هەر فاکەڵتییەک دەپێوێ، کۆی ژمارەی سایتەیشنی ئەکادیمی لە توێژینەوەکاندا وەردەگیرێ کە لەلایەن زانکۆیەکەوە لە ماوەی پێنج ساڵدا بەرهەم هێنراون.

٢- ناوبانگی خاوەنکار (١٠٪): ئێمە دەزانین کە خوێندکاران دەیانەوێت بەو لێهاتویی و زانیارییانە دەرچن کە پێویستن بۆ بازاڕی کار و دامەزراندن، دواتر هەڵسەنگاندن ئەنجام دەدرێ، کە چۆن دامەزراوەکان خوێندکاران ئامادە دەکەن بۆ پیشەی سەرکەوتو لە بازاڕی کار، وکام دامەزراوە لێهاتوترین و داهێنەرترین و کاریگەرترین دەرچووانی زانکۆ دابین دەکەن.

٣- ڕێژەی خوێندکارانی بیانی (٥٪) & و ڕێژەی مامۆستایانی بیانی (٥٪): زانکۆ نێودەوڵەتیە ئاست بەرزەکان کۆمەڵێک سود دەبەخشن، وەکو توانای ڕاکێشانی خوێندکاران و ستافی ئەکادیمی خاوەن توانا و کوالیتی بەرزی زانستی لە سەرانسەری جیهان، هەروەها ڕوانگەیەکی بەرزی جیهانی ڕا دەگەیەنێت، دامەزراوە نێودەوڵەتییەکان ژینگەیەکی فرەنەتەوەیی دابین دەکەن، هاوسۆزی نێودەوڵەتی و هۆشیاری جیهانی بونیاد دەنێن (Laura L, 2022).

٤- ؟؟؟ کوا شەشەم؟

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە کۆتا ڕیزبەندیدا کە QS World University Ranking بڵاویکردەوە بۆ ساڵی 2023 زیاتر لە ١٤٠٠ زانکۆ لە سەرانسەری جیهانەوە بەشداربوون، هیچ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان ناویان نەهاتبوو جێگای ئاماژەپێکردنە لە عێراقدا تەنها ناوی پێنج زانکۆ هاتبوو ئەوانیش بریتی بوون لە زانکۆی بەغدا لە ڕیزبەندی (٨٠١-١٠٠٠)، زانکۆی موستەنصریە لە ڕیزبەندی (١٠٠١-١٢٠٠)، زانکۆی کوفە لە ڕیزبەندی (١٠٠١-١٢٠٠)، زانکۆی بابل لە ڕیزبەندی (١٢٠١+)، زانکۆی بەسرە لە ڕیزبەندی (١٢٠١+).

دووەم: پۆلێنبەندی تایمز Times Higher Education World University Rankings

ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهانی خوێندنی باڵای تایمز تاکە خشتەی ئەدای جیهانییە کە حوکم لەسەر زانکۆ و توێژینەوە چڕەکان دەدات لە هەموو ئەرکە سەرەکییەکاندا وەکو (وانەوتنەوە، توێژینەوە، گواستنەوەی زانیاری و دیدگا و پێشبینی نێودەوڵەتی)،١٣ پێوەری ئەدای کارکردن بەکاردەهێنین کە بە وردی دیاریکراوە بۆ پێوانەکردن و بەراوردکردنی، کە متمانەیان پێکراوە لەلایەن خوێندکاران، ئەکادیمیستەکان، سەرکردەکانی دامەزراوە فێرکاریەکان و سەرۆکی زانکۆکان.

نوێترین ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهانی خوێندنی باڵای تایمز ١٧٩٩ زانکۆ لە سەرانسەری ١٠٤ وڵات و ناوچە لەخۆدەگرێت، ئەمەش وایکردووە کە گەورەترین و هەمەچەشنترین ڕیزبەندی زانکۆکان بێ تا ئێستا، خشتەکە لەسەر بنەمای ١٣ نیشاندەری ئەدای کارکردنە کە بە وردی قەبارەکراوە کە ئەدای دامەزراوەیەک لە چوار بواردا دەپێون: وانەوتنەوە، لێکۆڵینەوە، گواستنەوەی زانیاری و تێڕوانینی نێودەوڵەتی.

ڕیزبەندی ئەمساڵ زیاتر لە ١٢١ ملیۆن وەرگێڕانی لە سەرانسەری زیاتر لە ١٥,٥ ملیۆن بڵاوکراوەی توێژینەوەدا شیکردەوە وەڵامی ڕاپرسییەکانی ٤٠,٠٠٠ زانای جیهانی لەخۆگرتووە، بە گشتی زیاتر لە ٦٨٠ هەزار خاڵی داتا لە زیاتر لە ٢٥٠٠ دامەزراوە کۆکردەوە کە داتایان پێشکەش کردووە.

هەندێک لە زانکۆکان پرۆفایلی خۆیان بەرزکردۆتەوە بۆ ئەوەی ئۆفەری خوێندکارەکانیان وخاڵە بەهێز و سیفەتە تاکەکەسییەکانیان لە دەرەوەی داتای ڕیزبەندییەکان پیشان بدەن، بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی جیهانی زانکۆکان لەگەڵ تایمز THE (Times High Education)، (Times high education, 2022).

پێوەرەکانی ئەدای کارکردن لە پێنج بواردا پۆلێنکراون :

١- پرۆسەی فێرکردن (ژینگەی فێربوون) بە ڕێژەی (٣٠٪): کە پێکهاتووە لە ڕاپرسی ناوبانگ بە ڕێژەی (١٥٪) ڕێژەی ستافی ئەکادیمی بۆ خوێندکار (٤،٥٪)، ڕێژەی دکتۆرا بۆ بەکالۆریۆس (٢،٢٥٪)، ڕێژەی دکتۆرا کە پێبەخشراو بە ستافی ئەکادیمی (٦٪)، داهاتی دامەزراوەیی دامەزراوەکان (٢،٢٥٪).

٢- ئەنجامدانی توێژینەوە بە ڕێژەی (٣٠٪) کە پێکهاتووە لەم بەشانەی: ڕاپرسی ناوبانگی ئەکادیمی (١٨٪)، داهاتی توێژینەوەکان بە ڕێژەی (٦٪)، بەرهەمی توێژینەوەکان (٦٪).

٣- سایتەیشن (کاریگەری توێژینەوە) بە ڕێژەی (٣٠٪): ئاماژەدەری کاریگەری توێژینەوەکان سایتەیشن سەیری ڕۆڵی زانکۆکان دەکات لە بڵاوکردنەوەی زانیاری و بیرۆکەی نوێ، ئەم پێوەرە لە کاریگەری توێژینەوە دەکۆڵێتەوە بە گرتنی وەرگرتنی ناوەندە ژمێری ئەو جارانەی کە بەرهەمە بڵاوکراوەکانی زانکۆیەک لەلایەن زانایانەوە لە ئاستی جیهانیدا ئاماژەی پێدەکرێت لەساڵێکدا، پشکنینی داتای بیبلیۆمێتری ئێلسیڤیر Elsevier[1] بۆ زیاتر لە ١٠٨ ملیۆن سایتەیشن لە نێو ١٤،٤ملیۆن توێژینەوە وتار و بڵاوکراوە لە گۆڤارەکاندا، بابەتی زانستی، بەرنامەی کۆنفرانس، کتێب و بەشەکانی کتێب کە لە ماوەی پێنج ساڵدا بڵاوکراونەتەوە، داتاکان بریتیە لە زیاتر لە ٢٤،٦٠٠ گۆڤاری ئەکادیمی کە لەلایەن داتابەیسی ئێلسیڤەر سکۆپەس Elsevier's Scopus ئیندێکس کراون، وە هەموو بڵاوکراوە ئیندێکس کراوەکان لە نێوان ساڵانی ٢٠١٦ بۆ ٢٠٢٠. هەروەها وەرگرتنی سایتەیشن بۆ ئەو بڵاوکراوانەی کە لە شەش ساڵ دا لە نێوان ساڵی ٢٠١٦ تا ٢٠٢١ دا کراون کۆدەکرێنەوە.

٤- ڕوانگەی نێودەوڵەتی بە ڕێژەی (٧،٥) کە پێکهاتووە لە: ڕێژەی خوێندکاری نێودەوڵەتی (٢،٥ %)، ڕێژەی ستافی وانەوتنەوەی نێودەوڵەتی (٢،٥٪)، هاوکاری نێودەوڵەتی (٢،٥٪).

٥- داهاتی کەرتی پیشەسازی (گواستنەوەی زانیاری) بە ڕێژەی (٢،٥٪): پەیوەندی و کۆنتاکتی زانکۆ لەگەڵ بازاڕی کار و کارگەی پیشەسازی و کۆمپانیاکان دا، بە واتایەکی تر توانای زانکۆیەک بۆ یارمەتیدانی کەرتی پیشەسازی و داهێنان و ڕاوێژکاری بووەتە ئەرکێکی سەرەکی ئەکادیمیای جیهانی هاوچەرخ، بەو شێوەی کە دامەزراوەیەک چەند داهاتی توێژینەوە لە کەرتی پیشەسازی بەدەست دەهێنێت بە بەراورد بە ژمارەی ستافی ئەکادیمی، تا چەند بازرگانەکان ئامادەن پارە بدەن بۆ توێژینەوە و توانای زانکۆیەک بۆ ڕاکێشانی بودجە لە بازاڕی بازرگانیدا (Times high education, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە کۆتا ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهانی خوێندنی باڵای تایمز کە بۆ ١٧٩٩ زانکۆ ئەنجامدرا لە سەرانسەری ١٠٤ وڵات هیچ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان ناویان نەهاتبوو بەڵام لە عێراق بە گشتی ناوی هەشت زانکۆی عێراق هاتووە زانکۆی بابل لە لوتکەی ڕیزبەدیکەدایە لە پلەی (٦٠١-٨٠٠)، پاشان زانکۆی تەکنەلۆجیا لە پلەی (٨٠١-١٠٠٠)، دواتر زانکۆی ئەنبار لە پلەی (١٠٠١-١٢٠٠)، لە کاتێکدا زانکۆکانی بەغدا وبەسرە، کوفە، موسڵ وئەلمستەنسریە پلەی (١٥٠١+) بەدەستهێناو.

سێیەم: پۆلێنبەندی زانکۆی جیاو تونگ شەنگهای چینی Shanghai Jiao Tong University

لە پۆلێنکردنە جیهانیەکان کە تایبەتە بە پۆلێنکردنی ئەکادیمی بۆ زانکۆ جیهانیەکان ARWU پۆلێنکردنی شەنگهایە، ئەم پۆلێنکردنە لەلایەن زانکۆی شەنگەهای جیاو تۆنگی Shanghai Jiao Tong University چینەوە دەرچووە بۆ ڕیزبەندی ئەکادیمی زانکۆکانی جیهان ناسراوە بە Academic Ranking of World Universities (ARWU) ئەو پێوەرانەی کە دیاریکراون بریتین لە:

یەکەم: زانکۆ بەرێزیرەکان

پۆلێنبەندی ARWU هەموو ئەو زانکۆیانە لەبەرچاو دەگرێت، کە خاوەنی خەڵاتی نۆبڵ، خاوەنی میدالیای فیڵدز، خاوەنی توێژەری بەناوبانگن، پەیپەرەکانیان لە Nature و Science بڵاوکردۆتەوە، جگە لەوەش، ئەو زانکۆیانەی کە بڕێکی بەرچاو لە وتار و توێژینەوەی ئیندێکس کراو لە لایەن پێوەرەکانی سایتەیشنی زانستی فراوانکراو Science Citation Index-Expanded (SCIE) و پێوەرەکانی سایتەیشنی زانستی کۆمەڵایەتی Social Science Citation Index (SSCI) ئیندێکس کراون، بە گشتی زیاتر لە ٢٠٠٠ زانکۆ ڕیزبەندی کراون، باشترین 1000 زانکۆش بڵاو دەکرێنەوە.

دووەم: پێوەر و کێشەکانی ڕیزبەندی

زانکۆکان بەپێی چەندین نیشاندەری ئەدای ئەکادیمی یان توێژینەوە ڕیزبەندی دەکرێن، لەوانە خوێندکارانی دەرچوو (ئەلۆمنای)و ستافی ئەکادیمی کە خەڵاتی نۆبڵ و مەدالیای بوارەکانیان بەدەستهێناوە، سایتەیشنی توێژەران، توێژینەوە

[1] سەکۆیەکی بڵاوکردنەوە بۆ لێکۆڵینەوە و ناوەڕۆک و دەزگایەکی چاپ و بڵاوکردنەوە کە ژمارەیەک گۆڤار لە ئەلگۆریتمەکەیدا لەخۆدەگرێت و ئەم گۆڤارانە ڕێژەیەکی زۆر لە فاکتەری کاریگەریان هەیە

Original Article |DOI: https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

بڵاوکراوەکان لە Nature و Science ، توێژینەوە ئیندێکس کراوەکان، و ئەدای ئەکادیمی سەرتاسەری تاك.

سێیەم: پێوەرەکان ونیشاندەر وکێشەکان، خشتەی (١)

خشتەی (١)

نیشاندەر وکێشەکانی ڕیزبەندی زانکۆی جیاو تونگ شەنگهای

پێوەرەکان	نیشاندەرەکان	کۆد وبەستەر	کێش
کوالیتی پەروەردە	خوێندکارانی دەرچوو (ئەلۆمنای) دامەزراوەیەک کە خەلاتی نۆبڵی و میدالیای فیلدزیە دەستهێناوە	Alumni	٪١٠
کوالیتی ستافی فاکەڵتی	کوالیتی ستافی فاکەڵتی دامەزراوەیەک کە خەلاتی نۆبڵی و میدالیای فیلدزیان بە دەستهێناوە	Award	٪٢٠
	سایتەیشنی توێژەران	HiCi	٪٢٠
ئەنجام و بەرهەمی توێژینەوەکان	بڵاوکردنەوەی پەیپەر لە Nature و Science *	N&S	٪٢٠
	پەیپەرە ئیندێکسکراوەکان لە هەردوو Science Citation Index-Expanded و Social Science Citation Index	PUB	٪٢٠
ئەدای سەرتاسەری	ئەدای ئەکادیمی سەرتاسەری دامەزراوەیەک	PCP	٪١٠

*بۆ دامەزراوە تایبەتمەندەکان لە زانستە مرۆییەکان و زانستە کۆمەڵایەتییەکان وەک قوتابخانەی ئابوری لەندەن، N&S لەبەرچاو ناگیرێت، هەروەها قورسایی N&S دەگوازرێتەوە بۆ پێوەرەکانی تر.

چوارەم: پێناسەی نیشاندەرەکان

١- خوێندکارانی دەرچوو (ئەلۆمنای) Alumni

کۆی ژمارەی خوێندکارانی پێشووی دامەزراوەیەک کە خەڵاتی نۆبڵ و میدالیای فیلدزیان بەدەستهێناوە، خوێندکارانی پێشو و بەو کەسانە پێناسە دەکرێن کە بروانامەی بەکالۆریۆس، ماستەر یان دکتۆرا لە دامەزراوەکە بەدەست دەهێنن، کێشی جیاواز بەپێی ماوەی بەدەستهێنانی پلە دادەنرێت، کێشەکە ١٠٠٪ بۆ خوێندکارانی دەرچوو کە بروانامەیان بەدەستهێناوە لە دوای ساڵی ٢٠١١، هەروەها ٩٠٪ بۆ خوێندکارانی دەرچوو کە بروانامەیان بەدەستهێناوە لە ٢٠٠١-٢٠١٠، وە ٨٠٪ بۆ خوێندکارانی دەرچوو کە بروانامەیان بەدەستهێناوە لە ساڵی ١٩٩١-٢٠٠٠ ، ولە کۆتاییدا ١٠٪ بۆ خوێندکارانی پێشو کە بروانامەیان بەدەستهێناوە لە ساڵی ١٩٢١-١٩٣٠، ئەگەر کەسێک زیاتر لە بروانامەیەک لە دامەزراوەیەک بەدەستبهێنێت، ئەوا دامەزراوەکە تەنها یەکجار لەبەرچاو دەگیرێت.

٢- خەڵات Award

کۆی گشتی ستافی دامەزراوەیەک کە خەڵاتی نۆبڵی لە فیزیا وکیمیا و پزیشکی و ئابوری و مەدالیای فیلدز لە بیرکاریدا بەدەستهێناوە. ستافی ئەکادیمی بەو کەسانە پێناسە دەکرێت کە لە کاتی بەدەستهێنانی خەڵاتەکەدا لە دامەزراوەیەکدا کاردەکەن، بەپێی ماوەی بردنەوەی خەڵاتەکان کێشی جیاوازی بۆ دادەنرێت، کێشەکە ١٠٠٪ بۆ براوەکانی دوای ٢٠١١، ٩٠٪ بۆ براوەکان نێوان ٢٠٠١-٢٠١٠، ٨٠٪ بۆ براوەکان نێوان ١٩٩١-٢٠٠٠، ٧٠٪ بۆ براوەکانی نێوان ١٩٨١-١٩٩٠، و لە کۆتاییدا ١٠٪ بۆ براوەکانی ١٩٢١- ١٩٣٠، ئەگەر براوەیەک سەر بە زیاتر لە دامەزراوەیەک بێت، هەر دامەزراوەیەک بەرامبەر ژمارەی دامەزراوەکان دیاری دەکرێت، بۆ خەڵاتەکانی نۆبڵ، ئەگەر خەڵاتێک لە لایەن زیاتر لە کەسێکەوە هاوبەش بێت، کێشەکان بۆ براوەکان بەپێی ڕێژەی خەڵاتەکە دادەنرێت، سەرچاوەی داتا بۆ خەڵاتی نۆبڵ (http://www.nobelprize.org/)، وسەرچاوەی داتا میدالیای فیلدز (https://www.mathunion.org/).

٣- توێژەرانی خاوەن سایتەیشنی زۆر (HiCi) Highly Cited Researchers

ژمارەی ئەو توێژەرانە کە زۆر ئاماژە بە بەرهەمەکانیان کراوە، کە لەلایەن کلاریڤەیتەوە[٢] Clarivate هەڵبژێردراون، لیستی توێژەران بە کاردێت کە زۆر ئاماژە بە توێژینەوەکانیان کراوە سایتەیشن کە لە نۆڤەمبەری ساڵی ٢٠٢٠ دەرچووە بۆ حیسابکردنی نیشاندەری HiCi لە ARWU ٢٠٢١ بەکارهێنرا، بڵاوکراوەکانی N&S Web of Science Science &Nature

ژمارەی ئەو پەیپەرانەی کە لە Nature و Science بڵاوکراونەتەوە لە نێوان ساڵانی ٢٠١٦ بۆ ٢٠٢٠، بۆ جیاکردنەوەی ڕێکوپێکی پەیوەستبوونی نوسەر، کێشی ١٠٠٪ بۆ پەیوەندی نوسەری هاوتا دانراوە، ٥٠٪ بۆ پەیوەندی نوسەری یەکەم (پەیوەندیدار بە نوسەری دووەم ئەگەر پەیوەندی نوسەری یەکەم بێت هەمان شتە لەگەڵ پەیوەندی نوسەری هاوتا)، ٢٥٪ بۆ پەیوەندی نوسەری داهاتوو، و ١٠٪ بۆ پەیوەندییەکانی تری نوسەر، کاتێک زیاتر لە یەک ناونیشانی نوسەری هاوبەش هەبن، ناونیشانی یەکەمی نوسەری هاوتا وەک ناونیشانی نوسەری هاوتا دەزانرێ و ناونیشانی نوسەری هاوبەشی دیکە وەک ناونیشانی نوسەری یەکەم، ناونیشانی نوسەری دووەم و...هتد بە شوێنکەوتنی ڕیزبەندی ناونیشانی نوسەرەکان دەزانرێ، داتاکان لەم بەستەرە وەرگیراوە (http://www.webofscience.com/)

٤- بڵاوکراوەکانی PUB لە SCIE و SSC

کۆی ژمارەی ئەو پەیپەرانەی کە لە ئیندێکسی سایتەیشنی زانستی فراوانکراو Science Citation Index-Expanded و ئیندێکسی سایتەیشنی زانستی کۆمەڵایەتی Social Science Citation Index لە ساڵی ٢٠٢٠ دا ئیندێکس

[٢] لە ئەکادیمیا وکۆمەڵگەی زانستیدا، Clarivate بەو کۆمپانیایە ناسراوە کە فاکتەری کاریگەری حیساب دەکات، بە بەکارهێنانی داتاکانی کۆمەڵەی بەرهەمەکانی وێبی زانست Web of Science، کە هەروەها خزمەتگوزاری بەرنامەکانی ئیندێکس کردن لەخۆدەگرێت.

کراون، تەنها بڵاوکراوەکانی جۆری گوتار Article لەبەرچاو دەگیرێن، لە کاتی حیسابکردنی کۆی ژمارەی توێژینەوەکانی دامەزراوەیەکدا، کێشێکی تایبەتی دوو بۆ ئەو وتارانەی کە لە ئیندێکسی وەرگێڕانی زانستی کۆمەڵایەتیدا ئیندێکس کراون، دەخرێتە ڕو، داتاکان لەم بەستەرە وەرگیراوە (http://www.webofscience.com/).

٥- ئەدای سەرتاسەری تاك Per Capita Performance PCP

نمرەی قورسایی هەر پێنج نیشاندەرەکەی سەرەوە دابەشدەکرێت بەسەر ژمارەی ستافی ئەکادیمی ئەوانەی دەوامی فەرمی دەکەن بە نمرەکانی PCP، ئەگەر ژمارەی ستافی ئەکادیمی بۆ دامەزراوەکانی وڵاتێک بەدەست نەهێنرێت، ئەوا نمرەی قورسایی هەر پێنج پێوەرەکەی سەرەوە بەکاردەهێنرێت. بۆ ARWU 2021 ژمارەی ستافی ئەکادیمی ئەوانەی دەوامی تەواو وفەرمی دەکەن تۆمار دەکرێ بۆ دامەزراوەکانی ئەمریکا، بەریتانیا، چین، فەرەنسا، کەنەدا، ژاپۆن، ئیتاڵیا، ئوستراڵیا، هۆڵەندا، سوید، سویسرا، بەلجیکا، کۆریای باشور، چیک، نیوزلەندا بەدەست دەهێنرێت، سعودیە، ئیسپانیا، نەمسا، نەرویج، پۆڵەندا، ئیسرائیل و... هتد، جێگای ئاماژە بۆ کردنە ژمارەی داتاکانی ستافی ئەکادیمی لە دەزگا نیشتمانییەکان وەک وەزارەتی پەروەردەی نیشتمانی، دیوانی ئاماری نیشتمانی، کۆمەڵەی نیشتمانی زانکۆ و پەیمانگاکان، کۆنفرانسی سەرۆکی زانکۆی نیشتمانی وەردەگیرێت (Shanghai Jiao Tong University, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە کۆتا پۆلێنبەندی شەنگهای Shanghai Jiao Tong University کە بۆ ١٠٠٠ زانکۆی جیهانی ئەنجامی دراوە کە تایبەتە بە پۆلێنکردنی ئەکادیمی بۆ زانکۆ جیهانیەکان ناسراوە بە پۆلێنکردنی ARWU بە گشتی زیاتر لە ٢٠٠٠ زانکۆ ڕیزبەندی کراون، باشترین ١٠٠٠ زانکۆش بڵاو دەکرێنەوە، هیچ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان وعێراق ناویان نەهاتووە لە تازەترین ڕیزبەندی دا.

چوارەم: پۆلێنبەندی ویبۆمیتریکس Webometrics ئیسپانی

ڕیزبەندی زانکۆی جیهانی ویبۆمێتریکس Webometrics Ranking of World Universities دەستپێشخەرییەکی تاقیگەی سایبێرمێتری Sabermetrics Lab ڕێکخراوێکی توێژینەوەیە سەر بە ئەنجومەنی باڵای لێکۆڵینەوە زانستییەکان Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC)، وەک گەورەترین دەزگای توێژینەوەی گشتی ئیسپانیا ناسراوە، هەڵسەنگاندنی وێبۆمێتریکس لە ساڵی ٢٠٠٤ دامەزراوە، ئامانجی دابینکردنی ڕوماڵێکی تەواوی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵایە (HEI's)، بەبێ گوێدانە وڵات یان پسپۆری، لە ئێستادا ڕیزبەندی 30 هەزار دامەزراوەی خوێندنی باڵای لەسەر ئاستی جیهان لە زیاتر لە 200 وڵات دەکات، ماوەی ١٨ ساڵە هەڵسەنگاندن بۆ زانکۆکانی جیهان دەکات

هەڵسەنگاندنێکی نیمچە ساڵانەیە، کە لە مانگەکانی یەنایەر ویۆلیۆی هەموو ساڵێکدا دەردەچێت لەسەر بنەمای پێوانەکردنی ئەدای زانکۆکان لە ڕێگەی ماڵپەڕەکانیانەوە بە پێی ئەم پێوەرانە (قەبارە – ژمارەی توێژینەوە (پەیپەر) - کاریگەری گشتی)، لە گەڵ ئەوەشدا کە پۆلێنی وێمێتریکس پێوەر و ڕەگەزەکانی پەیوەست بە کوالیتی سایتەکان نەخستۆتەڕو وەکو (ڕێکخستن، ناوەڕۆک، هایپەرلینکی دروست، سادەیی ڕونی، بێلایەنی، گونجاوی، متمانەپێکراوی، خێرایی دابەزاندن، توانای خوێندنەوە)، لە خشتەی ژمارە (٢) ئاماژە بە میتۆدۆلۆژیای ویبۆمێتریکس کراوە.

خشتەی (٢)

میتۆدۆلۆژیای ویبۆمێتریکس

ئاماژەکان	واتاکەی	میتۆدی پۆلینەکە (میتۆدۆلۆژیا)	سەرچاوە	کێش
ئامادەبوون	هاوبەشکردنی زانیاری گشتی	هەژمارناکرێ وەستێنراوە		
لە کاتی گەڕان لە ئینتەرنێتدا بە ئاسانی دەردەکەوێت	کاریگەری ناوەڕۆکی ماڵپەڕ	ژمارەی دەرکەوتنی لە تۆڕە دەرەکیەکان (تۆڕە لاوەکیەکان) کە بەستراوەتەوە بە وەیب پەڕەکانی دامەزراوەکە (پاش یەکەڵاکردنەوە وجێگیربوونی بەرزترین بەها تۆماردەکرێ	Ahrefs Majestic	٪٥٠
شەفافیەت	خاوەنی زۆرترین ژمارەی سایتەیشن	ژمارەی سایتەیشن لە باشترین ٢١٠ توێژەر سەرەتا (دوای لێدەرکردنی بیست یەکەمی خاوەنی زۆرترین ژمارەی سایتەیشن) زانیاری زیاتر	Google Scholar Profiles	٪١٠
نایابی	زۆرترین ژمارەی توێژینەوە	ژمارەی توێژینەوەکان (Paper) لەنێو ٪٢٠ سەرەتای ڕیزبەندیەکە کە لێی وەرگیراوە لە هەموو بوارێك لەو ٢٧ پسپۆڕیە کە لە داتابەیسەکەدا هاتووە لە ماوەی ٥ ساڵدا	Scimago	٪٤٠

بوارە تایبەتەکانی لێکۆڵینەوە بریتین لە:

١- ڕیزبەندی وێماترێکس ڕیزبەندی ماڵپەڕەکانی زانکۆکان نییە، ڕیزبەندی زانکۆکانە بەتێکڕا هەردوو نیشاندەری وێبۆمێتری (هەموو ئەرکەکان) وبیبلۆمێتری (کاری توێژینەوە) بەکاردەهێنێت.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

٢- ئامانجی سەرەکی ڕیزبەندی ویباتریکس بریتییە لە پێشخستنی دەستڕاگەیشتنێکی کراوە بەو زانیاریانەی کە زانکۆکە دروستی دەکات، باشترین ستراتیژی بۆ باشترکردنی پلەی زانکۆ ئەوەیە کە بڕ وکوالیتی ناوەڕۆکی وێبەکە زیاد بکرێت.

٣- ڕیزبەندی وێباتریکس لە ساڵی ٢٠٠٤ دەستی پێکردووە (١٨ ساڵە ڕیزبەندی بڵاودەکاتەوە) بە ئامانجی پێشکەشکردنی ڕوماڵێکی تەواوی زانکۆ و پەیمانگاکانی خوێندنی باڵایە لە هەر وڵاتێک یان دیسیپلینێک یان پسپۆڕیەك بێت. لە ئێستادا پۆلێنبەدی بۆ ٣١٠٠٠ دامەزراوەی خوێندنی باڵا دەکات لە زیاتر لە ٢٠٠ وڵاتدا.

٤- سەرنوسەرانی ڕیزبەندی ویباتریکس ئەو زانایانەن کە لە یەک دامەزراوەی توێژینەوەی گشتی ئاست بەرزی جیهانی کاردەکەن و ئەزمونی درێژخایەنیان لە هەڵسەنگاندن ورێنماییکردن دانانی پێوەرەکاندا هەیە.

٥- وێبۆمێتریکس گەورەترین ڕیزبەندی ئەکادیمی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵایە کە هەر شەش مانگ جارێک مەشقێکی زانستی سەربەخۆ وبابەتیانە بێبەرامبەر وکراوە پێشکەش دەکات بۆ پێدانی زانیاری متانەپێکراو و فرەڕەهەند نوێکراوە و بەسود سەبارەت بە ئەدای زانکۆکان لە هەموو جیهانەوە.

٦- پێشەکی گشتی سەبارەت بە میتۆدۆلۆژیای ڕیزبەندی پەیڕەو دەکات، پرۆژەیەکی توێژینەوەیە بەپێی بوونی سەرچاوەکان میتۆدۆلۆژیاکە دەگۆڕین، ئاماژە بە نوێترین زانیاری دەکات لە پێشەکی هەر چاپێکی نوێدا (Isidro, 2022).

١- پەرەپێدانی پێوەرەکانی وێب کە لەسەر بوارەکانی توێژینەوە وپەرەپێدانی ئیسپانی، ئەوروپی، ئەمریکای لاتین وجیهانی جێبەجێ دەکرێن.

٢- توێژینەوە چەندایەتییەکان سەبارەت بە پەیوەندییە زانستییەکان لە ڕێگەی گۆڤارە ئەلیکترۆنییەکان، و کاریگەرییەکانی دەستپێشخەرییەکانی دەستڕاگەیشتن بە کراوەیی Open Access.

٣- پەرەپێدانی نیشاندەرەکان سەبارەت بە سەرچاوەکان لە کۆمەڵگەی زانیاریدا.

٤- نیشاندەر و بینینی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر وێب بە ڕوکاری گرافیکی دینامیکی کارلێککارانە.

٥- دیزاین و دارشتن و هەڵسەنگاندنی تەکنیکەکانی شیکاری بەڵگەنامەیی سەرچاوەکانی وێب.

٦- پراکتیزەکردنی توێژینەو و لێکۆڵینەوەی جۆرایەتی بۆ چالاکی زانایان لە وێبدا.

٧- پەرەپێدان و پراکتیزەکردنی تەکنیکی ئەلیکترۆنی لەسەر بنەمای پێگەیشتن و دیاریکردنی ماڵپەڕەکان لە بزوینەری گەڕان دۆمەینی وێب.

٨- شیکارکردن بەکارهێنانی زانیاری لە ڕێگەی وێب داتاوە بۆ فایلەکانی تۆمار (webometrics, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە تازەترین پۆلێنبەندی ویبۆمیترێکس Webometrics ئیسپانی کە بۆ ٣١٠٠٠ دامەزراوەی خوێندنی باڵای کردووە لە زیاتر لە ٢٠٠ وڵات تیایدا پێگەی زانکۆکانی هەرێم بەمشێوەیە دەرکەوتووە زانکۆکانی سلێمانی وتیشك، سۆران، صلاح الدین، گەشەپێدانی مرۆیی، کۆمار ،زاخۆ، دهۆك لە پلەی (٤٠٠٠+) هاتووە، هەرچی زانکۆکانی، هەولێری پزیشکی، پۆلیتەکنیکی سلێمانی، کوردستان هەولێر، جیهان هەولێر، لوبنانی فەرەنسی، کۆیە، ڕاپەڕین، نۆلێج، زانکۆی ئەمریکی سلێمانی، پۆلیتەکنیکی دهۆك، پۆلیتەکنیکی هەولێر لە پلەی (٥٠٠٠+)، هەروەها زانکۆکانی، گەرمیان ونەوروز لە پلەی ٦٢٨٧ و ٦٤٨٧ دوای یەك هاتووە، زانکۆی ئەمریکی کوردستان لە پلەی ١٠٨٣٨زانکۆی جیهان لە سلێمانی لە پلەی ١٦٩٣٦ هەروەها قەیوانی نێودەوڵەتی لە پلەی ١٩٣٥٩ زانکۆی کاثۆلیك لە هەولێر ١٩٤٣٥ زانکۆی چەرمۆ لە پلەی ٢١٢٧٩ زانکۆی هەڵەبجە لە پلەی ٢١٤٥٥ لە هەروەها لەپلەی ٢٢٣٤٦ زانکۆی بەیان هاتووە ولە پلەی ٢٣٢٣٥ زانکۆی جیهان دهۆك کۆتا زانکۆ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان زانکۆی نێودەوڵەتی هەولێر بە پلەی ٢٤٤٥٥ هاتووە.

پێنجەم: پۆلێنبەندی 4ICU ئوستورالی uniRank

پۆلێنکردنێکی جیهانی ئوسترالییە، هاوشێوەی پۆلێنکردنی ویبۆماترێکسی ئیسپانی، پۆلێنبەندیICU4 کورتکراوەی International Colleges & 4 Universitiesگرنگی بە پێوانەکردنی مەودای ناوبانگی ماڵپەڕی زانکۆکان دەدات ، ئەوانەی کە دانپێدانانی ئەکادیمی و باوەڕپێکراویان لە ڕێکخراو یان ئۆرگانە نێودەوڵەتییەکان وەرگرتووە، ئەم پۆلێنکردنە هەر شەش مانگ جارێک ڕادەگەیەنرێت، هەموو ئەو زانکۆیانەی کە بەشدارن لە پۆلێنکردنەکەدا پێویستە مانگانە داتاکانیان زیاد بکەن وئەپدەیتی بکەنەوە، وە ئەم پۆلێنکردنە ١٤,٠٠٠ کۆلێژ و زانکۆ لە خۆدەگرێت کە بەپێی ناوبانگ ماڵپەڕەکایان لە ئینتەرنێت لە ٢٠٠ وڵاتدا ڕیزبەندی کراون، ئەم پۆلێنکردنە ئامانجیەتی ڕیزبەندی کۆلێژ و زانکۆ نێودەوڵەتییەکان بەپێی ناوبانگ و بەناوبانگی ماڵپەڕی زانکۆکان بکات ، ئەم پۆلێنکردنە دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا بە پشتبەستن بە کوالیتی پەروەردە یان ئاستی خزمەتگوزارییەکانی پۆلێن ناکات، بەڵکو ڕیزبەندییەکە لەسەر بنەمای سێ پێوەرێکی بابەتی و سەربەخۆ کاردەکات ئەویش خۆی دەبینێتەوە لە دەرکەوتنی ماڵپەڕەکە لە سێ بزوێنەری گەڕان ئەوانیش بریتین لە (پۆلێنبەندی پەیجی گوگڵ Google Page Rank دۆمەینی مەز. Moz Domain، هاوشێوەی وێب. SimilarWeb، مەجستیک Majestic Seo)، پۆلێنبەندی uniRank فەلسەفەی پەروەردەی کراوەی جیهانی Open Education Global (OE Global) پەیڕەو دەکات.

پۆلێنبەندی uniRank ڕیزبەندی بۆ ٢٠٠ زانکۆی سەرەکی جیهان دەکات، بەپێی کیشوەرەکان ڕیزبەندی دەکات بۆ ٢٠٠ زانکۆ سەرەکی کیشوەرەکانی ئەمریکای باکور، ئەمریکای لاتین، ئەوروپا، ئەفریقا، ئاسیا، ٥٠ زانکۆی سەرەکی لە ئۆقیانوس، هەروەها ڕیزبەندی بۆ ٢٠٠ زانکۆی سەرەکی کە زمانەکانی ئینگلیزی، وئیسپانی، وعەرەبی قسە دەکەن.

شێوازی ڕیزبەندی زانکۆکان بەپێی ڕیزبەندی تایبەتی زانکۆی uniRankTM ڕیزبەندی دەکرێن کە لە ڕوانگەی بەرلین IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence ڕیزبەندی کراوە، لە سەرەتای دامەزراندنیەوە، میتۆدۆلۆژیای ڕیزبەندیکردن جار جار وردتر کراوە بە مەبەستی دابینکردنی ئەنجامی باشتری ڕیزبەندی یان بۆ گونجاندن لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی پانۆرامای وێب بەردەستبوونی سەرچاوە هەواڵگرییەکان.

لە ئێستادا uniRankTM ڕیزبەندی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا دەکات لە سەرانسەری جیهاندا ئەگەر ئەم مەرجانەی خوارەوە جێبەجێ بکەن:

- بە فەرمی دانپێدانراوبن مۆڵەتی باوەڕپێکراویان پێدرابێت لەلایەن دەزگا نیشتمانی یان ناوچەیی وەک وەزارەتەکانی خوێندنی باڵا یان ڕێکخراوە باوەڕپێکراوەکانی دانپێدانراوی حکومەت.
- مۆڵەتی فەرمیان هەبێت بۆ پێدانی لانیکەم بڕوانامەی چوار ساڵەی بەکالۆریۆس (بڕوانامەی بەکالۆریۆس) یان بڕوانامەی باڵا بڕوانامەی ماستەر ودکتۆرا.
- فەراهەم کردنی خولی خوێندنی باڵا بە شێوەی فێربوونی ڕووبەڕوی تەقلیدی کە لە ڕێگەی ئاسانکارییەکانی ناو دامەزراوەکان پێشکەش بکرێت.

پێکهاتەکانی ئەلگۆریتم و ڕیزبەندی زانکۆکان

پۆلێنبەندی uniRank ڕیزبەندی زانکۆکان دەکات لەسەر بنەمای ئەلگۆریتمێك چوار پێوەرەی وێبی سەربەخۆ وبێلایەن کە لە ٣ سەرچاوەی زیرەکی وێبی جیاوازەوە وەرگیراون ئەوانیش بریتین لە:

١- دەسەڵاتی دۆمەینی مز. Moz Domain Authority
٢- ڕیزبەندی جیهانی هاوشێوەی وێب. SimilarWeb Global Rank
٣- دۆمەینی ئاماژەپێدەری مەجستیک Majestic Referring Domains
٤- ڕەوتی متمانەی مەجستیک Majestic Trust Flow

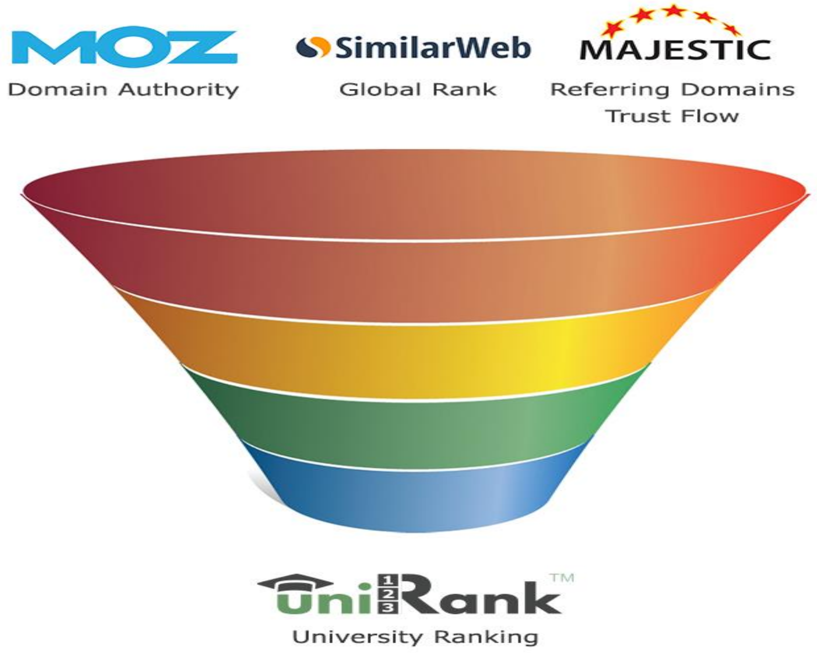

شێوەی (١) پرۆسەی ڕیزبەندی زانکۆکان لە 4icu

پرۆسەی ڕیزبەندی زانکۆکان لە 4icu.Org

داتاکانی پێوەرەکانی وێب Web metrics data لە هەمان هەفتەدا کۆدەکرێنەوە بۆ کەمکردنەوەی هەڵاوسانی کاتی و زۆرترین بەراوردکردن، پابەندبوون بە فلتەرێک بۆ دیاریکردنی بەها دەرەکییەکان لە داتا خاوەکاندا، لێکۆڵینەوەی زیاتر وپێداچوونەوە بە داتاکانی ڕیزبەندی جیهانی هاوشێوەی وێب ئەنجام دەدرێت بۆ ئەو زانکۆیانەی کە دۆمەینێکی لاوکی وەک لاپەڕەی سەرەکی دامەزراوەیی فەرمی خۆیان وەرئەگرن.

کاتێک کە بەها دەرەکییەکان دۆزرایەوە و داتای ژێر دۆمەینەکان subdomain پێداچوونەوەیان بۆ کرا و ڕێکدەخرێن، داتای پێوەرەکانی وێب ئاسایی دەکرێنەوە بۆ پێوەرێکی ٠ بۆ ١٠٠ بە لەبەرچاوگرتنی سروشتی لۆگاریتمی کە دەسەڵاتی

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

دۆمەینی مەز Moz Domain Authority، دیاریدەکات پاشان ڕیزبەندی گشتی بۆ پەیجی هاوشێوە دەدۆزرێتەوە، بەها ستانداردەکان لەسەر بنەمای ئەلگۆریتمێکی تێکڕای قورسایی کۆدەکرێنەوە کە نمرەی کۆتایی و ڕیزبەندی وێب دروست دەکات، جێگای ئاماژە بۆ کردنە لە مانگی ئایاری ٢٠٢٢ پۆلێنبەندی ئەلێکسا ترافیك Alexa Traffic Rank خزمەتگوزارییەکەی وەستاند Similar web بووەتە تاکە سەرچاوەی ڕیزبەندی هاتوچۆی خەملێنراو لە چاپی ڕیزبەندی تەمموزی ٢٠٢٢.

ڕیزبەندی سۆشیال میدیای زانکۆکان

لە ساڵی ٢٠١٨وە چوار ڕیزبەندی نوێی زانکۆکان بڵاودەکەینەوە کە ئامانجیان هەڵسەنگاندنی بوونی سۆشیال میدیا وجەماوەری دامەزراوەکانی خوێندنی باڵایە لە پێنج پلاتفۆرمی کۆمەڵایەتی سەرەکیدا بریتین لە فەیسبوك Facebook وتویتەر Twitter وئینستاگرام Instagram ویوتوب YouTube لینکدئین LinkedIn هەروەها ڕیزبەندی لیستەکانی تری خوێندنی باڵا و ڕێکخراوەکانی پەیوەست بە خوێندنی باڵا و زانکۆکانی سەر بە ئاینەکان و بەڕێوەبەرایەتی کتێبخانەکانی زانکۆ.

پۆلێنکردنی جوگرافی

پۆلێنکردنی جوگرافی uniRankTM icu.org٤ ڕیزبەندی جوگرافی نەتەوە یەکگرتووەکان پەسەند دەکات وەک لە وێبپەڕەی پێکهاتەی ناوچە جوگرافیا کیشوەرییەکاندا نیشاندراوە کە لەلایەن بەشی ئاماری نەتەوە یەکگرتووەکانەوە بڵاوکراوەتەوە. Composition of macro geographical (continental) regions (unirank, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

ئەم پۆلێنبەندیە بە گشتی ڕیزبەندی بۆ ٢٠٠ زانکۆی جیهان دەکات دواتر بە پێی کیشوەرەکان ڕیزبەندی بۆ ٢٠٠ زانکۆی سەرەکی ئەو کیشوەرانە دەکات دواتر بە پێی وڵات و ناوچە و هەرێمەکان زانکۆکان ڕیزبەند دەکات لە نوێترین ڕیزبەندی کە ئەنجامی داوە بۆ ١٣,٨٠٠ زانکۆ دەرکەوتوو کە زانکۆکانی هەرێمی کورستان کە ژمارەیان ٢٨ زانکۆیە، زانکۆی دهۆك بە پلەی یەکەم دێت، دامەزراوەی کوردستان بۆ لێکۆڵینەوەی ستراتیژی و توێژینەوەی زانستی لە کۆتا پلە دێت، هەروەها ڕیزبەندی بۆ زانکۆکانی عێراق دەکات کە ژمارەیان ١٠٩ زانکۆیە زانکۆی بەغدا پلەی یەکەمە، کۆلیجی ئەلتەف (الطف)ی زانکۆیی لە پلەی ١٠٩ دێت، لەو دوو بەستەرەی سەرەوە ئاماژەیان پێ کراوە.

شەشەم: پۆلێنبەندی سیماگۆ Scimago ئیسپانی بۆ دامەزراوەکان:

Scimago institutions Ranking

ڕیزبەندی دامەزراوەکانی SCImago (SIR) پۆلێنکردنی دامەزراوە ئەکادیمی و پەیوەندیدارەکانی توێژینەوە دەکات، بەپێی نیشاندەرێکی پێکهاتەیی ڕیزبەندی کراوە کە سێ کۆمەڵەی جیاوازی پێوەرەکان کۆدەکاتەوە لەسەر بنەمای ئەدای توێژینەوە، دەرئەنجامی داهێنان وکاریگەریی کۆمەڵایەتی کە بە بینینی وێبەکەیان دەپێورێت لەسەر تۆڕی ئینتەرنێت.

پێوەرەکانی ڕیزبەندی سیماگۆ SCImago (SIR) بۆ دامەزراوەکان بەسەر سێ گروپدا دابەش دەکرێن کە مەبەست لێی ڕەنگدانەوەی تایبەتمەندییە زانستی و ئابوری و کۆمەڵایەتییەکانی دامەزراوەکانە کە پێی دەگوترێ SIR، ئەم ڕێکخراوە گرنگی بە هەڵسەنگاندنی ئەدای زانکۆکان لە ڕێگەی سێ نیشاندەرەوە دەدات: یەکەم نیشاندەری ئەدای توێژینەوە، نیشاندەری دووەم بریتییە لە بروانامەی داهێنان، پاتێنتەکان (براءة الاختراع)، نیشاندەری سێیەم قەبارەی بوونی زانکۆکە لەسەر تۆڕەکانی ئینتەرنێت.

پێوەرەکان ستانداردکردن SCImago: بۆ ئەوەی بەرزترین ئاستی وردبینی بۆ پێوەرە جیاوازەکان بەدەست بهێنرێت، پرۆسەیەکی دەستی بەرفراوان بۆ جیاکردنەوەی ناوی دامەزراوەکە ئەنجامدراوە، لە پێناو پەرەپێدانی ئامرازی هەڵسەنگاندن بۆ شیکاری بیبلۆگرافیا بە ئامانجی تایبەتمەندکردنی دامەزراوە توێژینەوەکان ئەرکێکی گەورەی پرۆسێسکردنی داتا لەخۆدەگرێت کە پەیوەندی بە ناسینەوە و نارونیکردنی دامەزراوەکانەوە هەیە، لەڕێگەی پەیوەندی دامەزراوەیی ئەو بەڵگەنامانەی کە لە سکۆپوسدا Scopus هاتووە. ئامانجی SCImago ، لەم ڕووەوە، دوو لایەنەیە:

- پێناسە و ناسینەوەی ناوازەی دامەزراوەکان: دارشتنی لیستی سەنتەری توێژینەوەکان کە هەموو دامەزراوەیەک دەستنیشانکردن و پێناسەکردنی، پرسە ئاسای ونمونەییەکان بریتین لە یەکگرتن یان جیاکردنەوەی دامەزراوەکان و گۆڕینی میتۆدلۆجیایان.
- سەلماندن و بڵاوکراوە و سایتەیشن بۆ هەر دامەزراوەیەک: لێرەدا پەیوەندی دامەزراوەیی هەر نوسەرێک لە بواری پەیوەندیداربوون بە داتابەیسەوە لەبەرچاو دەگیرێت، سیستەمێکی تێکەڵ (دەستی و ئۆتۆماتیکی) بۆ تەرخانکردنی پەیوەندیی دامەزراوەکان، هەروەها ناسینەوەی چەندین بەڵگەنامەی پێناسەی دیجیتاڵی بە هەمان DOI یان ناونیشان، خشتەی (٣) پێوەرەکان وکێشی ڕێژەیی پۆلێنبەندی SCImago:

Factor	Indicator	Weight
Research (50%)	Normalized Impact (NI)	13%
	Excellence with Leadership (EwL)	8%
	Output (O)	8%
	Scientific Leadership (L)	5%
	Not Own Journals (NotOJ)	3%
	Own Journals (OJ)	3%
	Excellence (Exc)	2%
	High Quality Publications (Q1)	2%
	International Collaboration (IC)	2%
	Open Access (OA)	2%
	Scientific Talent Pool (STP)	2%
Innovation (30%)	Innovative Knowledge (IK)	10%
	Patents (PT)	10%
	Technological Impact (TI)	10%
Societal (20%)	Altmetrics (AM)	10%
	Inbound Links (BN)	5%
	Web Size (WS)	5%

خشتەی (٣) پێوەرەکان وکێشی ڕێژەیی پۆلێنبەندی SCImago:

یەکەم: فاکتەری توێژینەوەی بە کێشی ڕێژەی (٥٠٪) ئەم فاکتەرە دەبێتە چەند بەشێکەوە

١.کاریگەریی ئاسایی کراوی سروشتی (NI) (Leadership Output) بە کێشی (١٣٪) کاریگەری سروشتی لەسەر بەرهەمی سەرکردایەتی دامەزراوەکە بە بەکارهێنانی ئەو میتۆدۆلۆژیایەی کە لەلایەن دامەزراوەی کارۆلینسکا لە سوید ئەنجامدراوە ناوی لێنراوە (ناوەندی نمرەی ستانداردی بەرهەمی وەرگیراو سایتەیشن) بە پێی هاوکێشەیەکی تایبەت پەیوەندی نێوان تێکرای کاریگەریی زانستی دامەزراوەیەک و تێکڕای کاریگەری زانستی جیهانی دەدۆزێتەوە کە بە نمرەی ستاندارد ١ بۆ دانراوە واتە ئەگەر نمرەی (NI=0.8) واتە دامەزراوەکە ٢٠٪ لە خوار تێکڕای جیهانەوەیە وە ئەگەر (NI=1.3) بەو مانایەیە کە دامەزراوەکە ٣٠٪ لە سەروی تێکرای جیهانەوەیە، ئەم نیشاندەرە وابەستەیە بە قەبارەوە.

٢. نایابی سەرکردایەتی Excellence with Leadership (EwL) بە کێشی (٨٪) ئاماژە بە بڕی ئەو ڕاپۆرت و بەڵگەنامانە نایابانەی دامەزراوەکان دەکات کە بە ئاماژەدەرێکی سەرەکی هەژمار دەکرێ چونکە وابەستەیە بە بڕی بەرهەمی توێژەران.

٣. دەرئەنجامی بەرهەمەکان بە کێشی (٨٪) (O) Output : کۆی ژمارەی ئەو توێژینەوە و ڕاپۆرت و بەڵگەنامانەی کە لە گۆڤارە زانستیەکاندا بڵاوکراونەتەوە کە لە سکۆپوسدا ئیندێکس Scopus کراون.

٤. بەرهەمی ئەو گۆڤارانە کە تایبەت نین بە کێشی (٥٪) (NotOJ) Not Own Journals Output: ژمارەی ئەو توێژینەوانە کە لە گۆڤاری تایبەتدا بڵاو نەکراونەتەوە (لەلایەن دامەزراوەکەوە بڵاوکراونەتەوە). ئەم نیشاندەرە وابەستەیە بە قەبارەی بڵاوکراوەکان.

٥. گۆڤاری تایبەت (OJ) Own Journals : بە کێشی (٣٪) ژمارەی ئەو گۆڤارانەی کە لەلایەن دامەزراوەکەوە بڵاودەکرێنەوە بە تایبەت (خزمەتگوزاری بڵاوکردنەوە)، ئەم نیشاندەرە وابەستەیە بە قەبارەی بڵاوکراوەکان.

٦. هاوکاری نێودەوڵەتی International Collaboration (IC) : بە کێشی (٣٪) بەرهەمی دامەزراوەیەک کە بە هاوکاری لەگەڵ دامەزراوە بیانییەکان بەرهەم دەهێنرێت، بەهاکان بە شیکردنەوەی دەرچەی بەرهەمی دامەزراوەیەک کە پەیوەندییەکانی زیاتر لە ناونیشانی وڵاتێک لەخۆدەگرێت، ئەم نیشاندەرە وابەستە بە قەبارەوە.

٧.بڵاوکراوەکانی کوالیتی بەرز High Quality Publications (Q1) : بە کێشی (٢٪) ژمارەی ئەو بڵاوکراوانەی کە دامەزراوەیەک لە کاریگەرترین گۆڤارە زانستیەکانی جیهاندا بڵاوی دەکاتەوە، لە چارەکی یەکەمدا (٢٥٪) لە پۆلەکانیاندا ڕیزبەندی کراون هاوشێوەی نیشاندەری SCImago Journal Rank (SJRII) ڕیزبەندی کراوە ئەم نیشاندەرە وابەستەیە بە قەبارە.

٨. نایابی Excellence (Exc) : بە کێشی (٢٪) ئاماژەیە بۆ بڕی بەرهەمی زانستی دامەزراوەیەک کە لە ١٠٪ی سەرەکی زۆرترین توێژینەوەی ئاماژەپێکراو (سایتەیشن) لە بواری زانستییەکانی خۆیاندا جێگیرکراوە، پێوەرێکە بۆ بەرهەمی و توێژینەوەی کوالیتی بەرزی نایاب.

٩. سەرکردایەتی زانستی Scientific Leadership (L): بە کێشی (٢٪) سەرکردایەتی ئاماژە بە بڕی بەرهەمی دامەزراوەیەک دەکات وەک بەشداربووی سەرەکی، واتە بڕی ئەو توێژینەوەیانەی کە نوسەری هاوبەش ئەنجامی دەدات نیشاندەرێکە وابەستەیە بە قەبارە.

١٠. دەستگەیشتنی کراوە Open Access (OA) بە کێشی (٢٪) ڕێژەی سەدی ئەو بەڵگەنامانەی کە لە گۆڤارەکانی Open Access بڵاوکراونەتەوە یان لە داتابەیسی Unpaywall دا ئیندێکس کراون.

١١. کۆی بەهرەمەندی زانستی Scientific Talent Pool (STP): بە کێشی (٢٪)کۆی ژمارەی نوسەرە جیاوازەکان لە دامەزراوەیەک لە گەڵ کۆی بەرهەمی بڵاوکراوەی ئەو دامەزراوەیە لە ماوەیەکی دیاریکراودا.

دووەم: داهێنان بە ڕێژەی (٣٠٪) ئەمەش دەبێتە چەند بەشێک کە بریتیە لە:

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

١. زانیاری داهێنەرانە Innovative Knowledge (IK): بە کێشی (١٠٪) بەرهەمی بڵاوکراوەی زانستی دامەزراوەیەکە کە خاوەنی پاتێنت (براءة الاختراع) بێت وابەستەی قەبارەیە.

٢. کاریگەری تەکنەلۆژی Technological Impact (TI): بە کێشی (١٠٪) بریتیە لە ڕێژەی سەدی بەرهەمی بڵاوکراوە زانستییەکان کە لە پاتێنتەکاندا (براءة الاختراع) ئاماژەیان پێکراوە، ئەم ڕێژەیە بە لەبەرچاوگرتنی کۆی بەرهەم لەو بوارانەی کە لە پاتێنتەکاندا (براءة الاختراع) ئاماژەیان پێکراوە، کە ئەمانەی خوارەوەن: زانستە کشتوکاڵییەکان و بایۆلۆجیەکان، بایۆکیمیا، جینات، بایۆلۆجیای گەردیلەیی، ئەندازیاری کیمیایی، کیمیا، زانستی کۆمپیوتەر، زانستی زەوی و هەسارەکان، وزە، ئەندازیاری، زانستی ژینگە، پیشە تەندروستییەکان، بەرگری و مایکرۆبایۆلۆجی، زانستی کەرەستە، بیرکاری، دەرمان، فرە پسپۆڕیی، زانستی دەمار، پەرستاری، دەرمانزانی، ژەهرزانیی و دەرمانسازی، فیزیا و فەلەکناسی، زانستە کۆمەڵایەتیەکان، ڤێتێرنەری.

٣. بڕوانامەی داهێنان (براءة الاختراع) Patents (PT): بە کێشی (١٠٪) ژمارەی داواکارییەکانی بڕوانامەی داهێنان (براءة الاختراع) بە پشتبەستن بە PATSTAT. وابەستەیە بە قەبارەوە.

سێیەم: کاریگەری کۆمەڵگا ئەمەش دەبێتە چەند بەشێکەوە کە بریتین لە:

١. پێوەرە جێگرەوەکان Al metrics (AM): بە کێشی (١٠٪) لەسەر بەڵگەنامەکانی ١٠٪ی دامەزراوەکان (باشترین بەڵگەنامەکان سەبارەت بە بەهای کاریگەریی ئاساییکراو)، ئەم نیشاندەرە دوو پێکهاتەی هەیە:

ـ پێوەرەکانی PlumX (کێش: ٧٠٪): ژمارەی ئەو بەڵگەنامانە کە زیاتر لە یەک ئاماژەیان هەیە لە پێوەرەکانی PlumX (https://plumanalytics.com) وەکو لە تویتەر، فەیسبوک، بلۆگ، هەواڵ وکۆمێنتەکان (Reddit، SlideShare، Vimeo یان یوتیوب) ئاماژەکان لەبەرچاو دەگرین

ـ مێندێلی Mendeley (کێش: ٣٠٪): ژمارەی ئەو بەڵگەنامانەی کە زیاتر لە خوێنەرێکیان لە مێندێلی هەیە (https://www.mendeley.com).

١- ژمارەی پشتە بەستەر (باکلینکەکان) (BN) Number of Backlinks: بە کێشی (٥٪) ژمارەی تۆڕەکان (ژێر تۆڕەکان) کە بەستەری هاتوو بۆ ماڵپەری دامەزراوەکە لە ڕێگەی وەیبەوە. زانیارییەکان لە داتابەیسی ahrefs وەرگیراون. وابەستەی قەبارەیە. (https://ahrefs.com)

٢- قەبارەی وێب Web size (WS): بە کێشی (٥٪) ژمارەی لاپەڕەکانی پەیوەست بە URLی دامەزراوەکە بەپێی گوگڵ (https://www.google.com). (Aguillo et al., 2010) وابەستەی قەبارەیە (Scimago Institution Rankings, 2022)

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە نوێترین ڕیزبەندی کە سیماگۆ Scimago ئەنجامی داوە لە ساڵی ٢٠٢٢ بۆ هەر سێ پێوەرەی (توێژینەوە، داهێنان، کاریگەری کۆمەڵگا) بە گشتی دەرکەوتووە کە لە هەموو عێراق تەنها ناوی ٣٧ زانکۆ هاتووە لە نێویاندا ١٢ زانکۆ سەر بە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان بەمشێوەیە ڕیزبەندی کراوە زانکۆی سلێمانی بە پلەی (لە ئاستی جیهان ٦٨١، لە ئاستی عێراق ٢)، زانکۆی ڕاپەڕین (٦٨٤، ٣)، زانکۆی دهۆك (٧٠١، ٥)، زانکۆی هەولێری پزیشکی (٧٠٢، ٦)، زانکۆی صلاح الدین (٧١٧، ١٠)، زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلێمانی (٧٢٤، ١٣)، زانکۆی زاخۆ (٧٣٥، ١٧)، زانکۆی پۆلیتەکنیکی هەولێر (٧٣٩، ٢٠)، زانکۆی کۆیە (٧٤٥، ٢٥)، زانکۆی تیشك (٧٥٢، ٢٨)، زانکۆی سۆران (٧٦٢، ٣٠)، زانکۆی جیهان (٧٨٤، ٣٦).

حەوتەم: پۆلێنبەندی ئەلپەر دۆگەر ئیندێکسی زانستی AD Scientific Index (Alper-Doger Scientific Index)

هەڵسەنگاندنی زانستی Alper- Doger Science Index (پێوەری زانستی ئەلپەردۆگەرە) لەسەر بنەمای ئەدای زانستی و بەهای بەرهەمی زانستی زانایان دەکات، هەڵسەنگاندن بۆ دامەزراوەکان بە پشتبەستن بە تایبەتمەندی زانستی زانایان دەکات ، ئەم پۆلێنکردنە لەلایەن پرۆفیسۆر دکتۆر مورات ئەلپەر Prof. Dr. Murat ALPER و پرۆفیسۆری هاوبەش دکتۆر سیهان دۆگەر Associate Prof. Dr. Cihan DÖĞER پەرەی پێدراوە بە بەکارهێنانی کۆی گشتی و بەهاکانی (٦) شەش ساڵی ڕابردو بۆ پێوەرەکانی i10 index ، پێوەرەکانی h-index ونمرەکانی سایتەیشن لە پلاتفۆرمی گوگڵ سکولار، جگە لەوەش ڕێژەی بەهای شەش ساڵی ڕابردو بە کۆی بەهای ئەو نیشاندەرانەی کە باس کراون بەکاردەهێنرێت، بە بەکارهێنانی کۆی گشتی (٩) پێوەر، ڕیزبەندی زانستی AD ڕیزبەندی تاکەکەسی جیهانی نیشان دەدات لە ١١٢ بابەتی زانستی (کشتوکاڵ و دارستان، هونەر، دیزاین و تەلارسازی، بازرگانی و بەڕێوەبردن، ئابوریپیوان، پەروەردە، ئەندازیاری و تەکنەلۆژیا، مێژوو، فەلسەفە، لاهوت، یاسا، یاساو خوێندنی یاسایی، زانستە پزیشکی و تەندروستییەکان، زانستە سروشتییەکان، زانستە کۆمەڵایەتییەکان و ئەوانی تر)، دابەشکراوە بەسەر ٢٥٦ لقی زانستیدا ، لە ٢٠٥٠٦ دامەزراوە، و ١,٣٤٣,١٣٢ زانا دەکات سەر بە ٢١٧ وڵات، لە ١٠ ناوچەی جیهاندا) ئەفریقا، ئاسیا، ئەوروپا، ئەمریکای باکور ، ئۆقیانوس، کۆمکاری عەرەبی، EECA و BRICS ، ئەمریکای لاتین، و کۆمیسا COMESA).

ئیندێکسی زانستی AD ڕۆشنایی دەخاتە سەر ژیانی ئەکادیمی و دەرفەت دەدات بە بەکارهێنەر بۆ ئەنجامدانی شیکاری ئەکادیمی کاریگەر بۆ لێکۆڵینەوە و ئاشکراکردنی پراکتیزە نائەخلاقییەکان، وەکو دزیکردن، ساختەکاری، شێواندن، دووبارەکردنەوە، دروستکردن، نوسینی نادادپەروەرانە و چەندین کەموکوری دیکە لە کارە ئەکادیمییەکاندا.

بۆ ڕیزبەندی زانکۆ جیهانییەکان، ڕێکخراوەکانی هەڵسەنگاندن ئەم پێوەرانەی خوارەوە بەکاردەهێنن لەوانە کوالیتی پەروەردە، ڕێژەی دامەزراندن لە دەرچووان،

کوالیتی فاکەڵتییەکان لەناو زانکۆکان، هاوکاری نێودەوڵەتی، ژمارەی خوێندکاران وکارمەندان کە خەڵاتی نۆبڵ و مەدالیای سێکتەری تایبەت هەیە، و ژمارەی ئەو توێژەرانە کە سایتەیشنی بەرزیان هەیە کە هەڵبژێرراون لە ڕێگەی Clarivate Analytics، کۆی ژمارەی توێژینەوەکان، ژمارەی بابەتی بڵاوکراوە لە لایەن گۆڤارەکانی Nature و Science ، ژمارەی بابەتی ئیندێکسکراو لە Science Citation Index- Expanded (SCIE) پێوەرەکانی سایتەیشنی زانستی-فراوانکراو، پێوەرەکانی سایتەیشنی زانستی کۆمەڵایەتی Social Science Citation Index (SSCI)، ژمارەی ئەو توێژینەوانە کە سایتەیشنی زۆریان بۆ هاتووە.

ئیندێکسی زانستی AD پۆلێنکردنەکان بە بەکارهێنانی یەک پارامیتەر ئەنجام دەدات، کە بریتییە لە ژمارەی (زانا بەرهەمدارەکان) کە لە زانکۆیەکی دیاریکراودا دامەزراون، ئەم پارامیتەرە دوای ساڵانێک لە چاودێریکردن دیاری دەکرێت، بە بەکارهێنانی کۆی بەهاکانی پێوەرەکانی H ئیندێکس و i10 ئیندێکس لەگەڵ ژمارەی سایتەیشنەکان، و کۆی بەهاکانی پێوەرەکانی H و i10 لە پێنج ساڵی ڕابردودا لەگەڵ ژمارەی سایتەیشنەکان حیسابی بۆ دەکرێت لە ماوەی شەش ساڵی ڕابردودا، بەمشێوازە پۆلێنبەندی بۆ زیاتر لە ١٤٠٠٠ زانکۆ دەکرێ.

ڕیزبەندییەکە لە بەرزترین نمرەوە بۆ نزمترین نمرە یان بە پێچەوانەوە لە هەریەکێک لەم بوارانەدا ڕیز دەکرێت، چاودێری ئەو بوارانە دەکرێ کە زانکۆ دەهێننە پێشەوە لە بوارێکی تایبەتدا، جگە لەوەش ناوی ئەو ئەکادیمیە تۆمار دەکرێ کە خاوەنی بەرزترین h-index ی هەیە لەگەڵ ڕیزبەندی جیهانیدا پیشان دەدرێت، ڕیزبەندیکردنی زانکۆ سەرەکییەکان بەپێی پێوەرەکانی زانستی AD تەنها ئەو بوارانە ناگرێتەوە کە زانکۆکە باشترینە یان بوار بۆ باشتربوونی هەیە، بەڵکو ڕەنگدانەوەی ئەنجامی سیاسەتە زانستییەکانی دامەزراوەکان دەبێت (AD Scientific Index (a, 2022.

پێوەرەکانی ڕیزبەندی:

١. ڕیزبەندی زانایان دەکات بەپێی (زانکۆ، وڵات، هەرێم وجیهان) لەسەر بنەمای کۆی گشتیh-index ئەنجامدەدرێت، کۆی گشتی h-index بە کاردەهێنرێت بۆ پۆلێنکردن بە پێی لق و لقە لاوەکییەکان.

٣. پێوەرەکانی ڕیزبەندیکردن لەسەر بنەمای (نمرەکان کۆی گشتی h-index) بەم ڕیزبەندییە بەکاردەهێنرێت: یەکەم، نمرەکانی "کۆی گشتی h-index" ؛ دووەم: کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان، سێیەم: نمرەکانی کۆی گشتی پێوەرەکانی i10 ١- کۆی گشتی نمرەکانیh-index ، ٢- کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان، ٣- کۆی گشتی نمرەکانی i10 ئیندێکس، ٤-نمرەکانی h-index بۆ ٦ ساڵی ڕابردو.

٣. ڕیزبەندیکردن لەسەر بنەمای (نمرەکانی h-index ی ٦ ساڵی ڕابردو) بە بەکارهێنانی پێوەرەکان بەم ڕیزبەندییە ئەنجام دەدات: ١- نمرەکانی h-index ی ٦ ساڵی ڕابردو، ٢- ژمارەی سایتەیشنەکان لە ٦ ساڵی ڕابردودا، ٣- نمرەکانی ئیندێکس i10 بۆ ٦ ساڵی ڕابردو، ٤- کۆی گشتی نمرەکانیh-index.

٤. پێوەرەکانی ڕیزبەندی بۆ (کۆی گشتی پێوەرەکانی i10) بەم ڕیزبەندییە بەکارهێنران: ١- کۆی گشتی نمرەکانی پێوەرەکانیi10 ، ٢- کۆی گشتی نمرەکانی h-index، ٣- کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان، ٤- نمرەی پێوەرەکانی i10 ی ٦ ساڵی ڕابردو.

٥. ڕیزبەندیکردن لەسەر بنەمای (نمرەکانی پێوەرەکانی i10 ی ٦ ساڵی ڕابردو) بە بەکارهێنانی پێوەرەکان بەم ڕیزبەندییە ئەنجامدرا: ١- نمرەکانی پێوەرەکانیi10 ی ٦ ساڵی ڕابردو، ٢- نمرەکانی پێوەرەکانیi10 ی ٦ ساڵی ڕابردو، ٣- ژمارەی ئاماژەکان لە دوایین ٦ ساڵ ٤- کۆی گشتی نمرەکانی پێوەرەکانیi10 .

٦. ڕیزبەندیکردن لەسەر بنەمای (کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان) بە بەکارهێنانی پێوەرەکان بەم ڕیزبەندییە ئەنجامدەدات: ١- کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان، ٢- کۆی گشتی نمرەکانیh-index ، ٣- کۆی گشتی نمرەکانی پێوەرەکانی i10 و٤- ژمارەی سایتەیشنەکان لە ٦ ساڵی ڕابردودا.

٧. ڕیزبەندیکردن بە پشتبەستن بە کۆی (ژمارەی سایتەیشنەکان لە ٦ ساڵی ڕابردودا) بە بەکارهێنانی پێوەرەکان بەم ڕیزبەندییە ئەنجامدرا: ١- ژمارەی سایتەیشنەکان لە ٥ ساڵی ڕابردودا، ٢- نمرەکانی h-index ٦ ساڵی ڕابردو، ٣-٥ ساڵی ڕابردو ' i10 نمرەکانی ئیندێکس و ٤- کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان (AD Scientific Index b, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە نوێترین ڕیزبەندی کە AD Scientific Index ئەنجامی داوە لە ساڵی ٢٠٢٣ بۆ شیکاری توێژینەوەی ئەکادیمی بە بەکارهێنانی چەندین پێوەر بۆ خستنەڕوی ئەنجامەکان کە بۆ هەڵسەنگاندنی بەرهەمهێنان وکارایی لەلایەن تاک و دامەزراوەکانەوە بەکاردەهێنرێن، ئیندێکسی زانستی AD شیکاری توێژینەوە ئەکادیمییەکانی وڵاتی عێراق دەکات بۆ ١١٨ زانکۆ ودامەزراوە، و ٤٩٦٨ زانا و توێژەر بە بەکارهێنانی چەندین پێوەر بۆ پێشکەشکردنی ئەنجامەکان، جگە لە ڕیزکردن بەپێی "کۆی گشتی H-index" هەروەها چەندین ڕیزبەندی و شیکاری بەپێی "کۆی گشتی H-index"، "کۆی گشتی i10 index"، "کۆی گشتی ٦ ساڵی i10 index"، بپشکنێت، "کۆی ژمارەی سایتیشنەکان"، وسایتیشنەکان بۆ ٦ ساڵی ڕابردو" لیستی ناوی توێژەرانی عێراق وهەرێمی کوردستان لەم پۆلێنبەندیە ناویان تۆمار کردووە ناو تۆمارکردنی توێژەران و دامەزراوەکان لە ڕێگەی ئەم بەستەری خوارەوە دەبێت https://www.adscientificindex.com/add-profile-correction-form .

هەشتەم: پۆلێنبەندی سەنتەری ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان لە ئیماراتی یەکگرتوی عەرەبی The Center for World University Rankings CWUR

پۆلێنبەندی سەنتەری ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان The Center for World University Rankings (CWUR) ڕێکخراوێکی پێشەنگی ڕاوێژکارییە کە ئامۆژگاری سیاسەت و تێگەیشتنی ستراتیژی و خزمەتگوزاری ڕاوێژکاری

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

پێشکەش بە حکومەتەکان و زانکۆکان بۆ باشترکردنی دەرئەنجامەکانی پەروەردە وتوێژینەوە دەکات ، لە ساڵی ٢٠١٢ وە کۆمپانیای CWUR تاکە ڕیزبەندی ئەکادیمی زانکۆ جیهانییەکان بڵاودەکاتەوە کە هەڵسەنگاندن بۆ کوالیتی پەروەردە، توانای دامەزراندن، کوالیتی فاکەڵتی و توێژینەوە دەکات بەبێ ئەوەی پشت بە ڕاپرسی و پێشکەشکردنی زانیارییەکانی زانکۆ ببەستێت، ڕیزبەندییەکە وەک پرۆژەیەک لە شاری جدە لە سعودیە دەستپێیکرد بە ئامانجی هەڵسەنگاندنی بۆ باشترین ١٠٠ زانکۆی جیهانی، بە خێرایی لە سەرانسەری جیهان لەلایەن زانکۆکان و میدیاکانەوە بڵاوکرایەوە داواکاری زۆریشی بۆ فراوانکردنی پێگەیشت، لە ساڵی ٢٠١٩دا ڕیزبەندییەکە فراوانتر بوو لە کۆی نزیکەی (٢٠٠٠٠) بیست هەزار زانکۆی جیهاندا ڕیزبەندی (٢٠٠٠) دوو هەزار باشترین زانکۆکانی جیهان بوو، بەمەش بووە گەورەترین ڕیزبەندی ئەکادیمی زانکۆ جیهانییەکان، لە ساڵی ٢٠١٦وە بارەگای سەرەکی سەنتەری ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان لە ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبییە.

سیستەمی هەڵسەنگاندنی CWUR زانکۆ و پەیمانگاکان لەسەر چوار پێوەر هەڵدەسەنگێنێت: پەروەردە، توانای دامەزراندن، مامۆستایان و توێژینەوە، سیستەمی هەڵسەنگاندن ئەو زانکۆ و کۆلێژانە هەڵدەسەنگێنێت کە پێشتر لە ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهاندا هاتووە وهەروەها ئەو دامەزراوانەی کە ڕیزبەندی نەکراون (CWUR a, 2022).

پۆلێنبەندی CWUR بۆ ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان حەوت نیشاندەری بابەتی و بەهێز بەکاردەهێنێت, کە لە چوار بواردا گروپ کراون:

١. پەروەردە: پێوانەکردنەکە لەسەر بنەمای سەرکەوتنی ئەکادیمی بۆ دەرچووانی زانکۆ دارێژراوە، ژمارەی خوێندکارانی دەرچووی زانکۆیەک دەپێورێت کە ئیمتیازاتی ئەکادیمی ناوبانگی نایابیان بەدەستهێناوە بە بەراورد بە قەبارەی زانکۆکە بە کێشی ڕێژەیی (٢٥٪).

٢. توانای دامەزراندن: پێوانەکردنەکە لەسەر بنەمای سەرکەوتنی پیشەیی خوێندکارانی دەرچووی زانکۆیەک دارێژراوە، ژمارەی خوێندکارانی دەرچووی زانکۆیەک دەپێورێت کە پۆست و پلەی سەرەکییان لە کۆمپانیا گەورەکاندا هەبووە بە بەراورد بە قەبارەی زانکۆکە بە کێشی ڕێژەیی (٢٥٪).

٣. فاکەڵتی: ژمارەی ئەندامانەی فاکەڵتی دەپێورێت کە پلەی ئەکادیمی بەناوبانگیان بەدەستهێناوە بە کێشی ڕێژەیی (١٠٪).

٤. توێژینەوە بریتیە لەم بەشانە:

ــ بەرهەمی توێژینەوە: کۆی ژمارەی توێژینەوەکان دەپێورێت کە بڵاوکراوەتەوە بە کێشی ڕێژەیی (١٠٪).

ــ بڵاوکراوەی کوالیتی بەرز: ژمارەی ئەو توێژینەوانە کە لە گۆڤارە ئاست بەرزەکاندا بڵاوکراوەتەوە بە کێشی ڕێژەیی (١٠٪).

ــ کاریگەری: ژمارەی ئەو توێژینەوانە دەپێورێت کە لەو گۆڤارانەدا بڵاوکراوەتەوە کە خاوەنی فاکتەری کاریگەری بەرزن بە کێشی ڕێژەیی (١٠٪).

ــ سایتەیشن: ژمارەی ئەو توێژینەوە کە زۆر ئاماژەیان پێکراوە دەپێورێت خاوەنی زۆرترین سایتەیشنن بە کێشی ڕێژەیی (١٠٪) (CWUR a, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

پۆلێنبەندی سەنتەری ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهان The Center for World University Rankings (CWUR) لە نوێترین ڕیزبەندی ئەنجامی داوە بۆ هەموو زانکۆکانی جیهان، لە ساڵی ٢٠١٩دا ڕیزبەندییەکە فراوانتر بوو لە کۆی نزیکەی (٢٠٠٠٠) بیست هەزار زانکۆی جیهاندا ریزبەندی (٢٠٠٠) بۆ دوو هەزار باشترین زانکۆکانی جیهان بوو، بەمەش بووە گەورەترین ریزبەندی ئەکادیمی زانکۆ جیهانییەکان، دەرکەوتووە کە ناوی هیچ زانکۆیەکی هەرێمی کوردستان نەهاتووە تەنانەت ناوی زانکۆکانی وڵاتی عێراقیش نەهاتووە.

نۆیەم: پۆلێنبەندی لایدن سەنتەری توێژینەوەی زانست وتەکنەلۆجیا

The Centre for Science and Technology Studies (CWTS)

ئەم پۆلێنکردنە لەلایەن زانکۆی لایدنی هۆڵەندی بۆ توێژینەوە لە هەموو جیهاندا جێگیرکراوە، ئەم پۆلێنکردنە زانیاری گرنگ لەبارەی توێژینەوەی زانستی لە زانکۆکان دەدات لەسەر بنەمای ئەم نیشاندەرانەی، بڵاوکراوەکانی زانکۆیی کە ئیندێکسکراو، قەبارەی ڕێژەیی توێژینەوەکان کە سایتەیشنی پێ دراوە ئامادەکراوە بە هاوکاری لەگەڵ دامەزراوەکان، کاریگەری زانستی ئەو توێژینەوانەی کە زانکۆ بڵاوی کردووەتەوە، توێژینەوەی هاوبەشی زانکۆ لەگەڵ ئۆرگانەکانی تر (زانکۆکان، سەنتەرەکانی توێژینەوە، ناوەندەکانی توێژینەوە) لە وڵاتانی دیکەوە، دەستڕاگەیشتن بە پلاتفۆرمی بڵاوکردنەوەی کراوە Publication Platform، هاوسەنگی ڕەگەز لە ڕوی بڵاوکراوەکانەوە.

سەنتەری توێژینەوەی زانست و تەکنەلۆژیای زانکۆی لایدن (CWTS) ڕیزبەندیەکی پەرەپێداوە کە تەنها لەسەر بنەمای پێوەرەی ببلیۆمەتری bibliometric دامەزراوە، لە سەرەتای ساڵی ٢٠٠٧دا، ڕێکخراوی CWTS ئەنجامی ڕیزبەندی خۆی بۆ ئەو ١٠٠ زانکۆیەی ئەوروپا خستەڕوو کە زۆرترین ژمارەی بڵاوکراوەی زانستییان هەیە. ئێستا CWTS پێشنیاری ئەوە دەکات، بۆ ٧٥٠ زانکۆ بخاتەڕو، چوار نیشاندەری جیاوازی هەیە بەمشێوەیە :

١- زۆرترین ژمارەی بڵاوکراوەکان (P) Largest number of publications

٢- ناوەندە ژمێری نمرەی سایتەیشن (MCS) Mean citation score

٣- ناوەندە ژمێری نمرەی سایتەیشنی ئاساییکراو (MNCS) Mean normalized citation score

٤- ڕێژەی بڵاوکراوەکانی سەرەوەی (١٠٪) Proportion of top 10% publications.

سەنتەری توێژینەوەی زانست وتەکنەلۆژیا (CWTS) لێکۆڵینەوە لە توێژینەوەی زانستی و پەیوەندییەکانی بە تەکنەلۆژیا و داهێنان وکۆمەڵگا دەکات، ئامرازەکانی

پێوانەی توێژینەوە ببلیۆمیتری پێوانەی و زانستی و هەڵسەنگاندنی توێژینەوە و بڕیاردانی ستراتیژی بۆ پەرەپێدانی سیاسەتی زانست دابین دەكات.

پێگەی زانكۆكانی هەرێمی كوردستان

لە نوێترین پۆلێنبەندی كە بۆ ساڵی ٢٠١٧-٢٠٢٠ لەلایەن زانكۆی لایدنی هۆڵەندی Leiden Ranking بۆ توێژینەوە ئەنجام دراوە لە هەموو جیهاندا ناوی هیچ زانكۆیەكی هەرێمی كوردستان نەهاتووە تەنانەت ناوی زانكۆكانی عێراقیش نەهاتووە و تۆمار نەكراوە.

دەیەم: پۆلێنبەندی ئەدای توێژینەوە زانستییەكان بۆ زانكۆكانی جیهان Performance Ranking of Scientific Papers for World Universities NTU

ڕیزبەندی ئەدای توێژینەوە زانستییەكان بۆ زانكۆ جیهانییەكان" لەلایەن زانكۆی نیشتمانی تایوانەوە ئەنجام دەدرێ، بە ڕیزبەندی National Taiwan NTU University ناسراوە، ڕیزبەندی NTU ڕیزبەندی زانكۆی جیهانی دەكات بەپێی ٦ بوار و ٢٧ بابەتی زانستی دیاریكراو لە ساڵی ٢٠٢٢ دا ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهانی بۆ باشترین (١٠٠٠) زانكۆی جیهانی كرد، هەروەها ڕیزبەندی ئەدای كاركردن دەكات لە ٦ بوار و ٢٧ بابەتدا لە باشترین (١٠٠) بابەتی زانستی بۆ بەرزترین (٥٠٠) بابەتی زانستی، لەوانە (كشتوكاڵ، ئەندازیاری، زانستی ژیان بایلۆجی، پزیشكی، زانستە سروشتەكان و زانستە كۆمەڵایەتییەكان) جگە لەوەش، ٣ پێوەری ڕیزبەندی تایبەت بە بابەتەكان زیاد دەكرێن بۆ لیستەكە وەكو (زانستی وزە و ئەندازیاری، زانستی ژینگەیی و ئەندازیاری، ئەندازیاری بایۆپزیشكی).

ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە هەڵسەنگاندن بۆ ئەدای توێژینەوە زانستییەكانی زانكۆكان دەكات، هەروەها پێوەرەكان بۆ بەراوردكردنی كوالیتی و بڕی توێژینەوە زانستییەكان لە هەر زانكۆیەكدا، لە ڕێگەی پشكنینی ئەدای درێژخایەن و هەوڵەكانی توێژینەوەی كورتخایەن، ئەم پۆلێنبەندیە چاوەڕێی پێشكەشكردنی ڕیزبەندییەكی بابەتیانەتر دەكات وەك ئاماژەیەك بۆ ئەدای توێژینەوە جۆراوجۆرەكانی زانكۆكان لە سەرانسەری جیهاندا.

ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە دوو نیشاندەر بەكاردەهێنێت: ژمارەی بابەتەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا (٢٠١١-٢٠٢١)، و ژمارەی بابەتەكانی ساڵی (٢٠٢١). "ژمارەی بابەتەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا داتاكان لە ESI وەرئەگرێت، كە بابەتەكانی ئاماری ٢٠١١-٢٠٢١ لەخۆدەگرێت كە لە گۆڤارەكاندا بڵاوكراونەتەوە كە لەلایەن SCI و SSCI ئیندێكس كراون، پێوەر و نیشاندەرەكان خشتەی (٤) ڕون كراوەتەوە (ntu ranking, 2022).

پێوەرەكانی:

خشتەی (٤)

پێوەر و نیشاندەرەكان، و قورساییەكانیان، كە بۆ ڕیزبەندی لەسەر بنەمای ئەدای زانكۆی جیهانی NTU بەكارهێنراون

پێوەرەكان	نیشاندەری ئەدای زانكۆی جیهانی (زانكۆی نیشتمانی تایوان) NTU	كێش	كێشی گشتی
بەرهەمی توێژینەوە	ژمارەی بابەتەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا (٢٠١١-٢٠٢١)	٪١٠	٪٢٥
	ژمارەی بابەتەكان لەم ساڵەدا (٢٠٢١)	٪١٥	
كاریگەری توێژینەوە	ژمارەی سایتەیشنەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا (٢٠١١-٢٠٢١)	٪١٥	٪٣٥
	ژمارەی سایتەیشنەكان لە دوایین ٢ ساڵی ڕابردودا	٪١٠	
	تێكڕای ژمارەی سایتەیشنەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا (٢٠١١-٢٠٢١)	٪١٠	
توێژینەوەی نایاب	ژمارەی h-index لە ٢ ساڵی ڕابردودا (٢٠٢٠-٢٠٢١)	٪١٠	٪٤٠
	ژمارەی ئەو پەیپەرانەی كە زۆر ئاماژەیان پێكراوە (٢٠١١-٢٠٢١)	٪١٥	
	ژمارەی توێژینەوەكان لە گۆڤارە كاریگەری بەرز لە ئەم ساڵەدا (٢٠٢٠-٢٠٢١)	٪١٥	
		٪١٠٠	٪١٠٠

پێناسەی نیشاندەركان:

١- بەرهەمی توێژینەوە:- زۆر جار ژمارەی ئەو بابەتانەی كە لە گۆڤارە ئەكادیمییە ڕەسەنەكاندا بڵاودەكرێنەوە، ئاماژەن بە بەرهەمی زانستی توێژینەوەكانی دامەزراوەیەك، بەكاردەهێنرێت بۆ ئەوەی بە شێوەیەكی بابەتیانە نوێنەرایەتی بەرهەمهێنانی توێژینەوەكانی ئێستا و داهاتوی زانكۆیەك بكات، ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە دوو نیشاندەر بەكاردەهێنێت: ژمارەی بابەتەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا بۆ نمونە (٢٠١١-٢٠٢١)، ژمارەی بابەتەكان لە ساڵی ئێستادا بە نمونە (٢٠٢١). "ژمارەی بابەتەكان لە ١١ ساڵی ڕابردودا" داتاكان لە ESI وەرئەگرێت، كە بابەتەكانی ئاماری ٢٠١١-٢٠٢١ لەخۆدەگرێت كە لە گۆڤارەكاندا بڵاوكراونەتەوە كە لەلایەن SCI و SSCI ئیندێكس كراون.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

ژمارەی بابەتەکان ئەم ساڵ لە داتاکانی ساڵی ٢٠٢٠ وەرگیراوە کە لە SCI و SSCI وەرگیراون، کە لە مانگی نیسانی ٢٠٢٢ بڵاوکراونەتەوە، پراکتیکی پێشو ئەوە بووە کە هەموو مانگی یەک داتا دەربهێنرێت، بەڵام دوای هەندێک چاودێری ساڵانە دەردەکەوێت, کە توێژینەوەکان بڵاوکراونەتەوە لە ساڵی ٢٠٢١دا بەردەوام دەبێت لە ئیندێکسکردن لە ناو داتابەیس دا تا سەرەتای ساڵی ٢٠٢٢. لە ئەنجامدا بڕیار دراوە کە کاتی دەرهێنانی زانیارییەکان دوابخرێت بۆ مانگی نیسان بۆ ئەوەی کۆمەڵەیەکی تەواوتر لە داتا کۆبکرێتەوە.

٢-کاریگەری توێژینەوە:- ژمارەی سایتەیشنی بابەتێکی ئەکادیمی تایبەت لە چوارچێوەی کاتێکی دیاریکراودا نیشاندەرێکی باو و پەسەندکراوە بۆ کاریگەرییەکانی ئەو بابەتە، ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە هەردوو کاریگەری درێژخایەن وکورتخایەنی توێژینەوە تایبەتەکان لەبەرچاو دەگرێت هەوڵدەدات نوێنەرایەتییەکی دادپەروەرانەتر لە کاریگەرییەکانی توێژینەوەی زانکۆیەک پێشکەش بکات بەبێ گوێدانە قەبارە یان ژمارەی مامۆستایان، بەمشێوەیە ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە کاریگەری توێژینەوەکان لە ڕێگەی ژمارەی سایتەیشنەکان لە ١١ ساڵی ڕابردودا، و ژمارەی سایتیشنەکان لە ٢ ساڵی ڕابردودا ناوەندەژمێری ژمارەی سایتەیشنەکان لە ١١ ساڵی ڕابردودا دەپێوێت.

٣- توێژینەوەی نایاب:- ئەم سیستەمە ڕیزبەندییە باشترینی توێژینەوەی هەر زانکۆیەک بەم پێوەرانەی خوارەوە هەڵدەسەنگێنێت: h-index ی ٢ ساڵی ڕابردو، ژمارەی ئەو پەیپەرانە کە زۆر ئاماژەیان پێکراوە لە ESI، و ژمارەی ئارتیکڵ لە گۆڤارەکانی کاریگەری بەرز بۆ ساڵێك. "h-index of the last 2 years" هەم بر و هەم کوالیتی توێژینەوەکانی زانکۆیەک لە ڕێگەی بەکارهێنانی داتاکانی SCI و SSCI 2020-2021 دەپێوێت. بە بەکارهێنانی چەمکی Hirsch's (٢٠٠٥).

شێوەی (٣) دیاریکردنی پێوەر و نیشاندەرەکان، وکێشەکانیان

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە نوێترین ڕیزبەندی کە لە ساڵی ٢٠٢٠ لەلایەن زانکۆی نیشتمانی تایوانەوە ناسراوە بە ڕیزبەندی ئەدای توێژینەوە زانستییەکان بۆ زانکۆ جیهانییەکان، NTU National Taiwan University بۆ هەموو جیهان ئەنجامی داوە، ناوی هیچ زانکۆیەکی هەرێمی کوردستان نەهاتووە تەنانەت ناوی زانکۆکانی عێراقیش نەهاتووە و تۆمار نەکراوە.

یازدە: پۆلێنبەندی زانکۆی دەوری ڕیزبەندی زانکۆ پێشەنگەکانی جیهانە RUR Round University Ranking is a ranking of leading world universities

ڕیزبەندی زانکۆی جیهانی RUR ڕوسی سیستەمێکی نێودەوڵەتی ڕیزبەندی زانکۆکانی جیهانە کە ئەدای ١١٠٠ زانکۆی پێشەنگی جیهانی لە ٨٥ وڵات بە ٢٠ نیشاندەری ناوازە و ٤ بوارە سەرەکییەکانی چالاکییەکانی زانکۆ دەپێوێت: (کوالیتی وانەوتنەوە، کوالیتی توێژینەوە، ئاستی نێودەوڵەتیکردن وئاستی بەردەوامیی دارایی). هەموو زانیارییە خاوەکان بۆ ڕیزبەندی RUR لەلایەن کۆمپانیایەکی نێودەوڵەتی تۆمسۆن ڕۆیتەرزەوە [٣] Thomson Reuters دابینکراوە، لە ساڵی ٢٠١٠ تا ئێستا لە کارەکانی بەردەوامە.

ڕیزبەندی RUR وەک سیستەمێکی هەڵسەنگاندن داڕێژراوە کە ئامانجی دابینکردنی زانیاری تەواوە سەبارەت بە ئەدای زانکۆ بۆ چارەسەرکردنی ئەرکە کەسییەکانی لایەنە پەیوەندیدارەکان: (خوێندکاران، کۆمەڵگەی ئەکادیمی، بەڕێوەبەرانی زانکۆ، داڕێژەرانی سیاسەت، هەموو داتا خاوەکان (وەک ژمارەی خوێندکاران، ستافی ئەکادیمی و...هتد) لەلایەن تۆمسۆن ڕۆیتەرزەوە لە ڕێگەی ڕاپرسییەکی تایبەتی داتا بە ناوی پرۆژەی پرۆفایلی دامەزراوەیی جیهانی Global

[٣] دەزگای تۆمسۆن ڕۆیتەرز داتابەیسێکە کە فاکتەری کاریگەریی بۆ هەموو گۆڤارەکانی ئیندێکس وباوەڕپێکراوەکان حیساب دەکات، هەروەها زۆرێک لە بڵاوکراوەکان لەو گۆڤارانەی کە ئاستی ئاماژەدانیان تێپەڕاندووە ئیندێکس دەکات فاکتەری کاریگەریی نیشاندەدات بەپێی کوالیتیان.

Institutional Profiles Project (GIPP) دابین دەكرێن، ئەم ڕاپرسییە ساڵانە لە بەهاردا ئەنجام دەدرێت و ٧٠٠-٨٠٠ دامەزراوەی خوێندنی باڵا لە سەرانسەری جیهان دەگرێتەوە لەگەڵ فراوانبوونی ئایندەیی بۆ سەروی ١٠٠٠+.

پێوەرەكان بریتیە لە:

أ. وانەوتنەوە بە ڕێژەی (٤٠٪):

وانەوتنەوە یەكێكە لە ئەركە سەرەكییەكانی دامەزراوەی خوێندنی باڵا و لە هەمان كاتدا قورسترین چالاكییە بۆ پێوانەكردن، بۆ نمونە شێوازی دروست بۆ هەڵسەنگاندنی بەهرەی پرۆفیسۆرێك وەک وانەبێژ چییە؟ بۆیە تاكە ڕێگە بۆ هەڵسەنگاندنی كوالیتی وانەوتنەوە لە ڕیزبەندی جیهانیدا بەكارهێنانی نیشاندەری فەرمی وەک ژمارەی ستافی ئەكادیمی دابەشكراوە بەسەر ژمارەی خوێندكاران و ...هتد دوای هەڵبژاردنی ورد ئەم پێنج نیشاندەرەی خوارەوەمان هەڵبژاردووە كە تێیدا جێگیر بكرێن ئەوانیش:

٢. ستافی ئەكادیمی بۆ هەر خوێندكارێک به ڕێژەی (٤٠٪): ئەمە نیشاندەرێكی ستانداردە كە لە ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهاندا بەكاردەهێنرێت بەهۆی هۆكاری بابەتییەوە، پێوانەكردنی كوالیتی پەروەردە یەكێكە لە ئەركە قورسەكان لە ڕیزبەندیكردنی زانكۆكاندا، بە بەكارهێنانی ئەم نیشاندەرە، ئەمە لەو گریمانەیەوە نزیك دەبینەوە كە تا وانەبێژ زیاتر بن، ژمارەی گروپی خوێندكارەكان بچوكتر دەبێتەوە، ئەمەش بەو ئەنجامەمان دەگەیەنێت كە كوالیتی وانەوتنەوە لە گروپێكدا باشترە كە بۆ هەر وانەبێژێک ٥ خوێندكار هەبێت بە بەراورد بە گروپێكی تر كە بۆ هەر وانەبێژێک ٢٥ خوێندكار هەبێت.

٣. ستافی ئەكادیمی بۆ هەر بڕوانامەیەكی بەكالۆریۆسی پێدەدرێت (٨٪): ئەم نیشاندەرە ژمارەی ستافی ئەكادیمی بۆ هەر بڕوانامەیەكی بەكالۆریۆس دیاریدەكات كە لە ساڵێكی دیاریكراودا دەبەخشرێت. لە ڕاستیدا ئەم نیشاندەر حاڵەتێكی تایبەتی هەیە ڕێژەی ستافی ئەكادیمی بۆ هەر خوێندكارێک لە ئاستی بەكالۆریۆس دەپێوێت، هۆكاری تەرخانكردنی ئەم پێوەرە لە پێوەرێكی جیاوازدا ئەوەیە كە ئاستی بەكالۆریۆس بنەما و بناغەی پرۆسەی خوێندنی باڵایە لە جیهاندا.

٤. بڕوانامەی دكتۆرا بۆ هەر ستافێكی ئەكادیمی كە دەبەخشرێت(8%) : ئەم نیشاندەر ژمارەی بڕوانامەكانی دكتۆرا كە دەبەخشرێت بەرامبەر هەر ستافێكی ئەكادیمی نیشان دەدات، بە واتایەكی تر، تا ژمارەی تێزی دكتۆرا زیاتر بێت بۆ هەر ستافێكی ئەكادیمی لە زانكۆیەكی دیاریكراودا، ئاستی وانە وتنەوەی ستافی ئەكادیمی بەرز وبالاتر دەبێت.

٥. ڕوانامەی دكتۆرا دەبەخشرێت بۆ هەر بڕوانامەیەكی بەكالۆریۆس كە پێیدەدرێت (٨٪): ئەم پێوەرە ڕێژەی بڕوانامەكانی دكتۆرا نیشان دەدات كە دەدرێن بە بڕوانامەكانی بەكالۆریۆس، ئەم ڕێژەیە ڕەنگدانەوەی ڕێژەی پرۆگرامەكانی دكتۆرایە بە بەراورد بە پرۆگرامەكانی ئاستی یەكەم بكالۆریۆس، ڕێژەیەكی بەرزی خوێندكارانی دكتۆرا لە كۆی ژمارەی خوێندكاراندا دەریدەخات كە زانكۆكە ژمارەیەكی پێویست لە ستاف وتوێژەری ئەكادیمی هەیە كە توانای ئامادەكردنی دكتۆرای هەیە، هەروەها بڕێكی پێویستی ئامێر وسەرچاوەی هەیە.

٦. ناوبانگی وانەوتنەوە لە جیهاندا (٨٪): ناوبانگی نێودەوڵەتی زانكۆكە لە بواری وانەوتنەوەدا پلەی ناوبانگی زانكۆ لە كۆمەڵگەی ئەكادیمی نێودەوڵەتیدا نیشان دەدات، ساڵانە ڕاپرسییەكی تایبەت ڕاپرسی ناوبانگی ئەكادیمی لە نێوان نوێنەرانی كۆمەڵگەی ئەكادیمی ئەنجام دەدرێت بۆ كۆكردنەوەی زانیارییەكان، لە چوارچێوەی ڕاپرسییەكەدا داوا لە هەڵسەنگێنەر دەكرێت تا ١٥ زانكۆ هەڵبژێرێت، كە بە بەهێزترین زانكۆیان دەزانێت لە بواری وانەوتنەوەدا، ساڵانە نزیكەی ١٠ هەزار نوێنەری كۆمەڵگەی ئەكادیمی نێودەوڵەتی بەشداری ئەم ڕاپرسییە دەكەن لە سەرانسەری جیهاندا.

ب. توێژینەوە به ڕێژەی (٤٠٪)

كوالیتی ئەو توێژینەوانەی لە زانكۆكە ئەنجامدراون دووەم گروپی گرنگە كە لە ڕیزبەندی RURدا بۆیە توێژینەوە هێندەی فێركردن قورسایی لە ڕیزبەندی گشتی RURدا هەیە، زۆربەی پێوەرەكانی توێژینەوە لەسەر بنەمای زانیارییەكانی سیستەمی ببلیومێتری bibliometric سەر بە كۆمەڵەی Web of Science Core Collection's ئەنجام دراون بەمشێوەی لای خوارەوە:

١. سایتەیشن بۆ هەر ستافێكی ئەكادیمی و توێژەر (٨٪)

ئەم پێوەرە یارمەتیدەرە بۆ هەڵسەنگاندنی چڕی ئەو توێژینەوەیانەی لە زانكۆكە ئەنجام دەدرێن، بۆ ئەم مەبەستە ژمارەی سایتەیشنەكان سەرجەم توێژەران بۆ ماوەی پێنج ساڵ دابەش دەكرێت بەسەر ژمارەی ستافی ئەكادیمی و توێژەران كە لە زانكۆكە لە ساڵێكی دیاریكراو دا. لە كاتی ژماردنی ژمارەی بڵاوكراوەكاندا، تەنیا بابەت و تێبینییەكان لەبەرچاو دەگیرێن كە لەلایەن سیستەمی ببلیۆمێتری Web of Science Core Collection's كە ئیندێكس كراون، ئەم پێوەرە تەنها ئەو كارمەندانەی زانكۆ دەگرێتەوە كە تەنها سەرقاڵی توێژینەوە وپەرەپێدانن بەبێ ئەوەی بەشداربن لە وانەوتنەوە بكەن.

٢. بڕوانامەی دكتۆرا بۆ هەر دكتۆرایەكی وەرگیراو (٨٪): ئەم پێوەرە كوالیتی ئامادەكاری خوێندكار بۆ ئاستی دكتۆرا هەڵدەسەنگێنێت، بۆ ئەم مەبەستە ژمارەی تێزەكانی دكتۆرا كە لە زانكۆیەكی دیاریكراودا بەرگریان لێدەكرێت لە ماوەی ساڵی پێداچوونەوەدا دابەش دەكرێت بەسەر ژمارەی پرۆگرامەكانی دكتۆرا وهاوشێوەكانیان كە بۆ ساڵی یەكەم وەرگیراون.

٣. كاریگەریی سایتەیشنی ئاساییكراو(8%) : كاریگەری سایتەیشنی ئاسایی Normalized citation impact (NCI) ڕێژەی تێكڕای سایتەیشنی توێژینەوەكانی زانكۆ بۆ تێكڕای سایتەیشنەكانی جیهان، بۆ نمونە «بەهای NCI = 1» بەو مانایەیە دێت، كە بڵاوكراوە زانستییەكانی زانكۆكە بە هەمان شێوەی تێكڕای بڵاوكراوەكانی جیهانی (١٠٠٪) ئاماژەیان پێكراوە، دواتر ئەگەر بەهای ٢,١٥ نیشان دا واتا نوسەرانی زانكۆكە بە ٢١٥٪ی تێكڕای جیهان هاتووە.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

٤. پەیپەرەکان بۆ هەر ستافێکی ئەکادیمی و توێژەر (٨٪): ئەم پێوەرە ئاستی بەرهەمهێنانی زانستی زانکۆکە نیشان دەدات، بۆ ئەم مەبەستەش ژمارەی بڵاوکراوە زانستییەکان دابەش دەکرێت بەسەر ژمارەی ستافی ئەکادیمی و توێژەران کە لە زانکۆکەدا کاردەکەن لە ماوەی ساڵی ڕابردودا کە بڵاوکراوەکان هەڵسەنگاندنیان بۆ کراوە، لێرەدا تەنها بڵاوکراوەکانی، تێبینی و پێداچوونەوە لەبەرچاو دەگیرێن.

١.ناوبانگی زانکۆکە لە بواری توێژینەوەدا (٨٪)

ڕادەی کاریگەریی توێژینەوەکانی ستافی ئەکادیمی نیشان دەدات کە ئەنجام دەدرێن لەسەر کۆمەڵگەی ئەکادیمی نێودەوڵەتی، ڕاپرسی ناوبانگی ئەکادیمی لەلایەن Clarivate Analytics ئەنجام دەدرێت. بە تێکڕا ساڵانە ١٠ هەزار بەشداربوو بەشداری لەم ڕاپرسییەدا دەکەن، بەمەش ٦٠ هەزار دەنگ بۆ ئەو زانکۆیانە بەجێدەهێڵێت کە بەشدارن لە ڕیزبەندی RUR.

٢- نێودەوڵەتی بوونی زانکۆکان (١٠٪)

بەنێودەوڵەتی کردنی زانکۆیەک، ڕادەی بەشداریکردنی لە پرۆسەی پەروەردەیی و زانستیی جیهانیدا نیشان دەدات، پشکی نێودەوڵەتیکردن لە هەڵسەنگاندنی گشتی زانکۆدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕاستییەی کە وەک یاسایەک، توانای زانکۆکان کاریگەرییان لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیکردن سنوردارە لەبەرئەوەی ئەم فاکتەرە زیاتر پشت بە شوێنی جوگرافی زانکۆکە دەبەستێت، لەسەر ئاستی ژیانی گشتی وڵات، کە زانکۆکە تێیدا هەڵکەوتووە، لەسەر ئەو سیاسەتەی کە دەوڵەت لە بە نێودەوڵەتیکردنی خوێندنی باڵادا پەیڕەوی دەکات.

١. پشکی ستافی ئەکادیمی نێودەوڵەتی (٢٪)

ئەم پێوەرە ئاستی نێودەوڵەتیکردنی ستافی ئەکادیمی لە زانکۆکەدا نیشان دەدات، بۆ ئەم مەبەستەش ژمارەی پرۆفیسۆر و مامۆستایانی بیانی (فاکەڵتی) دابەش دەکرێت بەسەر کۆی ژمارەی ستافی ئەکادیمی کە لە زانکۆکە کاردەکەن.

٢. پشکی خوێندکارانی نێودەوڵەتی (٢٪)

ئەم پێوەرە پشکی خوێندکارانی بیانی، بەرامبەر خوێندکارانی زانکۆ بۆ سێ ئاست (بەکالۆریۆس، ماستەر، دکتۆرا) نیشان دەدات پێوانەی توانای کێبڕکێی زانکۆ دەکات بەرامبەر وەرگرتنی خوێندکارانی لە هەموو جیهان دا.

٣. پشکی توێژینەوە هاوبەشە نێودەوڵەتییەکان (٢٪)

نیشاندەرەکە ڕێژەی ئەو بڵاوکراوانەی کە لانیکەم یەک هاونوسەری بیانیان هەیە لە کۆی ژمارەی بڵاوکراوەکانی زانکۆکەدا نیشان دەدات، ئەم پێوەرە قەبارەی پەیوەندییە دەرەکییەکانی زانکۆکە نیشان دەدات، ڕادەی بەشداریکردنی لە کۆمەڵگەی ئەکادیمی نێودەوڵەتیدا، لە هەمان کاتدا ئەم نیشاندەرە تا ڕادەیەکی زۆر بەندە بە هەرێم و وڵاتی شوێنی دامەزراوەکە.

٤. ناوبانگ لە دەرەوەی هەرێم (2%)

ئەم نیشاندەرە ناوبانگی دامەزراوەکە لە دەرەوەی ناوچەی جوگرافی شوێنی زانکۆکە نیشان دەدات، لیستی ناوچەکان بەمشێوەیەیە: ئاسیا، ئەوروپا، ئەمریکای باکور، ئۆقیانوسەکان، ئەمریکای باشور.

٥. ئاستی نێودەوڵەتی (٢٪)

ئەم پێوەرە ئاستی گشتی بە نێودەوڵەتیکردنی دامەزراوەکان و تێکڕا بۆ پێوەرەکانی ١١-١٤ نیشان دەدات.

٦. بەکالۆریۆسی نێودەوڵەتی (٢٪)

ئەم پێوەرە ڕێژەی ئەو خوێندکارە بیانییانە دیاری دەکرێت کە لە ساڵی یەکەمی پرۆگرامەکانی ئاستی بەکالۆریۆسدا ناویان تۆمار کردووە.

٣- بەردەوامیی دارایی (10%)

توانا داراییە بەرزەکانی زانکۆ یەکێکە لە مەرجە پێویستەکان بۆ خوێندن کوالیتیی توێژینەوە، لە هەمان کاتدا پێوەرە داراییەکانی زانکۆکە تا ڕادەیەکی زۆر پشت بە ئاستی ئابوری گشتی ئەو وڵاتە دەبەستێت کە زانکۆکە تێیدا هەڵکەوتووە، هەر بۆیە سەرەڕای گرنگی بابەتی پێوەرە داراییەکان بۆ گەشەپێدانی زانکۆکە، ئەم پێوەرە ١٠٪ی هەڵسەنگاندنی کۆتایی زانکۆکەی هەیە.

١. داهاتی دامەزراوەیی بۆ هەر ستافێکی ئەکادیمی (2%)

ئەم نیشاندەر ڕێژەی داهاتی دامەزراوەیی بۆ هەر ستافێکی ئەکادیمی (فاکەڵتی) نیشان دەدات. لە کاتی حیسابکردنی کۆی بودجەدا، هەموو ئەو داهاتانە لەبەرچاو دەگیرێن کە زانکۆکە لە هەموو جۆرە سەرچاوەیەکەوە وەریگرتووە.

٢. داهاتی دامەزراوەیی بۆ هەر خوێندکارێ (2%)

ئەم نیشاندەرە ئاستی بودجەی زانکۆ بۆ هەر خوێندکارێک حیسابی بۆ دەکات.

٣. داهاتی توێژینەوە(2%)

ئەم پێوەرە ژمارەی بڵاوکراوەکان نیشان دەدات، کە تایبەتن بە بودجەی زانکۆ کە بۆ توێژینەوە تەرخان کراوە بە واتایەکی تر، تێکڕای تێچوی بڵاوکراوەیەک دەپێورێت، کە لە بەرامبەردا ئاستی دارایی چالاکیی زانستی زانکۆکە بۆ هەر یەکەیەک لە بەرهەمی کۆتایی نیشان دەدات.

٤. داهاتی توێژینەوە بۆ هەر ستافێکی ئەکادیمی و توێژینەوە (٢٪)

ئەم پێوەرە هەڵسەنگاندن بۆ دابینکردنی بودجەی ڕێژەیی چالاکیی زانستی زانکۆکە دەکات، بۆ ئەم مەبەستەش کۆی گشتی بودجەی توێژینەوە دابەش دەکرێت بەسەر ژمارەی ستافی ئەکادیمی و توێژەرانی زانکۆ (ستافی ئەکادیمی).

٥. داهاتی توێژینەوە بۆ هەر داهاتێکی دامەزراوەیی (٢٪)

پشکی بودجەی توێژینەوە لە بودجەی گشتی زانکۆدا پلەی ئاراستەکردنی زانکۆ بۆ ئەنجامدانی توێژینەوەی پێشکەوتو نیشان دەدات، ئەوەش لە بەرامبەردا کاریگەری لەسەر ئاستی وانەوتنەوە لە زانکۆشدا هەیە، تا پشکی وەبەرهێنان لە توێژینەوەدا زیاتر بێت، چاوەڕوان دەکرێت ئاستی پرۆسەی خوێندن لە زانکۆ بەرزتر بێت بەهۆی بەشداریکردنی خوێندکاران وکۆمەڵگەی ئەکادیمی لە توێژینەوەدا.

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

ڕیزبەندی زانكۆی جیهانی RUR Round University Ranking ڕوسی سیستەمێكی نێودەوڵەتی ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهانە كە ئەدای ١١٠٠ زانكۆی پێشەنگی جیهانی لە ٨٥ وڵات بە ٢٠ نیشاندەری ناوازە و ٤ بواره سەرەكییەكانی چالاكییەكانی زانكۆ دەپێوێت بریتییە لە كوالیتی وانەوتنەوە، كوالیتی توێژینەوە، ئاستی نێودەوڵەتیكردن وئاستی بەردەوامیی دارایی، لە نوێترین ڕیزبەندی بۆ ساڵی ٢٠٢٢ لە كۆی ٦٧ زانكۆی عێراق تەنها دوو لە زانكۆكانی هەرێمی كوردستان ناویان هاتووە بەم شێوەیە دەركەوتووە زانكۆی هەولێری پزیشكی لە ڕیزبەندی (سێیەم لە ئاستی عێراق، ٧٢٧ لە ئاستی جیهان) زانكۆی صلاح الدین لە پلەی (نۆهەم لە ئاستی عێراق ، ٨٤٢ لە ئاستی جیهان) هەروەها ئاستی زانكۆكانی عێراق، زانكۆی بەغدا لە پلەی یەكەمدایە لە ئاستی عێراق، لە پلەی ٦٨٤ لە ئاستی جیهان، كۆلێجی ئیمام كازم كۆتا پلەیە لە پلەی ٦٧ لە ئاستی عێراق وپلەی ١٠٣٢ لە ئاستی جیهان.

دوازده: پۆلێنبەندی گرین میترێك UI GreenMetric

ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهانی UI GreenMetric ڕیزبەندییەكە لەسەر كەمپی سەوز و بەردەوامیی ژینگەیی كە لەلایەن زانكۆی ئەندەنوسیا لە ساڵی ٢٠١٠ دەستپێكردووە بە كارەكانی، لە ڕێگەی ٣٩ ئاماژەدەر و ٦ پێوەردا، ئەم پۆلێنبەندیە ڕیزبەندی زانكۆكان دیاریكردووە بەپێی پابەندبوون و دەستپێشخەرییە ژینگەییەكان، ڕیزبەندییەكە لە ساڵی ٢٠١٠دا ٩٥ زانكۆ لە ٣٥ وڵاتەوە بەشداربوون، لە ساڵی ٢٠٢٢دا بە شێوەیەكی سەرنجڕاكێش زیادیكردووە بۆ ١٠٥٠ زانكۆ لە ٨٥ وڵاتی جیهان 2346175 ئەندامی فاكەڵتی بەشداربوون، (GreenMetric, 2022).

ئامانج و دیدگا و ئەركی پۆلێنبەندی UI GreenMetric

ئاشكرایە زانكۆكان ڕۆڵێكی دانەبڕاو لە هەوڵە هاوبەشەكانی نێوان لایەنە پەیوەندیدارەكان وكۆمەڵگاكان لە بەرەنگاربوونەوەی گۆڕانی كەشوهەوادا دەگێڕن ، بە پێشخستنی وپەرەپێدانی بیرۆكە وداهێنانی نوێ، ئامانجی پۆلێنبەندیەكە ئەوەیە كە زانكۆكان بتوانن پەرە بە پاراستنی وزە و ئاو، ڕیسایكلكردنی پاشماوە گواستنەوەی سەوز بدەن، بەڵام ئەمجۆرە چالاكییانە پێویستیان بە گۆڕینی ڕەفتار وكێشە ئابوری وكۆمەڵایەتییەكانی پەیوەست بە بەردەوامیی دەبێت، بۆ ئەم مەبەستە داوادەكەن زانكۆكان ببنە نمونەیەك بۆ كۆمەڵگا و هاوبەشێكی گرنگ بۆ حكومەتەكان.

لە سەرەتادا داتای ژمارەیی وزانیاریەكان لە زانكۆكان كۆدەكرێنەوە دوای پێشكەشكردنی پرۆسێس دەكرێت بۆ یەك نمرە كە ڕەنگدانەوەی ئەو هەوڵانە بێت كە لەلایەن دامەزراوەكەوە دەدرێت بۆ جێبەجێكردنی بەرنامەی ژینگەدۆستیە بەردەوامەكان، زانكۆكان بەپێی ئەم نمرەیە ڕیزبەندی دەكرێن، ئەم پۆلێنبەندیە هیوادارە ڕیزبەندییەكەی بەسود بن بۆ سەرۆكی زانكۆكان لەپێناو هەوڵەكانیان بۆ دانانی سیاسەتی دۆستی ژینگە و بەڕێوەبردنی گۆڕانكاری ڕەفتار لەنێو كۆمەڵگەی ئەكادیمی لە دامەزراوەكان دا.

دیدگای ڕیزبەندی كرینماتریك ئەوەیە كە ڕیزبەندییەكی كراوە بێت كاریگەرە بەردەوامەكانی لە سەر زانكۆكان لە سەرانسەری جیهان دا دروست بكات.

ئەركەكانی بریتین لە:

١- ڕێكخستنی ساڵانەی ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهانی لە پێناو بەردەوامیی.

٢- هاندانی پراكتیزەكردنی بەردەوامی لە نێو زانكۆكانی جیهاندا.

٣- پێشكەشكردنی خزمەتگوزاری پەیوەست بە بەردەوامی بۆ زانكۆكان لە سەرانسەری جیهان.

٤- ئاسانكاری وهاوبەشی نێودەوڵەتی لەسەر بەردەوامیی.

مێژووی ڕیزبەندی

وەک بەشێک لە ستراتیژییەكەی بۆ بەرزكردنەوەی پێگەی نێودەوڵەتی خۆی، زانكۆی ئەندەنوسیا لە ١٦ی نیسانی ٢٠٠٩ میوانداری كۆنفرانسی نێودەوڵەتی ڕیزبەندی زانكۆكانی جیهانی كرد، ژمارەیەک پسپۆڕی لە ڕیزبەندی زانكۆ جیهانییەكان بانگهێشت كرد وەک ئیسیدرۆ ئەگویلۆ (وێبۆمێتریكس) Isidro Aguillo (Webometrics) ئەنجێلا یونگ-چی هۆ Angela Yung-Chi Hou (HEEACT) وئەلێكس ئوشەر Alex Usher (سیاسەتی پەروەردەیی كەنەدا). لە گفتوگۆكان زۆر بە ڕونی دەركەوت, كە ئەو پێوەرانەی كە ئێستا بۆ هەڵسەنگاندنی دامەزراوەكان بەكاردەهێنرێن، گرنگیان بەو زانكۆیانە نەداوە كە هەوڵیان دەدا شوێنپێی كاربۆنی كەم بكەنەوە، دامەزرێنەرانی UI GreenMetric ئاگاداری ئەوە بوون كە دامەزراوە بەناوبانگەكانی دیكەی وەک هارڤارد Harvard، شیكاگۆ Chicago وكۆپنهاگن Copenhagen، سەرقاڵی بەڕێوەبردن و بەرزكردنەوەی بەردەوامیی ژینگەیی خۆیان بوون، سەرەڕای ئەوەش، هاوكارییەكانی نێوان زانكۆكان لە بواری بەردەوامیدا بوونی هەیە، كارتی ڕاپۆرتی سەوزی ئەمریكا سیستەمێكی ڕیزبەندییە بۆ ٣٠٠ كۆلێژ كە داتای بەردەوامیان لەخۆدەگرێت، ئەنجامەكان وەک نمرەی (لە A بۆ F) پێشكەش دەكرێن نەک بە شێوەی ڕیزبەندی، چونكە مەودای تایبەتمەندی زانكۆكانی سنورداره.

میتۆدۆلۆژیا ڕیزبەندی

دروستكردنی ڕیزبەندی پێویستی بە سیستەمێكی یەكسان و یەكانگیرە كە گونجاو بێت بۆ تەواوی زانكۆكانی جیهان كە دەرئەنجامەكانی لەسەر بنەمای نمرەی ژمارەیی بێت كە ڕێگە بە ڕیزبەندیكردن بدات، ئەمەش بووە هۆی بەراوردكردن لە نێوان ڕیزبەندی زانكۆكان كە دەتوانرێت لەسەر پێوەرەكانی پابەندبوونیان بە چارەسەركردنی پرسەكان بەردەوامیی وكاریگەرییە ژینگەییەكان ئەنجام بدرێت (الدیار، ٢٠٢١). كۆمەڵێك پێوەر بەكاردەهێنرێت كە بە ڕاستەوخۆ و سادە دادەنرێت بۆ تەواوكردن باوەڕپێكراوەی لەسەر پێوەرە گرنگەكان، لە ئامرازی هەڵسەنگاندنی ئەدای ئێستادا ٣٩ نیشاندەر و ٦ پێوەر هەیە, پێوەرەكان بریتین لە خشتەی (٥):

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

خشتەی (٥)

پۆلەکانی بەکارهێنراو لە ڕیزبەندی قورسایدا

ز	پۆل	ڕێژەی سەدی
١	ژێرخان SI	٪١٥
٢	وزە وگۆڕانی کەشوهەوا EC	٪٢١
٣	پاشماوە WS	٪١٨
٤	ئاو WR	٪١٠
٥	گواستنەوە TR	٪١٨
٦	پەروەردە ED	٪١٨
کۆی گشتی		٪١٠٠

یەکەم: ئامادەکردن و ڕێکخستنی ژێرخان Setting & Infrastructure (SI):- شوێنی زیاتر بۆ سەوزایی وپاراستنی ژینگە، هەروەها بودجەی گەشەپێدان وبەردەوامی کەمپەکە.

دووەم: وزە وگۆڕانی کەشوهەوا Energy & Climate Change (EC):- زیادکردنی هەوڵەکان لە بەکارهێنانی ئامێرەکانی کارایی وزە و پەرەپێدانی وزەی نوێبووەوە.

سێیەم: پاشماوە Waste (WS):- هەندێک بەرنامە وچارەسەرکردنی پاشماوە (واتە بەرنامەی ڕیسایکلکردن، پاشماوەی ژەهراوی، پاشماوەی ئۆرگانی و نائۆرگانیک و ... هتد).

چوارەم: Water (WR):- کەمکردنەوەی بەکارهێنانی ئاوی ژێر زەوی، زیادکردنی بەرنامەی پاراستن، و پاراستنی شوێنی نیشتەجێبوون.

پێنجەم: گواستنەوە Transportation (TR):- سیاسەتی گواستنەوە بۆ سنورداردکردنی ژمارەی ئۆتۆمبێلی تایبەت، و پیادە.

شەشەم: پەروەردە و توێژینەوە Education & Research (ED):- خول، توێژینەوە، بڵاوکردنەوە، ماڵپەڕ، ڕاپۆرتی پەیوەست بە سەوزایی و بەردەوامی.

چۆنێتی بەشداریکردن

بۆ بەشداریکردنی زانکۆکان لە پۆلێنبەندی UI GreenMetric ئەگەر بانگهێشتنامەیان وەرنەگرتووە، دەتوانن لە ڕێگەی وێبەوە ناو تۆمار بکەیت لە https://greenmetric.ui.ac.id/register یان لە ڕێگەی ئیمەیڵەوە **greenmetric@ui.ac.id**، لەم بەستەرە تەواوی ڕێنمایەکان پێشان دەدرێ guideline.

پێشکەشکردنی داتا

پێشکەشکردنی داتا بۆ ڕیزبەندییەکە تارادەیەک ئاسانە لە ئێستادا بە بەکارهێنانی سیستەمێکی ئۆنلاین ئەنجام دەدرێت، بۆ بەشداریکردن هیچ پارەیەکی پێویست نییە، دەتوانیت دەستت بگات بە https://questionnaire.greenmetric.ui.ac.id/ بۆ پێشکەشکردن بە بەکارهێنانی ناوی بەکارهێنەر وشەی نهێنی کە بۆت داین دەکرێ.

ئەنجام

کۆی گشتی نمرەی UI GreenMetric Ranking دەتوانرێت لە ڕیزبەندی گشتی ٢٠٢٠ دەستپێبکرێت ، UI GreenMetric World University Rankings Video Profile، لەم شێوەی (٢) پێوەر و نیشاندەرەکان ئاماژەی پێدەکرێت.

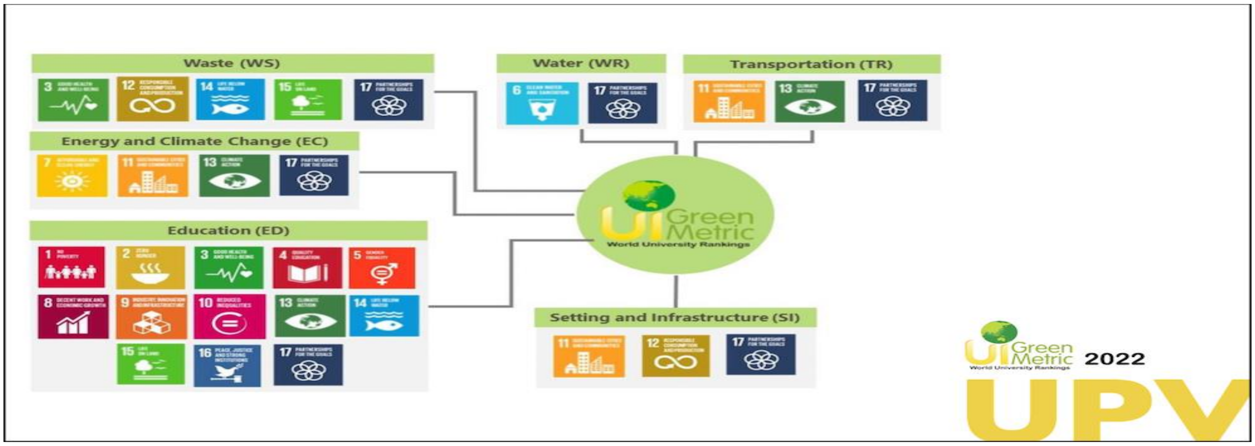

شێوەی (٢) پێوەر ونیشاندەرەکان

پێوەر و نیشاندەرەکان

یەکەم: ڕێکخستنی ژێرخان (15%) (SI)

دانانی کەمپ و ژێرخانی زانیاری سەرەتایی سیاسەتی زانکۆ بەرەو ژینگەی سەوز دەبات هەروەها ئەم نیشاندەرە نیشانی دەدات, کە ئایا کەمپەکە شایەنی ئەوەیە ناوی کەمپی سەوزی لێبنرێت، ئامانج لێی دەستپێکردنی زانکۆی بەشداربووە بۆ دابینکردنی شوێنی زیاتر بۆ سەوزایی پاراستنی ژینگەدا، هەروەها پەرەپێدانی وزەی بەردەوام، پێوەرەکان بریتین لە:

١- ڕێژەی ڕوبەری شوێنی کراوە بەرامبەر بە ڕوبەری کۆی گشتی، ٣٠٠ خاڵ.

٢- ڕوبەری ناو کەمپس کە بە دارستان داپۆشراوە ٣٠٠ خاڵ.

٣- ڕوبەری ناو کەمپس داپۆشراوە بە ڕووەکی چێنراو ٢٠٠ خاڵ.

٤- ڕوبەری ناو کەمپس کە ئاو دەمژێت ٢٠٠ خاڵ.

٥- کۆی ڕوبەری شوێنی کراوە دابەشکراوە بەسەر کۆی دانیشتوانی کەمپەس ٣٠٠ خاڵ.

٦- بودجەی زانکۆ بۆ هەوڵی بەردەوام ٢٠٠ خاڵ

کۆی گشتی ١٥٠٠ خاڵی وەرگرتووە

دووەم: وزە و گۆڕانی کەشوهەوا (21%) (EC)

گرنگیدانی زانکۆکە بە بەکارهێنانی وزە و پرسەکانی گۆڕانی کەشوهەوا لەم ڕیزبەندییەدا بەرزترین قورسایی وەردەگرێت، لەم پرسیارنامەیەدا چەندین نیشاندەر بۆ ئەم بوارە تایبەتە دیاریدەکرێن، واتە بەکارهێنانی ئامێرە کاراکانی وزە، سیاسەتی بەکارهێنانی وزەی نوێبووەوە، بەکارهێنانی کۆی کارەبا، بەرنامەی پاراستنی وزە، بینای سەوز، بەرنامەی گونجاندن وکەمکردنەوەی گۆڕانی کەشوهەوا، سیاسەتی کەمکردنەوەی دەردانی گازی گەرمخانەیی، بەم پێوەرە چاوەڕوان دەکرێت زانکۆکان هەوڵەکانیان لە کاراکردنی وزە لەسەر بیناکانیان زیاد بکەن و زیاتر لەبارەی سروشت و سەرچاوەکانی وزە وەربگرن. پێوەرەکان بریتین لە:

١- بەکارهێنانی ئامێرە وزە بەکارهێنەرەکان جێگەی ئامێرە ئاساییەکان دەگرێتەوە، ٢٠٠ خاڵ.

٢- جێبەجێکردنی سیستەمی بینا زیرەکەکان Smart Building ، ٣٠٠ خاڵ.

٣- ژمارەی سەرچاوەی وزەی نوێبووەوە لە ناو کەمپس، ٣٠٠ خاڵ.

٤- کۆی گشتی بەکارهێنانی کارەبای دابەشکراوە بەسەر کۆی دانیشتوانی کەمپس (کیلۆوات سەعات بۆ هەر کەسێک)، ٣٠٠ خاڵ.

٥- ڕێژەی وزەی نوێبووەوە کە بەرهەم دێت بەرەو بەکارهێنانی وزە، ٢٠٠ خاڵ.

٦- توخمەکانی جێبەجێکردنی بینای سەوز وەک لە هەموو سیاسەتی بیناسازی و نۆژەنکردنەوەدا ڕەنگ دەداتەوە، ٣٠٠ خاڵ.

٧- بەرنامەی کەمکردنەوەی دەردانی گازی گەرمخانەیی، ٢٠٠ خاڵ.

٨- ڕێژەی کۆی گشتی شوێنپێی کاربۆن دابەشکراوی دانیشتوانی کەمپەس، ٣٠٠ خاڵ.

کۆی گشتی ٢١٠٠ خاڵی وەرگرتووە.

سێیەم: پاشماوە (18%) (WS)

چالاکییەکانی چارەسەرکردنی پاشماوە و ڕیسایکلکردن هۆکاری سەرەکین بۆ دروستکردنی ژینگەیەکی بەردەوام، چالاکییەکانی ستافی زانکۆ و خوێندکاران لە ناو کەمپەسدا پاشماوەیەکی زۆر بەرهەمدەهێنن، بۆیە پێویستە هەندێک بەرنامە و چارەسەرکردنی پاشماوە لە خەمی زانکۆدا بێت، واتە بەرنامەی ڕیسایکلکردن، ژەهراوی بێت دووبارە بەکارهێنانەوەی پاشماوە، چارەسەرکردنی پاشماوەی ئۆرگانیک، چارەسەرکردنی پاشماوەی نائۆرگانیک، فڕێدانی ئاوەڕۆ، سیاسەتی کەمکردنەوەی بەکارهێنانی کاغەز و پلاستیک لە ناو کەمپەکەدا. پێوەرەکان بریتین لە:

١- بەرنامەی ڕیسایکلکردن بۆ پاشماوەی زانکۆ، ٣٠٠ خاڵ.

٢- بەرنامەی کەمکردنەوەی بەکارهێنانی کاغەز وپلاستیک لە ناو کەمپس، ٣٠٠ خاڵ

٣- چارەسەرکردنی پاشماوەی ئۆرگانیک، ٣٠٠ خاڵ.

٤- چارەسەرکردنی پاشماوەی نائۆرگانیک، ٣٠٠ خاڵ.

٥- پاشماوەی ژەهراوی مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت، ٣٠٠ خاڵ

٦- فڕێدانی ئاوەڕۆ، ٣٠٠ خاڵ.

کۆی گشتی ١٨٠٠ خاڵ.

چوارەم: ئاو (10%) (WR)

بەکارهێنانی ئاو لە ناو کەمپەسدا یەکێکی ترە لە نیشاندەرە گرنگەکان لە گرینمەتریکدا، ئامانج لێی ئەوەیە کە زانکۆکان بتوانن بەکارهێنانی ئاو کەم بکەنەوە و بەرنامەی پاراستن زیاد بکەن وشوێنی نیشتەجێبوونەکە بپارێزن، بەرنامەی پاراستنی ئاو، بەکارهێنانی ئاوی بۆری لە پێوەرەکانن. پێوەرەکان بریتین لە:

١- جێبەجێکردنی بەرنامەی پاراستنی ئاو، ٣٠٠ خاڵ.

٢- جێبەجێکردنی بەرنامەی ڕیسایکلکردنی ئاو، ٣٠٠ خاڵ.

٣- بەکارهێنانی ئامێری کارای ئاو (ئاو، شلەمەنی، تەوالێت فلۆش و... هتد)، ٢٠٠ خاڵ.

٤- ئاوی چارەسەرکراو بەکارهێنراو، ٢٠٠ خاڵ.

کۆی گشتی ١٠٠٠ خاڵ.

پێنجەم: گواستنەوە (18%) (TR)

سیستەمی گواستنەوە ڕۆڵێکی گرنگی لەسەر ئاستی دەردانی کاربۆن وپیسکەرەکان لە زانکۆدا هەیە ، سیاسەتی گواستنەوە بۆ سنوردارکردنی ژمارەی ئۆتۆمبێلی ماتۆڕ لە ناو کەمپەکەدا، بەکارهێنانی پاس وپاسکیل لە کەمپەکەدا هاندەری ژینگەیەکی تەندروستتر دەبێت، سیاسەتی پیادە هانی خوێندکاران وکارمەندان دەدات کە بە دەوری کەمپەکەدا بڕۆن، خۆیان لە بەکارهێنانی ئۆتۆمبێلی تایبەت بەدور بگرن،

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

بەکارهێنانی گواستنەوەی گشتی ژینگەدۆست دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی شوێنپێی کاربۆن لە دەوروبەری کەمپەکە، پێوەرەکان بریتین لە:

١- ڕێژەی کۆی گشتی ئۆتۆمبێلەکان (ئۆتۆمبێل وماتۆڕسکیل) دابەشکراوە بەسەر کۆی دانیشتوانی کەمپەس، ٢٠٠ خاڵ.

٢- خزمەتگوزاری گواستنەوە، ٢٠٠ خاڵ.

٣- سیاسەتی ئۆتۆمبێلەکانی دەردانی گازی ژەهراوی سفر (ZEV) لە ناو کەمپەس، ٢٠٠ خاڵ.

٤- ڕێژەی ئۆتۆمبێلی دەردانی گازی ژەهراویان نییە (ZEV) دابەشکراوە بەسەر کۆی دانیشتوانی کەمپەس، ٢٠٠ خاڵ

٥- ڕێژەی ڕووبەری وەستانی ئۆتۆمبێل بە کۆی ڕووبەری کەمپەس، ٢٠٠ خاڵ

٦- بەرنامەی گواستنەوە کە بۆ سنوردارکردن یان کەمکردنەوەی شوێنی وەستانی ئۆتۆمبێل لە ناو کەمپەس بۆ ماوەی ٣ ساڵی ڕابردو دارێژراوە، ٢٠٠ خاڵ.

٧- ژمارەی دەستپێشخەری گواستنەوە بۆ کەمکردنەوەی ئۆتۆمبێلی تایبەت لەناو کەمپس، ٣٠٠ خاڵ

٨- سیاسەتی ڕێڕەوی پیادە لەناو کەمپس، ٣٠٠ خاڵ.

کۆی گشتی ١٨٠٠ خاڵ.

شەشەم: پەروەردە و توێژینەوە (18%) (ED)

ئەم پێوەرە لەسەر ئەو بیرکردنەوە دامەزراوە کە زانکۆ ڕۆڵێکی گرنگی لە دروستکردنی نیگەرانی نەوەی نوێ لەگەڵ پرسەکانی بەردەوامی هەیە، پێوەرەکان بریتین لە:

١- ڕێژەی خولی بەردەوامی بەرامبەر بە کۆی کۆرسوبابەتەکان، ٣٠٠ خاڵ.

٢- ڕێژەی پارەدان بە توێژینەوەی بەردەوامی بەرامبەر بە کۆی پارەی توێژینەوە، ٣٠٠ خاڵ.

٣- ژمارەی بڵاوکراوەی زانستی لەسەر ژینگە و بەردەوامی بڵاوکراونەتەوە، ٣٠٠ خاڵ.

٤- ژمارەی ڕوداوە زانستییەکانی پەیوەست بە ژینگە و بەردەوامی، ٣٠٠ خاڵ.

٥- ژمارەی ڕێکخراوەکانی خوێندکاران پەیوەستن بە ژینگە و بەردەوامی، ٣٠٠ خاڵ.

٦- بوونی ماڵپەرێکی بەردەوامی کە زانکۆ بەڕێوەی دەبات، ٣٠٠ خاڵ

کۆی گشتی ١٨٠٠ خاڵ.

هەژمارکردنی خاڵەکان

خاڵەکان بە شێوەیەکی ژمارەیی هەژمار دەکرێت بۆ ئەوەی بتوانرێ بە شێوەیەکی ئاماری داتاکان پرۆسێس بکرێن، خاڵەکان بریتین لە تێکرای وەڵامەکان لەسەر پێوەرێک، کۆی گشتی خاڵەکانی هەر شەش پێوەرەکە بریتیە لە ١٠٠٠٠خاڵ، وردەکارییەکانی هەژمارکردنی خاڵەکان دەتوانرێت لەم بەستەردا بدۆزرێتەوە.

پێوەرەکانی قورسایی

پێوەرەکان پۆلێن دەکرێن بۆ پۆلێکی گشتی زانیاری دواتر ئەنجامەکان پرۆسێس دەکرێن، نمرە سەرەتاییەکانی کێش دەکرێن بۆ ئەوەی هەژماری کۆتایی بدۆزرێتەوە.

وردکردنەوە و باشترکردنی ئامرازی گەڕان

هەرچەندە هەوڵی زۆر دراوە بۆ دیزاینکردن و جێبەجێکردنی ڕاپرسییەکان، لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک کەموکووڕی ئاماژەی پێکراوە، بۆیە بەردەوام پێداچوونەوە بە پێوەرەکان و شێوازی کێشکردن دەکرێت، بۆ ڕەنگدانەوەی بەشداریکردنی بەشداربووان و پێشهاتەکان.

گەیاندنی زانیاری

داتاکان بە شێوەی ئەلیکترۆنی پێشکەش دەکرێن، هەروەها دەتوانن ڕاپۆرتی تایبەت بنێرن وەک ڕاپۆرتی بەردەوامی زانکۆ، STARS، سیستەمی بەدواداچوون و هەڵسەنگاندن، هەروەها لە ڕێگەی ئیمەیڵێک یان کۆپییەکی ڕەقی هەڵسەنگاندنی بەردەوامی و بەڵگەی چالاکییەکانی بەردەوامی زانکۆکان، (کرین میتريك, ٢٠٢٢، ٥-٨).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە کۆتا ڕیزبەندیدا کە UI Green Metric بڵاویکردۆتەوە لە ساڵی ٢٠٢٢ دا لە هەموو عێراقدا ناوی ٧٧ زانکۆ هاتووە لە نێویاندا ناوی زانکۆی جیهان سلێمانی لە پلەی (٨٧٩ لە ئاستی جیهان، ٤٩ لە ئاستی عێراق لە پلەی یەکەم دایە لە ئاستی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان کە کۆی گشتی خاڵەکانی بۆ هەر شەش پێوەرەکە یەکسانە بە ٣٨٠٠ خاڵ) دوای ئەو زانکۆی هەولێری پزیشکی هاتووە لە پلەی (٩٨٨ لە ئاستی جیهان، لە پلەی ٦٣ لە ئاستی عێراق لە پلەی دووەم لە ئاستی هەرێمی کوردستان کۆی گشتی خاڵەکانی بۆ هەر شەس پێوەرەکە یەکسانە بە ٢٦٣٠)، لە کۆی ١٠٠٠٠ خاڵ.

سیازدە: پۆلێنبەندی URAP ڕیزبەندی زانکۆ بەپێی ئەدای ئەکادیمی University Ranking by Academic Performance

ڕێکخراوی URAP ڕێکخراوێکی قازانج نەویستە کە لە ساڵی 2009 لە پەیمانگای زانیاری لە زانکۆی تەکنیکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە تورکیا دامەزراوە ئەندامانی تیمی URAP توێژەرانی METU ن کە خۆبەخشانە بەشداری لە تاقیگەی توێژینەوەی URAP Research Lab دەکەن وەک خزمەتگوزاری گشتی، ئامانجی سەرەکی URAP پەرەپێدانی سیستەمێکی ڕیزبەندییە بۆ زانکۆکانی جیهان لەسەر بنەمای پێوەرەکانی ئەدای ئەکادیمی کە ڕەنگدانەوەی کوالیتی و بڕی بڵاوکراوە زانستییەکانیان بێت، هاوتەریب لەگەڵ ئەم ئامانجەدا URAP ساڵانە لە ساڵی ٢٠١٠ ەوە ڕیزبەندی جیهانی دامەزراوەکانی خوێندنی باڵا بڵاودەکاتەوە، و ڕیزبەندی

مەیدانی لە ساڵی ٢٠١١ەوە، دوایین ڕیزبەندییەکان ٣٠٠٠ زانکۆی باڵا لە سەرانسەری جیهان وهەروەها ٦١ بوار وبابەتی جیاوازی تایبەتمەند لەخۆدەگرێت. بەکارهێنانی داتا و زانیارییە بیلیۆمێتریەکان کە لە سەرچاوەی زانیاری ناسراو و باوەڕپێکراوەکانی وەک ویبی زانست Web of Science ، سکۆپوس Scopus و گوگڵ سکۆلارەوە Google Scholar بەدەست هاتوون، بەشداری کردووە لە بابەتیبوونی ئەم سیستەمە ڕیزبەندییانە، سەرەڕای ئەوەش زۆربەی سیستەمەکانی ڕیزبەندی تا ٧٠٠-١٠٠٠ زانکۆی سەرەکی لە سەرانسەری جیهان دەگرێتەوە، کە زۆربەیان نوێنەرایەتی ئەو دامەزراوانە دەکەن کە لە وڵاتانی پێشکەوتودا هەڵکەوتون، هەروەها زانکۆکانی وڵاتانی دیکەی جیهان شایەنی ئەوەن و پێویستە بزانن لە کوێدا وەستاون لە نێوان دامەزراوەکانی دیکە لەسەر ئاستی جیهانی و نیشتمانیدا ئەمەش پاڵنەرێک بوو بۆ پەرەپێدانی سیستەمێکی ڕیزبەندی فرە پێوەر کە لە ڕوماڵکردندا گشتگیرتر بێت، بۆ ئەوەی زانکۆی زیاتر چانسی چاودێریکردنی دۆخی پێشکەوتنی ئەکادیمییان هەبێت.

ئامانج و مەودای کارکردن

ئامانج و مەودا وگرنگی سیستەمی ڕیزبەندی URAP لەسەر کوالیتی ئەکادیمییە، زانیاری لەبارەی نزیکەی ٣٠٠٠ پەیمانگای خوێندنی باڵا (HEI) Higher Education Institutes کۆکردۆتەوە لە هەوڵێکدا بۆ ڕیزبەندیکردنی ئەم ڕێکخراوانە بەپێی ئەدای ئەکادیمییان، ڕێکخراوی URAP نزیکەی ١٢٪ی هەموو خوێندنگە باڵاکانی جیهان دەگرێتەوە، ئەمەش وای لێدەکات ببێتە یەکێک لە گشتگیرترین سیستەمەکانی ڕیزبەندی زانکۆکان لە جیهاندا.

سیستەمی ڕیزبەندی URAP بە تەواوی لەسەر بنەمای داتا بابەتییەکانە کە لە سەرچاوە متمانەپێکراوەوە بەدەست هاتوون، زانکۆکان بەپێی چەندین پێوەر ڕیزبەندی دەکات، لە ڕوی قەبارە و بابەتەوە ئامانجەکانی نیشاندەرەکانی (AIT) Article Impact TotalوCitation Impact Total (CIT) کەمکردنەوەی کاریگەری جیاوازییەکانی نێوان ئاراستەی بڵاوکردنەوە بە پێی پسپۆڕییەکان و ڕێکخستنی ئاستی بابەتەکان، لە ساڵی ٢٠١٧ەوە، URAP فلتەرێکی نوێی بۆ بابەتەکان و نیشاندەرەکانی سایتەیشن بەکارهێنا بۆ پێشخستنی کوالیتی بڵاوکردنەوە بە گرنگیدان بەو بابەتانەی لە گۆڤارەکاندا بڵاودەکرێنەوە کە لە چارەکی یەکەم، دووەم و سێیەمدا لەڕوی فاکتەری کاریگەری گۆڤارەکانیانەوە Journal Impact Factor لەناو بوارە بابەتییەکانی خۆیاندا ڕیزکراون، تیمی توێژینەوەی URAP بەردەوام کار لەسەر شێوازی نوێ دەکات بۆ باشترکردنی پێوەرەکانی ئێستای.

ئامانجی سیستەمی ڕیزبەندی URAP ئەوە نییە کە زانکۆکانی جیهان بە باشترین یان خراپترین ناوزەد بکرێن، مەبەست یارمەتیدانی زانکۆکانە بۆ دیاریکردنی بوارەکانی پێشکەوتنی زانکۆکان لە پێوەرە تایبەتەکانی ئەدای ئەکادیمی، سیستەمی URAP سیستەمێکی یەکلاکەرەوە نییە، بەڵکو کراوەیە بەڕوی بیرۆکەی باشترکردن، ئەم سیستەمە بە بەردەوامی ئەپدەیت دەکرێتەوە بە پشتبەستن بە لێکۆڵینەوە بەردەوامەکان و فیدباکە بنیاتنەرەکانی توێژەران و پسپۆڕانی ئەکادیمی.

پێوەرەکانی ڕیزبەندی جیهانی

ڕیزبەندی جیهانی URAP 2021-2022 لەسەر بنەمای ٦ نیشاندەری ئەدای ئەکادیمی دامەزراوە، بەو پێیەی URAP ڕیزبەندییەکە لەسەر بنەمای ئەدای ئەکادیمی، بڵاوکراوەکان بنەمای میتۆدۆلۆژیای ڕیزبەندییەکە پێکدەهێنن، هەردوو کوالیتی و چەندایەتی بڵاوکراوەکان و ئەدای هاوکاری توێژینەوەی نێودەوڵەتی وەک نیشاندەر بەکاردەهێنرێن، نیشاندەرەکان سەرچاوەی داتاکان و ماوەی ڕوماڵکردن لەم خشتەی ژمارە (٦) کورت کراوەتەوە.

پێوەرەکانی ڕیزبەندی جیهانی

ڕیزبەندی جیهانی URAP لەسەر بنەمای ٦ نیشاندەری ئەدای ئەکادیمی دامەزراوە، بڵاوکراوەکان بنەمای میتۆدۆلۆژیای ڕیزبەندییەکە پێکدەهێنن، هەردوو کوالیتی و بڕی بڵاوکراوەکان و ئەدای هاوکاری توێژینەوەی نێودەوڵەتی وەک نیشاندەر بەکاردەهێنرێن، نیشاندەرەکان، سەرچاوەی داتاکان و ماوەی ڕوماڵکردن لە خشتەی ژمارە (٦) ڕون دەکرێتەوە.

خشتەی (٦)

پێوەرەکانی ڕیزبەندی جیهانی URAP

ز	نیشاندەر	ئامانج	ڕوماڵکردن	سەرچاوە	کێش
١	بابەت Article	بەرهەمهێنانی زانستیی ئێستا	ئەم ساڵ	InCites	٪٢١
٢	سایتەیشن Citation	کاریگەریی توێژینەوەی	بۆ ماوەی ٥ ساڵ	InCites	٪١٠
٣	کۆی گشتی بەڵگەنامە Total Document	بەرهەمهێنانی زانستیی	بۆ ماوەی ٥ ساڵ	InCites	٪٢١
٤	کۆی گشتی کاریگەری بابەتەکان Article Impact Total	کوالیتی توێژینەوە	بۆ ماوەی ٥ ساڵ	InCites	٪١٨
٥	کۆی گشتی کاریگەری سایتەیشن Citation Impact Total	کوالیتی توێژینەوە	بۆ ماوەی ٥ ساڵ	InCites	٪١٥
٦	هاوکاری نێودەوڵەتی International Collaboration	قبوڵکردنی نێودەوڵەتی	بۆ ماوەی ٥ ساڵ	InCites	٪١٥

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

وەسفێکی ورد بۆ هەر نیشاندەرێک لە خوارەوە ئاماژەی پێکراوە

١- بابەتەکان Article: پێوەرێکە بۆ بەرهەمهێنانی زانستی ئێستا مەبەست یەك ساڵ کە ئەو بابەت و توێژینەوانە لەخۆدەگرێت، کە لە گۆڤارەکاندا بڵاودەکرێنەوە کە لە چارەکی یەکەم و دووەم و سێیەمدا لەڕوی فاکتەری کاریگەریی گۆڤارەکانیانەوە ریزکراون، دوای دورخستنەوەی ١٠٠٠ نوسەر هەژمار دەکرێ کێشی ڕێژەیی (٢١٪).

٢- سایتەیشن Citation: پێوەرێکە بۆ کاریگەریی توێژینەوە بەپێی کۆی گشتی ژمارەی سایتەیشنەکان وەرگیراو لە نێوان ٥ ساڵدا بۆ نمونە ساڵی ٢٠١٧-٢٠٢١ بۆ کۆی ئەو بەڵگەنامانەی لە ماوەی ٥ ساڵدا بڵاوکراونەتەوە لە گۆڤارەکاندا دوای دورخستنەوەی ١٠٠٠ توێژەر هەژمار دەکرێ، کێشی ڕێژەیی (٢١٪).

٣- کۆی گشتی بەڵگەنامە Total Document: پێوەرێکە بۆ بەردەوامیی بەرهەمهێنانی زانستی بە کۆی ژمارەی بەڵگەنامەکان پێشکەش دەکرێت، کە هەموو بەرهەمە زانستییەکانی دامەزراوەکان دەگرێتەوە، لەوانە وتارەکانی کۆنفرانس، پێداچونەوە، نامە و تێزەکان، گفتوگۆ، دەق و سیناریۆکان هەروەها ئەو بابەتانەی کە لە گۆڤارکاندا بڵاوکراوەتەوە لە ماوەی ٥ ساڵ دا، کۆی ژمارەی بەڵگەنامەکان هیچ فلتەرکردنێک لە خۆ ناگرێ، کێشی ڕێژەیی ئەم نیشاندەرە (١٠٪).

٤- کۆی گشتی کاریگەریی بابەت Article Impact Total (AIT) : پێوەرێکە بۆ بەرهەمهێنانی زانستی کە لەلایەن CPPی ستانداردی دامەزراوەکەوە ڕاستکراوەتەوە لە ٢٤ بواری زانستیدا لە نێوان دوو ساڵدا ڕێژەی CPPی دامەزراوەکە و CPPی جیهانی ئاماژە بەوە دەکات کە ئایە دامەزراوەکە لەو بوارەدا لە سەرو یان لە خوار ئاستی تێکرای جیهانییەوەیە ئەنجام دەدرێ. ئەم ڕێژەیە لەیەکدانی ژمارەی بڵاوکراوەکان لەو بوارەدا دەکرێ و پاشان بۆ هەر 24 بوارەکەدا کۆدەکرێتەوە، کە بەم هاوکێشەی لای خوارەوە پێوانە دەکرێ.

$$AIT = \sum_{i=1}^{24} \left(\frac{CPP_i}{CCP_{World}}\right) * Articles_i$$

ئەم نیشاندەرە ئامانجی هاوسەنگکردنی بەرهەمهێنانی زانستی دامەزراوەکەیە لەگەڵ کاریگەریی سروشتی و مەیدانی کە لە دەرئەنجامی ئەو هەموو بڵاوکراوانە لە هەموو بوارەکاندا بە دەست هاتوون، کێشی ڕێژەیی ئەم نیشاندەر (١٨٪).

٥- کۆی گشتی کاریگەریی سایتەیشن (CIT) Citation Impact Total: پێوەرێکە بۆ کاریگەریی توێژینەوە کە لەلایەن CPP ستانداردی دامەزراوەکەوە ڕاستکراوەتەوە، بە بەراورد بە CPPی جیهانی لە ٢٤ بواردا لە نێوان ٥ ساڵدا بۆ نمونە لە نێوان ٢٠١٧ و ٢٠٢١. ڕێژەی CPPی دامەزراوەکە و CPPی جیهانی ئاماژە بەوە دەکات، کە ئایا دامەزراوەکە لەو بوارەدا لە سەرو یان خوار ئاستی تێکرای جیهانی دایە ، ئەم ڕێژەیە کەڕەتی ژمارەی سایتەیشنەکان دەکرێ پاشان لە هەموو 24 بوارەکەدا کۆدەکرێتەوە، ئەم نیشاندەرە ئامانجی هاوسەنگکردنی کاریگەرییە زانستییەکانی دامەزراوەکەیە لەگەڵ کاریگەریی سروشتی و مەیدانی، کە لە دەرئەنجامی ئەو هەموو بڵاوکراوانە لە هەموو بوارەکاندا بە دەست هاتوون، کە بەم هاوکێشەی لای خوارەوە پێوانە دەکرێ.

$$CIT = \sum_{i=1}^{24} \left(\frac{CCP_i}{CCP_{World}}\right) * Citations_i$$

کێشی ڕێژەیی ئەم نیشاندەر (١٥٪).

٦- هاوکاری نێودەوڵەتی International Collaboration: پێوەرێکە بۆ ڕەزامەندی و قبوڵکردنی جیهانی زانکۆکان، دەسکەوتنی داتاکانی هاوکاری نێودەوڵەتی کە لەسەر بنەمای کۆی ژمارەی ئەو بابەتانەیە کە بە هاوکاری زانکۆ بیانییەکان بڵاوکراونەتەوە بە دەست دێن، لە InCites ئینسایتسەوە بۆ ماوەی ٥ ساڵ وەردەگیرێت، بۆ نمونە ساڵانی ٢٠١٧- ٢٠٢١ وەرگیراوە. کێشی ئەم پێوەرە (١٥٪) لە ریزبەندی گشتیدا.

کۆکردنەوەی زانیاری و تۆمارکردنی خاڵەکان

داتاکان لە وێبی زانست Web of Science و InCites کۆدەکرێنەوە کە لیستەکانی HEIs دایبندەکرێن، لە سەرەتادا دەروانرێتە٣٠٠٠ دامەزراوەی ئەکادیمی کە خاوەنی زۆرترین ژمارەی بڵاوکراوەن دوای پرۆسێسی داتا ڕیزبەندی دەکرێن، متمانەپێکراوی ڕیزبەندی زیاتر بەندە بە کوالیتی ئەو زانیاریانەی کە بەکاردەهێنرێن، تەکنیکەکانی پێش پرۆسێسکردن و پاککردنەوەی داتاکان بەکاردەهێنرێن، شیکاری ئاماری بۆ دەکرێ سیستەمی دیلفی Delphi system لەگەڵ کۆمەڵێک پسپۆڕ ئەنجام دەدرێ بۆ دیاریکردنی نمرەی قورسایی بۆ نیشاندەرەکان، کۆی گشتی نمرەی کۆتایی بەمشێوەیە دابەش دەکرێت: بابەتەکان: ٢١ %، کۆی گشتی بەڵگەنامە: % ١٠، سایتەیشن: ٢١%، کۆی گشتی کاریگەریی بابەت: ١٨%، کۆی گشتی کاریگەریی سایتەیشن: ١٥%، هاوکاری نێودەوڵەتی ١٥%.

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

پۆلێنبەندی URAP لە دواین ڕیزبەندی کە بۆ ساڵی 2022-2023 ئەنجامی داوە بۆ زانکۆکانی جیهان بە گشتی لە لەنێویاندا بۆ زانکۆکانی عێراق بە تایبەت، چونکە ڕیزبەندی بۆ زانکۆکانی هەرێم بە جیا ئەنجام نەدراوە دەرکەوتووە کە تەنها ناوی ١٠ زانکۆ هاتووە لەنێوانیان دا زانکۆی صلاح الدین لە پلەی دووەمی ڕیزبەندیەکەدایە لە ئاستی عێراق ولە پلەی ١٤٦٥ لە ئاستی جیهان، زانکۆی بەغدا لە پلەی یەکەمدایە لە ئاستی عێراق لە پلەی ١٤٣١ لە ئاستی زانکۆکانی جیهان.

چوارەم: پۆلێنبەندی یوو ئێس نیوز و ڕاپۆرتی جیهانی U.S. News & World Report

تا ئێستا نوێەمین ڕیزبەندی ساڵانەی U.S. News & World Report بۆ باشترین زانکۆکانی جیهان بڵاوکردۆتەوە، نزیکەی ٤٠ ساڵە بە جیا ڕیزبەندی دەکات لە ئاستی جیهانیدا، بەو پێیەی ژمارەیەکی زۆر لە خوێندکاران پلانیان هەیە ناوی خۆیان لە زانکۆکانی دەرەوەی وڵاتی خۆیان تۆمار بکەن ، زانکۆکان دەتوانن خۆیان لە بەرامبەر زانکۆکانی تری وڵات و ناوچەکەی خۆیاندا پێوانە بکەن، زیاتر لەسەر شانۆی جیهان دەربکەون لە وڵاتانی دیکەدا خۆیان بدۆزنەوە بیر لە هاوکاریکردن لەگەڵیان بکەنەوە.

یوو ئێس نیوز ڕیزبەندی گشتی باشترین زانکۆ جیهانییەکان ٢٠٠٠ دامەزراوەی سەرەکی لەخۆدەگرێت لە ٩٥ وڵاتدا بڵاوبوونەتەوە، یەکەم هەنگاو لە بەرهەمهێنانی ئەم ڕیزبەندییە، کە لەلایەن کۆمپانیای Clarivate بەهێزکراوە، بریتی بوو لە دروستکردنی پۆلێک لە ٢٠١١ زانکۆ کە بەکارهێنرا بۆ ڕیزبەندیکردنی ٢٠٠٠ دامەزراوەی سەرەکی، هەنگاوی دووەم بریتی بوو لە حیسابی ڕیزبەندییەکان بە بەکارهێنانی ١٣ نیشانەدر وکێشەکە یو ئێس نیوز U.S. News هەڵیبژاردبوو بۆ پێوانەکردنی ئەدای توێژینەوە جیهانییەکان، هەریەک لە لاپەڕەکانی پرۆفایلی قوتابخانەکە لە usnews.com نمرەی جیهانی گشتی و هەروەها پلەی ژمارەیی بۆ ١٣ نیشاندەرەکە دەخاتە ڕوو.

پێوەرەکان و قورساییەکانیان لە فۆرمولەی ڕیزبەندیدا لە خشتەی (٧) دەخرێتەڕوو، لەگەڵ نیشاندەری پەیوەندیدار، کە بەیەکەوە ڕێزکراون، ڕونکردنەوە بۆ هەریەکەیان لە خوارەوە دەخرێتەڕوو.

خشتەی (٧) نیشاندەرەکان و کێشی ڕێژەیی بۆ پۆلێنبەندی یوو ئێس نیوز

ز	نیشاندەری ڕیزبەندی	کێش
١	ناوبانگی توێژینەوەی جیهانی	٪١٢,٥
٢	ناوبانگی توێژینەوەی ناوچەیی	٪١٢,٥
٣	بڵاوکراوەکان	٪١٠
٤	کتێبەکان	٪٢,٥
٥	کۆنفرانسەکان	٪٢,٥
٦	کاریگەریی ئاسایی سایتەیشن	٪١٠
٧	کۆی گشتی سایتەیشنەکان	٪٧,٥
٨	ژمارەی ئەو بڵاوکراوانەی کە لە ١٠٪ زۆرترین ئاماژەیان پێکراو سایتەیشن	٪١٢,٥
٩	ڕێژەی سەدی کۆی گشتی بڵاوکراوەکان کە لەنێو ١٠٪ زۆرترین سایتەیشن ئاماژەیان پێکراوە	٪١٠
١٠	هاوکاری نێودەوڵەتی – بە بەراورد بە وڵات	٪٥
١١	هاوکاری نێودەوڵەتی	٪٥
١٢	ژمارەی ئەو توێژینەوەیانەی کە زۆر ئاماژەیان پێکراوە سایتەیشن ولە ١٪ی سەرەوەن کە زۆرترین ئاماژەیان پێکراوە سایتەیشن لە بوارەکەی خۆیاندا	٪٥
١٣	ڕێژەی سەدی کۆی گشتی بڵاوکراوەکان کە لە ڕیزی ١٪ی سەرەوەن کە زۆرترین ئاماژەیان پێکراوە سایتەیشن	٪٥

وەسفێکی ورد بۆ هەر نیشاندەرێک لە خوارەوە ئاماژەی پێکراوە

١. ناوبانگی توێژینەوەی جیهانی بە کێشی (٪١٢,٥): ئەم پێوەرە ڕەنگدانەوەی کۆکردنەوەی ئەنجامی ڕاپرسی پێنج ساڵی ڕابردوی ناوبانگی ئەکادیمییە بۆ باشترین زانکۆکانی جیهان بۆ توێژینەوەی زانستی.

٢. ناوبانگی توێژینەوەی ناوچەیی بە کێشی (٪١٢,٥): ئەم پێوەرە ڕەنگدانەوەی کۆکردنەوەی ئەنجامەکانی ڕاپرسی پێنج ساڵی ڕابردوی ناوبانگی ئەکادیمییە بۆ باشترین زانکۆکان بۆ توێژینەوە لە هەرێم وناوچەکان لەسەر بنەمای پێناسەی نەتەوە یەکگرتووەکان دیاریکراون.

نیشاندەری بیبلیۆمەتری

ئەو نیشاندەرانەی کە لە شیکاری ڕیزبەندی U.S. News بەکارهێنراون لەسەر بنەمای زانیارییەکانی Web of Science وێبی زانست TMی Clarivate بۆ ماوەی پێنج ساڵ لە ساڵی ٢٠١٦ تا ٢٠٢٠. وێبی زانست Web of Science پلاتفۆرمێکی توێژینەوەیە لەسەر بنەمای وێب کە زیاتر لە ٢١،١٠٠ باشترین گۆڤاری زانستی کاریگەر باوەڕپێکراو لە سەرانسەری جیهان لە بواری زانست و زانستە کۆمەڵایەتییەکان و هونەر وزانستە مرۆییەکان.

٣. بڵاوکراوەکان بە کێشی (٪١٠): ئەمەش پێوەرێکە بۆ بەرهەمهێنانی توێژینەوەی گشتی زانکۆیەک، بە پشتبەستن بە کۆی ژمارەی توێژینەوە زانستییەکان، پێداچوونەوە، وتار و تێبینی کە پەیوەندییان بە زانکۆیەکەوە هەیە ولە گۆڤارەکانی کوالیتی بەرز وکاریگەردا بڵاودەکرێنەوە، ئەم نیشاندەرە پەیوەندییەکی نزیک بە قەبارەی زانکۆکەوە هەیە، هەروەها کاریگەریی لەسەر گرنگیدان بە دیسیپلینەکانی زانکۆکە هەیە، بەو پێیەی هەندێک دیسیپلین بەتایبەتی پزیشکی زیاتر لە هەندێکی تر بڵاودەکەنەوە.

٤. کتێب بە کێشی (٪٢,٥): کتێب میدیایەکی گرنگی چاپکردنە بۆ لێکۆڵینەوەی زانستی، بەتایبەتی لە زانستە کۆمەڵایەتییەکان و هونەر و زانستە مرۆییەکان، پێوەری ئەم پۆلێنبەندیە پاشکۆیەکی بەسودە بۆ داتای تایبەت بە بابەتەکان زیاتر تایبەتە بە ئەو زانکۆیانە کە گرنگی بە زانستە کۆمەڵایەتییەکان و هونەر و زانستە مرۆییەکان دەدەن.

٥. کۆنفرانسەکان بە کێشی (٪٢,٥): کۆنفرانسە ئەکادیمییەکان شوێنێکی گرنگن بۆ پەیوەندییە زانستییەکان، بەتایبەتی لە دیسیپلینەکانی پەیوەست بە ئەندازیاری و زانستی کۆمپیوتەر، بڵاوکردنەوەی بەڵگەنامەکانی کۆنفرانسی دەتوانێت نوێنەرایەتی پێشکەوتنی توێژینەوەی ئاست بەرزەکان بکات لە هەندێک بواردا کە لە شوێنێکی تردا بەڵگەدار نەکرابێت یان بڵاونەکرابێتەوە.

٦. کاریگەریی ئاسایی سایتەیشن بە کێشی (٪١٠): کۆی ژمارەی سایتەیشنەکان بۆ هەر توێژینەوەیەک کاریگەریی گشتی توێژینەوەکانی زانکۆ پیشان دەدات، سەربەخۆیە لە قەبارە یان تەمەنی زانکۆکە، بەهای سایتەیشن ئاسایی دەکرێتەوە بۆ زاڵبوون بەسەر جیاوازییەکان، ساڵی بڵاوبونەوەی توێژینەوەکە و جۆری بڵاوکردنەوەی لەبەر چاو دەگیرێت.

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235

٧. كۆی گشتی سایتەیشنەكان بە كێشی (٧,٥٪): ئەم پێوەرە دەپێوێت، كە زانكۆكە چەندە كاریگەر بووە لەسەر كۆمەڵگەی توێژینەوەی زانستیی جیهانی، دیاریدەكرێت بە لەیەكدانی فاكتەری ڕیزبەندی بڵاوكراوەكان بە فاكتەری كاریگەریی سایتەیشنی ئاساییكراو، كۆی گشتی بەهای سایتەیشن ئاسایی دەكرێتەوە بۆ زاڵبوون بەسەر جیاوازییەكان، ساڵی بڵاوبونەوەی توێژینەوەكە و جۆری بڵاوكردنەوەی لەبەر چاو دەگیرێت.

٨. ژمارەی ئەو بڵاوكراوانەی كە لە ١٠٪ زۆرترین سایتەیشن ئاماژەیان پێكراوە بە كێشی (١٢,٥٪): ئەم پێوەرە ڕەنگدانەوەی ژمارەی ئەو توێژینەوانەن كە وەك لە ١٠٪ی سەرەكیترین توێژینەوەكانی جیهاندا بۆ بوارەكانی خۆیان دەستنیشانكراون، هەر توێژینەوەیەك نمرەی سەدی پێدەدرێت لە ڕوی پلەی ئاماژەپێدانەوە، بە بەراورد لەگەڵ توێژینەوە هاوشێوەكان بە تایبەت ئەوانەی هەمان ساڵی بڵاوكردنەوە، بابەت و جۆری بەڵگەنامەیان هەیە.

بەو پێیەی ژمارەی ئەو وتارانەی كە زۆر ئاماژەیان پێكراوە وابەستەی قەبارەی زانكۆكە، دەتوانرێت ئەم نیشاندەرە بە ئاماژەیەكی بەهێز هەژمار بكرێت، كە زانكۆكە چەندە توێژینەوەی نایاب بەرهەم دەهێنێت.

٩. ڕێژەی سەدی كۆی گشتی بڵاوكراوەكان كە لە نێوان ١٠٪ زۆرترین ئاماژەیان پێكراوە بە كێشی (١٠٪): ئەم پێوەرە بریتییە لە ڕێژەی سەدی كۆی گشتی توێژینەوەكانی زانكۆیەك كە لە ڕیزی ١٠٪ی سەرەكیترین توێژینەوەكانن كە زۆرترین ئاماژەیان پێكراوە لە جیهاندا بۆ هەر بوارێك و ساڵێكی بڵاوكردنەوە، پێوەرێكە بۆ بڕی ئەو توێژینەوە نایابانەی زانكۆ بەرهەمی دەهێنێت وسەربەخۆیە لە قەبارەی زانكۆكە.

١٠. هاوكاری نێودەوڵەتی – بە بەراورد بە وڵات بە كێشی (٥٪): ئەم نیشاندەرە بریتییە لە ڕێژەی كۆی گشتی توێژینەوەكانی دامەزراوەكە كە هاوكارە نێودەوڵەتییەكانی تێدایە دابەشكراوە بەسەر ڕێژەی توێژینەوە هاوبەشە نێودەوڵەتییەكان بۆ ئەو وڵاتەی كە زانكۆكە تێیدایە توێژینەوەكان بەراورد دەكرێن لەگەڵ ئەو وڵاتەی كە دامەزراوەكە تێیدا دامەزراوە.

١١. هاوكاری نێودەوڵەتی بە كێشی (٥٪): ئەم پێوەرە بریتییە لە ڕێژەی كۆی گشتی توێژینەوەكانی دامەزراوەكە كە هاوكارە نێودەوڵەتییەكانی تێدایە و پێوەرێكی دیكەی تایبەتە بۆ كوالیتی.

١٢. ژمارەی ئەو توێژینەوانەی كە زۆر ئاماژەیان پێكراوە و لە نێوان ١٪ی سەرەوەن كە زۆرترین ئاماژەیان پێكراوە لە بوارەكەی خۆیاندا بە كێشی (٥٪): ئەم نیشاندەر قەبارەی ئەو توێژینەوەیانە نیشان دەدات كە وەك ئاماژەیەكی زۆر ئاماژەیان پێكراوە لە خزمەتگوزاریی نیشاندەری زانستی بنەڕەتی كلاریڤاتدا Clarivate's Essential Science Indicators، ئەو وتارانەی كە زۆر ئاماژەیان پێكراوە لە1% ESI ی سەرەوەن لە هەریەكێك لەو ٢٢ بوارە فراوانەی كە لە وێبی زانستدا Web of Science نوێنەرایەتی دەكرێن لە ساڵێكدا. بە پشتبەستن بە دوایین ١٠ ساڵی بڵاوكراوەكان.

١٣. ڕێژەی سەدی كۆی گشتی بڵاوكراوەكان كە لە ڕیزی ١٪ی سەرەوەی زۆرترین توێژینەوەن كە زۆرترین ئاماژەیان پێكراوە بە كێشی (٥٪): ئەم پێوەرە ژمارەی ئەو توێژینەوەیانەی كە زۆر ئاماژەیان پێكراوە بۆ زانكۆیەك نیشاندەدات دابەشكراوە بەسەر كۆی ژمارەی ئەو بەڵگەنامە و وتار وتوێژینەوانەی كە بەرهەمی دەهێنێت، كە وەك ڕێژەیەك نیشاندەدرێت. پێوەرێكە بۆ باشی و ڕێژەی سەدی بەرهەمی دامەزراوەیەك نیشاندەدات كە لە كاریگەرترین توێژینەوەكانی جیهانە، ئەمە پێوەرێكی سەربەخۆیە لە قەبارە.

پێگەی زانكۆكانی هەرێمی كوردستان

لە پۆلێنبەندی یوو ئێس نیوز وراپۆرتی جیهانی U.S. News & World Report ناوی هیچ زانكۆیەكی هەرێمی كوردستان تۆمارنەكراوە وناوی نەهاتووە، لە ئاستی عێراقدا تەنها ناوی زانكۆی بەغدا بە پلەی یەك لە ئاستی عێراقدا پلەی ١٣٠١ لە ئاستی جیهان.

پازدە: پۆلێنبەندی ئیندێكسی نەیچەر Nature Index

نەیچەر ئیندێكس Nature Index بنكەیەكی زانیاری كراوەیە بۆ پەیوەندییەكانی نوسەر و پەیوەندیی دامەزراوەییەكان، ئیندێكسەكە بەدواداچوون بۆ بەشداریكردنەكان دەكات لە بابەتەكانی توێژینەوەدا كە لە ٨٢ بڵاوكراوەی گۆڤاری زانستی سروشتی كوالیتی بەرز، كە لەسەر بنەمای ناوبانگ لەلایەن گروپێكی سەربەخۆی توێژەرانەوە هەڵدەبژێردرێن.

ئیندێكسی نەیچەر بنكەیەكی زانیارییە بەدواداچوون بۆ دامەزراوەكان و وڵاتان و بەرهەمە زانستییەكانیان دەكات لە سەرەتای دەستپێكردنیەوە لە تشرینی دووەمی ٢٠١٤، ساڵانە پێوەرەكانی نەیچەر دامەزراوە پێشەنگەكان، كۆمپانیا، زانكۆ، دەزگا حكومییەكان، دامەزراوەی توێژینەوە یان ڕێكخراوە ناحكومییەكان بن، وڵاتان بەپێی ژمارەكان ڕیزبەندی دەكات لە وتار و توێژینەوە زانستییەكان كە لە گۆڤاری زانستی پێشەنگدا بڵاودەكرێنەوە، هەروەها دەتوانرێت ئەم ڕیزبەندییە بەپێی بوارەكانی توێژینەوەی تاكەكەسی وەك زانستە ژیانییەكان، كیمیا، فیزیا، یان زانستەكانی زەوی لەگەڵ دامەزراوە پێشەنگەكان لە هەریەكێك لەم بوارانەدا پێوانە بكرێت. ئیندێكسی نەیچەر لەلایەن پۆرتفۆلیۆی نەیچەر دیزاین كراوە. زیاتر لە ١٠ هەزار دامەزراوە لە پێوەرەكانی نەیچەردا جێگیركراون، لە تەمموزی ٢٠٢٢، ناونیشانی ماڵپەڕەكە گواسترایەوە بۆ پلاتفۆرمی پۆرتفۆلیۆی نەیچەر (www.nature.com). (nature, 2022)

ئاماژەدەری Nature ژمارەی ڕەها و ژمارەی پشك بەشی بڵاوكردنەوەی بابەتەكان لەسەر ئاستی دامەزراوەیی و نیشتمانی دابین دەكات، بەمپێیەش بێت، نیشاندەری Nature بەرهەم و هاوكاری و هاوبەشی توێژینەوەی كوالیتی بەرزی جیهانییە، داتاكانی ناو ئیندێكسی Nature بە بەردەوامی نوێ دەكرێنەوە، لەگەڵ دوایین ١٢ مانگ كە بەپێی مۆڵەتی داهێنكاری باو Creative Commons (CC BY-NC-SA 4.0) لە https://www.nature.com/nature-index/

بەردەست کراون. داتا بەیسەکە لەلایەن فایلی (پۆرتفۆلیۆی) نەیچەر Nature Portfolio کۆکراوەتەوە کە بەشێکە لە Springer Nature.

دەرئەنجامەکان

بەکارهێنەرانی پێوەرەکانی Nature دەتوانن بەرهەمی دامەزراوەیەک بەراورد و بەدواداچوون بکەن لەگەڵ دامەزراوە هاوتاکان بەپێی شوێن، بوار و کەرت، یان بەپێی وڵات یان ناوچە لە ئاستی جیهاندا لە چوار بواری فراوان کیمیا، زانستەکانی ژیان، زانستەکانی زەوی و ژینگە و زانستە فیزیاییەکان؛ بەپێی کەرتەکان ئەکادیمی، حکومەت، کۆمپانیا، چاودێری تەندروستی یان، NPO/NGO .

هەروەها بەکارهێنەران دەتوانن دیاری بکەن کام دامەزراوەی وڵات هاوکاری یەکتر دەکەن لە توێژینەوەکاندا بە پێی پێوەرەکانی Nature بەدواداچوون بۆ دەکرێت، هێزی ئەم هاوکارییانە ئاماژەی پێدەکرێت بەرهەمەکاندا، بە تێپەڕبوونی کات دەگۆڕێت. (nature, 2022)

بەرهەم بابەت توێژینەوەی دامەزراوەیەک، وڵاتێک، هەرێمێک یان شارێک بە دوو شێوە ئەژمار دەکرێت, ئیندێکسی Nature دوو فاکتەر بەکاردەهێنێت، ژمارەی بابەتەکان پێی دەوترێت ژمارە، ژمارەی بەشەکیش پێی دەوترێت هاوبەشی بەشداریکردن، بۆ ئەوەی بەدواداچوون بۆ دەرئەنجامی توێژینەوەکە بکرێت.

١- ژمارە: ژمارە یەک بۆ دامەزراوەیەک یان شوێنێک دیاری دەکرێت ئەگەر یەکێک یان زیاتر لە نوسەرانی توێژینەوەکە خەڵکی ئەو دامەزراوەیە یان ئەو شوێنە بن، بەبێ گوێدانە ئەوەی چەند هاونوسەری دەرەوەی ئەو دامەزراوە یان شوێنە هەبن.

٢- هاوبەش: پێوەرەی واژۆی پێوەرەکانی Nature ، ژمارەیەکی کەرتە بەشێکە کە ڕێژەی نوسەرانی دامەزراوەیەک یان وڵات وناوچەیەک، ژمارەی دامەزراوە پەیوەندیدارەکان بۆ هەر بابەتێک لەبەرچاو دەگرێت، بۆ حیسابکردنی پشکی هاوبەشیکردن، هەموو نوسەران بە یەکسانی بەشدارییان لە بابەتەکەدا کردووە، زۆرترین هاوبەشی یەکگرتوو بۆ هەر بابەتێک ٠،١ یە.

بۆ کۆکردنەوەی بەشداری وڵاتێک، هەرێمێک یان دامەزراوەیەک لە بابەتێکدا دڵنیابوون لەوەی کە زیاتر لە جارێک ناژمێردرێن، پێوەرەکانی نەیچەر ژماردنێکی بەشەکی بەکاردەهێنێت، کە بە پشک ناودەبرێت، کە پشکی نوسەر لەسەر هەر بابەتێک لەبەرچاو دەگرێت، کۆی گشتی پشکی بەردەست بۆ هەر بابەتێک ١ ٠، کە بەسەر هەموو نوسەراندا دابەشکراوە بەو گریمانەیەی کە هەریەکەیان بە یەکسانی بەشدارییان کردووە، بۆ نمونە بابەتێک کە ١٠ نوسەری هەبێت بەو مانایەیە کە هەر نوسەرێک پشکی ٠,١ وەردەگرێت، بۆ ئەو نوسەرانەی کە سەر بە زیاتر لە دامەزراوەیەکن، دواتر پشکی نوسەر بە یەکسانی لە نیوان هەر دامەزراوەیەکدا دابەشدەکرێت. کۆی گشتی پشک بۆ دامەزراوەیەک بە کۆکردنەوەی پشکەکە بۆ تاکەکەسی نوسەرانی پەیوەندیدار حیسابی بۆ دەکرێت، پرۆسەکە بۆ وڵات وناوچە هاوشێوەیە، هەرچەندە ئاڵۆزە بەهۆی ئەوەی کە هەندێک دامەزراوە تاقیگەی دەرەوەی وڵاتیان هەیە کە بۆ کۆی گشتی وڵات وناوچەکانی میواندار ئەژمار دەکرێن. (المجلة العالمية للبحوث والدراسات، ٢٠٢٢).

ماڵپەڕ

بەکارهێنەران دەتوانن بەدوای دامەزراوە یان وڵات و خاکی تایبەتدا بگەڕێن و خشتەکانی خۆیان فلتەر بکەن، بە پشتبەستن بە شوێن، کەرت یان ناوچە، کە بەپێی ژمارە یان پشک ڕێکخراوە، هەر پرسیارێک لاپەڕەیەکی پرۆفایلی دەگەڕێنێتەوە کە بەرهەمەکانی توێژینەوەی وڵات وخاک یان دامەزراوەکە دەخاتە ڕو، کە دەتوانرێت لێیەوە بۆ زانیاری زیاتر وردبینی بکرێتەوە، دەتوانرێت بابەتەکان بەپێی گۆڤار، و پاشان بە بابەت پیشان بدرێن. دەرئەنجامەکانی توێژینەوە بەپێی بوارەکانی بابەت ڕێکخراون، لاپەڕەکان هاوکارە سەرەکییەکانی دامەزراوەکە یان وڵات/خاکەکە دەخەنە ڕو، هەروەها پەیوەندییەکانی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی دیکە، هەروەها بەکارهێنەران دەتوانن بەرهەمی توێژینەوەی چەندین دامەزراوە، و بەرهەمی توێژینەوەی چەندین وڵات/خاک بەراورد بکەن وداتاکان هەناردە بکەن.

خۆتۆمارکردن:

بۆ ئەوەی دەستت بگات بە ئیندێکسی Nature Index بە خۆڕایی بە شێوەی ئۆنلاین بۆ داتا و شیکاری جیهانی، ناوت تۆمار بکە Register بۆ دروستکردنی پرۆفایلی خۆت ولاپەڕەکان نیشانە بکە و ئیندێکسەکانی خۆت دروست بکە.

گۆڤار و بابەتەکان چۆن پۆلێن دەکرێن؟

بابەتەکانی توێژینەوە لەسەر بنەمای دیسیپلینی زانستی ئەو گۆڤارە کە تێیدا بڵاودەکرێنەوە، بۆ بابەتەکان دیاری دەکرێن، جگە لە گۆڤارە فرە پسپۆڕییەکان Nature و Nature Communications و PNAS و Science and Science Advances بۆ ئەم گۆڤارانە بابەتەکان لە ئاستی وتاردا دیاری دەکرێن، دەتوانرێت بابەتەکانی توێژینەوە بۆ زیاتر لە بابەتێک دیاریبکرێت، دەتوانیت ئەو گۆڤارانە The Nature Index journals ببینیت کە لە بابەتێکدا هاتووە بە پەنجەدان لەسەر ئایکۆنی (i) لە تەنیشت بابەتەکە لە لاپەڕەی ئەنجامی بابەتەکەدا، بینینی لیستی تەواوی گۆڤارەکان لە هەر بابەتێکدا View the complete list of journals in each subject.

هەڵبژاردنی گۆڤار

دوای کۆبونەوەیەکی ڕاوێژکاری سەربەخۆ کە لە ٥٨ زانای چالاکان ونوسەری کارا لە بوار پسپۆڕی و دیسیپلینی زانستی سروشتی کۆکرایەوە بۆ ئەوەی ئەو گۆڤارانە لەبەرچاو بگرن کە لە پێوەرەکانی نەیچەر دا جێگیر بکرێن. (Nature Index, 2022).

پێگەی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان

لە کۆتا ڕیزبەندیدا کە nature-index institution بڵاویکردۆتەوە کە بۆ ڕێککەوتی ١ دیسەمبەری ٢٠٢١ بۆ ٣٠ نۆڤەمبەری ٢٠٢٢ هەژمار کراوە لە سەرانسەری جیهان، دەرکەوتووە کە لە هەموو عیراقدا تەنها ناوی ١٥ زانکۆ هاتووە

٥ زانکۆ هەرێمی کوردستان تێدایە ئەوانیش بریتین لە زانکۆی صلاح الدین لە ڕیزبەندی (٩ لە ئاستی عێراق، یەکەم لە ئاستی هەرێمی کوردستان بە ١ ژمارە ٠,٠٧ هاوبەش)، زانکۆی چەرمۆ (١١ لە ئاستی عیراق، ٢ لە ئاستی هەرێمی کوردستان بە ١ ژمارە ٠,٠٥ هاوبەش)، زانکۆی سلێمانی (١٣ لە ئاستی عێراق ٣ لە ئاستی هەرێمی کوردستان بە ١ ژمارە ٠,٠٣ هاوبەش)، زانکۆی پۆلەتەکنیکی سلێمانی (١٤ لە ئاستی عێراق ٤ لە ئاستی هەرێمی کوردستان بە ١ ژمارە ٠,٠٢ هاوبەش)، زانکۆی کوردستان هەولێر (١٥ لە ئاستی عێراق، ٥ لە ئاستی هەرێمی کوردستان بە ١ ژمارە ٠,٠٠ هاوبەش).

ئەنجام و ڕاسپاردەکان:

ئەنجامەکان:

١. سەرەڕای فرەیی ئەو ئۆرگانانەی کە زانکۆ نێودەوڵەتییەکان پۆلێن دەکەن، لە ئەنجامدا ستاندارده پەسەندکراوەکان لە ئۆرگانێکەوە بۆ ئۆرگانێکی تر جیاوازن، بەڵام زانکۆ و دامەزراوەکانی سەر بە یەک گرووپی وڵاتان زاڵبوون بەسەر پلە پێشکەوتووەکانی ڕیزبەندییە جیاوازەکاندا.

٢. نەبوونی زانکۆ عێراقی و کوردستانیەکان لە پلە پێشکەوتووەکانی دوایین ڕیزبەندییە نێودەوڵەتییەکان، جگە لە هەندێک زانکۆی عەرەبی نەبێت.

٣. هەندێ لە ڕیزبەندیەکان لەسەر بنەمای ماڵپەڕی زانکۆ پۆلێن دەکات ئەوانەی تەنها بە زمانی ئینگلیزی نوسراون.

٤. لاوازی ژێرخانی زۆرێک لە زانکۆکان بەو پێیەی کە کتێبخانەی نمونەیی و ئامرازی پەروەردەیی هاوچەرخ و تاقیگە و کەرەستە و تۆڕی پەیوەندییەکانیان کەرەستەو ئامرازی تەکنۆلۆجی نییە.

٥. لاوازی فەرهەنگی توێژینەوەی زانستیی، بەو پێیەی زۆربەی توێژینەوەکان بەمەبەستی بەرزکردنەوەی پلەی زانستی لەلایەن مامۆستایانی زانکۆ و توێژەرانەوە ئەنجام دەدرێن و توێژینەوەکەش کاریگەرییەکی ڕونی لەسەر گەشەسەندنی ئابوری وڵاتانی نییە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو پاڵپشتییە کەمەی کە لەم بوارەدا پێشکەش دەکرێت بە بەراورد بە زانکۆکانی دیکەی وڵاتان.

٦. ناهاوسەنگی لە نێوان دەرئەنجامەکانی خوێندنی باڵا و پێداویستییە ڕاستەقینەکانی کۆمەڵگا بە گشتی و بازاڕی کار بەتایبەتی.

٧. بایەخنەدان بە سیستەمی توێژینەوەی زانستی لە زانکۆکان، هاندانی بڵاوکردنەوەی لە گۆڤارە نێودەوڵەتیەکان دا، ناساندنی ستانداردەکانی گۆڤارە زانستیەکان بە هەموو ستافی زانکۆکان.

٨. گرنگیدان بە ماڵپەڕی ئەلیکترۆنی زانکۆکان لە ئینتەرنێت، دروستکردن و ڕێکخستنی ماڵپەڕ و ناوەڕۆکەکەی و بەستەرەکانی بە پێی ستانداردی نێودەوڵەتی.

٩. گرنگیدان بە کەلتوری کوالیتی و توانای کێبڕکێ لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان، خوێندنەوە و شیکردنەوەی پێوەرەکانی پۆلێنکردنی زانکۆ نێودەوڵەتییەکان، کاردەکەن بۆ جێبەجێکردنی پێداویستییەکانیان بە شێوەیەکی زانستی.

ڕاسپاردەکان:

١. پێویستی هەماهەنگی و هاوکاری زانستی لە نێوان دامەزراوە جیاوازەکانی خوێندن و وەزارەت و دامەزراوەکانی وڵات.

٢. زیادکردن وتەرخانکردنی داهاتی دارایی تایبەت بە زانکۆ و دامەزراوە زانستییەکان بە شێوەیەک کە کار بۆ پەرەپێدانیان بکات، هاوشێوەی زانکۆ جیهانیە ئاست بەرزەکان.

٣. کارکردن لەسەر پەرەپێدانی تواناکانی مامۆستایانی زانکۆ و توێژەران بە ناردنیان بۆ خولی گەشەپێدان لە ناوخۆ ودەرەوەی وڵات،پشتگیریان لە روی دارایی ومەعنەویەوە.

٤. کارکردن لەسەر سەربەخۆیی دامودەزگاکانی خوێندنی باڵا، دورخستنەوەیان لە دەستێوەردانی سیاسی.

٥. ئەنجامدانی کۆنفرانسی زانستی تایبەتمەند کە باس لە واقیعی خوێندنی باڵا بکات، ڕاسپاردە وپێشنیاز بدرێ بە لیژنە تایبەتمەندەکان بۆ بەدواداچوون و جێبەجێکردنی ڕاسپاردەکان.

٦. کردنەوەی ئاسۆی هاریکاری زانستی لە نێوان زانکۆکانی هەرێمی کوردستان و زانکۆ عەرەبی و نێودەوڵەتیەکان لە ڕێگەی ئەنجامدانی ڕێککەوتنی جۆراوجۆرەوە.

٧. پێویستی پێشکەشکردنی پاڵپشتی دارایی و زیادکردنی خەرجی بۆ خوێندن و توێژینەوەی زانستی.

٨. دروستکردنی ڕیزبەندییەکی ناوخۆیی بۆ ڕیزبەندیکردنی زانکۆکانی هەرێمی کوردستان بە پێی پێوەرە نیودەوڵەتیەکان بە مەبەستی پاڵنانی زانکۆکان بۆ باشترکردن و پەرەپێدانی ئەدای کارکردنیان.

سەرچاوەکان

بخيت، حيدر نعمة (٢٠١١)، التصنيفات العالمية للجامعات وموقع الجامعاتالعربية والعراقية منها، مجلة الغري للعلوم الاقتصادية والادارية، المجلد ٤، العدد ٢٠، الصفحات ٧-٤٦، الناشر: جامعة الكوفة، رقم المجلة المعياري الدولي: ISSN 1994-0947 (Print)، العراق.

صالح هاشم وآخرون (٢٠١٠)، دليل ضمان جودة البرامج الأكاديمية في كليات الجامعات العربية أعضاء الاتحاد، اتحاد الجامعات العربية، الأمانة العامة، عمان، الاردن.

الصديقي، سعيد. (٢٠١٤). الجامعات العربية و تحدي التصنيف العالمي : الطريق نحو التميز. رؤى استراتيجية،مج. ٢، ع. ٦، ص ص. ٨-٤٧. https://search.emarefa.net/detail/BIM-668646

الصغير، احمد حسين (٢٠٢١)، أسباب تدني ترتيب الجامعات المصرية الحكومية في التصنيفات العالمية "دراسة تحليلية نقدية"، عدد نوفمبر، ج١٠ (٩١) ٢٠٢١، المجلة التربوية، كلية التربية، جامعة سوهاج، DOI: 10.12816/EDUSOHAG.2021.

عيسى، محمد محمود ولد محمد. ٢٠١٥-٠٣-٣١. آليات تحسين أداء الجامعات العربية في التصنيفات العالمية، ص ص ٣٧٦-٣٨٤. الشارقة، جامعة الشارقة، الإمارات العربية المتحدة. https://search.emarefa.net/detail/BIM-760204

فاروق, حسام (٢٠٢١). تعرف على تصنيف الجامعات UI Green-Metric وأهميته البيئية، موقع الديار اسس في العام ٢٠٠٨، رئيس مجلس الإدارة احمد عامر, رئيس التحرير سيد الضبع، تاريخ اطلاع الباحث ٢٥-١٢-٢٠٢٢: من الموقع: https://www.eldyar.net/503022#

قاسمي، شوقي و سليماني، صباح (٢٠١٦)، التصنيف الدولي للجامعات: قراءة في السياقات المفاهيمية، مجلة علوم الانسان والمجتمع، العدد ١٩، جوان ٢٠١٦، جامعة بسكرة، الجزائر.

كرين ميتريك (٢٠٢٢)، مبادى العامة لمقياس الاستدامة للتصنيف العلمي للجامعات، جامعة اندنوسيا, ٢٠١٧، ترجمت الى العربية من قبل جامعة الملك عبد العزيز, جدة المملكة العربية السعودية: https://greenmetric.ui.ac.id/wp-content/uploads/2015/07/UI-GreenMetric-Guideline-2017_Arabic.pdf

المجلة الأكاديمية للبحوث والدراسات (٢٠٢٢). ما هو تصنيف QS للجامعات وماذا يعني لك كباحث؟، مؤسسة المنارة للاستشارات، العنوان: شارع عمر المختار، غزة، فلسطين، تاريخ اطلاع الباحث ٢٥-٦-٢٠٢٢: من الموقع ما هو تصنيف QS للجامعات وماذا يعني لك كباحث؟ - المجلة الأكاديمية للبحوث والدراسات(acjrs.com) .

المجلة العالمية للبحوث والدراسات (٢٠٢٢).كيف اعرف تصنيف المجلات العلمية، تاريخ اطلاع الباحث ٢٨-١١-٢٠٢٢: من الموقع المجلة العالمية للبحوث والدراسات: كيف اعرف تصنيف المجلات العلمية - المجلة الأكاديمية للبحوث والدراسات(acjrs.com) .

المكتب الإقليمي للدول العربية وبرنامج الأمم المتحدة الألماني، (٢٠٠٣)، تقرير التنمية الإنسانية العربية لعام ٢٠٠٣: نحو اقامة مجتمع المعرفة، عمان، الاردن، ٢٠٠٤، ص٥٦.

AD Scientific Index b, (2022), University, Subject, Country, Region, World, About Us, Retrieved July 27, 2022 from ad scientific index website: https://www.adscientificindex.com/methodology/

AD Scientific Index a, (2022), University, Subject, Country, Region, World, About Us, Retrieved July 27, 2022 from ad scientific index website: https://www.adscientificindex.com/about-us/

CWUR a, (2022), ABOUT CWUR, Center for World University Rankings, RAK Economic Zone, P.O. Box 36726, United Arab Emirates, Retrieved July 27, 2022 from CWUR website: https://cwur.org/about.php

CWUR b, (2022), ABOUT CWUR, Center for World University Rankings, RAK Economic Zone, P.O. Box 36726, United Arab Emirates, Retrieved July 27, 2022 from CWUR website: https://cwur.org/methodology/world-university-rankings.php

Greenmetric (2023), UI GreenMetric World University Rankings: Background of The Ranking, Retrieved Nov 27, 2022 from Green metric website: https://www.webometrics.info/en/About_Us UI GreenMetric

Ireg (2022), IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence, BERLIN PRINCIPLES ON RANKING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS, Berlin, 20 May 2006, Retrieved May 14, 2022 from the ireg-observatory website: https://ireg-observatory.org/en/about-us/

Isidro F. Aguillo, (2022). Webometrics Methodology, Cybermetrics Lab - IPP-CSIC, Albasanz, 26-28, 28037 Madrid. SPAIN, Retrieved July 10, 2022 from Webometrics website: https://www.webometrics.info/en/Methodology

Laura L (2022), QS World University Rankings methodology: Using rankings to start your university search, Retrieved May 25, 2022 from the top universities website: https://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings/methodology

Nature Index, (2022), How to use the Nature Index& Glossary of terms, Retrieved Dec 20, 2022 from Nature Index website: https://www.nature.com/nature-index/glossary

Nature, 2022), A brief guide to the Nature Index, Retrieved Dec 20, 2022 from Nature website: https://www.nature.com/nature-index/brief-guide

Scimago Institution Rankings, (2022), Ranking Methodology, Retrieved July 27, 2022 from scimago website:

Shanghai Jiao Tong University, (2022), Academic ranking of world universities, Retrieved Jun 28, 2022 from the shanghai ranking website: https://www.universityrankings.ch/methodology/shanghai_jiao_tong

Times high education, (2022), About THE's rankings, Retrieved Jun 10, 2022 from the Times high education website:

Times high education, (2022), World University Rankings 2022: methodology, Retrieved Jun 12, 2022 from the Times high education website: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/world-university-rankings-2022-methodology

Unirank, (2022), About us, Overview, Ste 2C, 5 Tambua Street Sydney New South Wales 2009 Australia, Retrieved July 15, 2022 from Unirank website: https://www.4icu.org/about/

Webometrics, (2022), About Us, Ranking Web of University, Retrieved July 15, 2022 from Webometrics website:

Original Article |**DOI:** https://doi.org/10.14500/kujhss.v7n1y2024.pp205-235